

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Επιστήμες της Αγωγής μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η θεατρική αγωγή ως παράγοντας για τη διαμόρφωση της δημοκρατικής προσωπικότητας του παιδιού

MASTER CLASS STUDENT

Drama education as a factor for the formation of the democratic personality of the child

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ(ΤΩΝ)/NAME OF STUDENTS

Κωσταρίδη Παναγιώτα

Kostaridi Panagiota

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

Μουσένα Ελένη

Mousena Eleni

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2023

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-Institutional Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS
Master class student

KOSTARIDI PANAGIOTA
21554
pkostaridi@gmail.com

NAME OF STUDENT (IF THERE ARE TWO STUDENTS)

Registration Number of Second Student

Write here your email in case that someone wants to communicate with you

FIRST SUPERVISOR
MOUSENA ELENI

SECOND SUPERVISOR
KASIMATI KATERINA

AIGALEO 2023

Επιτροπή εξέτασης

Ημερομηνία εξέτασης: Δευτέρα 2 Οκτωβρίου

Όνόματα εξεταστών

Υπογραφή

1^{ος} Εξεταστής <Μουσένα Ελένη>

2^{ος} Εξεταστής <Κασιμάτη Κατερίνα>

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας

Ο/η κάτωθι υπογεγραμμένος/η Κωσταρίδη Παναγιώτα του Ιωάννη, με αριθμό μητρώου 21554 φοιτητής/τρια του Διιδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων των Τμημάτων Βιοϊατρικών Επιστημών/ Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία/Παιδαγωγική τμήμα των Σχολών Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας/Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο/Η Δηλών/ούσα

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας την μεταπτυχιακή μου εργασία, με θέμα «Η θεατρική αγωγή ως παράγοντας για τη διαμόρφωση της δημοκρατικής προσωπικότητας του παιδιού», θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες, σε όλους όσους με υποστήριξαν και με βοήθησαν σ' αυτή μου την προσπάθεια για την εκπόνησή της.

Κατ' αρχάς, ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα Καθηγήτριά μου, κ. Μουσένα Ελένη, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και δέχτηκε να εποπτεύσει τη Διπλωματική μου Εργασία, υποστηρίζοντας το συγκεκριμένο θέμα με το οποίο ήθελα να ασχοληθώ. Την ευχαριστώ για την επιστημονική της καθοδήγηση, τις συμβουλές της, τις διορθώσεις και τις υποδείξεις της καθ' όλη τη διάρκεια πραγματοποίησης της εργασίας. Την ευχαριστώ ιδιαίτερως για τις ωφέλιμες κριτικές παρατηρήσεις της στην επεξεργασία του θέματος.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά την Καθηγήτρια Κασιμάτη Αικατερίνη δεύτερη επιβλέπουσα της διπλωματικής εργασίας, για την συμμετοχή της στην επιτροπή αξιολόγησης της εργασίας. Τέλος, ευχαριστώ τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Πέτρο Καρκαλούσο για την αναλυτική ενημέρωση αλλά και βοήθεια που μας παρείχε κατά τη διάρκεια του εξαμήνου. Όπως, εξίσου, όλους τους καθηγητές και τις καθηγήτριες που μας δίδαξαν τα μαθήματα της Σχολής, καθώς μας έδωσαν τα απαραίτητα εφόδια και τις γνώσεις, για την επιτυχημένη ολοκλήρωση του Μεταπτυχιακού προγράμματος.

Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω, την οικογένειά μου, τους φίλους μου αλλά και το εργασιακό μου περιβάλλον, που μου συμπαραστάθηκαν και με στήριξαν, ο καθένας με το δικό του μοναδικό τρόπο, καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Αφιερώσεις

Αφιερώνω τη Διπλωματική μου εργασία στην οικογένεια μου και τους συναδέλφους μου, για την ενθάρρυνση και την υποστήριξή τους σε αυτή μου την προσπάθεια.

Περίληψη

Εισαγωγή: Η σημασία της θεατρικής αγωγής στην ανάπτυξη και τη μάθηση θεωρείται πολύ σημαντική, και ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή της στην ανάπτυξη της δημοκρατικής προσωπικότητας και συμπεριφοράς των μαθητών.

Σκοπός: Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της συμβολής της θεατρικής αγωγής στην ανάπτυξη της δημοκρατικής πολιτότητας με χαρακτηριστικά δημοκρατικής προσωπικότητας του παιδιού, καθώς και η ανάδειξη της συμβολής της στην ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών, προωθώντας με αυτόν τον τρόπο ιδανικά, πρότυπα και αξίες.

Μέθοδος: Η παρούσα εργασία αποτελεί βιβλιογραφική ανασκόπηση επιστημονικών πηγών, αναφορικά με την πολιτότητα, την διαπολιτισμική εκπαίδευση, τη θεατρική αγωγή και την συμβολή της στην διαμόρφωση της πολιτότητας. Μέσα από την αναζήτηση και ανασκόπηση γίνεται αποσαφήνιση των παραπάνω όρων, με βασικό στόχο της ανάδειξη της σημαντικότητας του συγκεκριμένου ζητήματος και τη συμβολή του στην καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών.

Αποτελέσματα: Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής διερεύνησης του θέματος, αναδεικνύεται η σημασία της απόκτησης κοινωνικών δεξιοτήτων, καθώς πρόκειται για αξίες, οι οποίες θα εξασφαλίσουν την μετέπειτα κοινωνική ζωή των παιδιών και τη συμμετοχή τους στο δημόσιο πεδίο. Ακόμη, αναδεικνύεται η σημαντικότητα της επιρροής του μαθήματος της Θεατρικής Αγωγής στη διαμόρφωση της δημοκρατικής προσωπικότητας του παιδιού, καθώς και η αναγκαιότητα της διδασκαλίας της, που συνδέεται με τη δημιουργία σχέσεων, τη συμμετοχή σε ομάδες και την προσωπική έκφραση. Η ενεργή συμμετοχή στο θεατρικό παιχνίδι συνδέεται άρρηκτα με την κοινωνική αλληλεπίδραση του παιδιού, καθώς αναπαρίστανται ρόλοι, οι οποίοι προέρχονται τόσο από φανταστικές όσο και από πραγματικές βιωματικές εμπειρίες. Παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό η αναγκαιότητα των δημοκρατικών δεξιοτήτων ήδη από τη νηπιακή ηλικία στην εκπαιδευτική πρακτική και η ενδυνάμωση δημοκρατικών αξιών, μέσω της εκπαιδευτικής θεατρικής αγωγής. Φανερώνεται σε μεγάλο βαθμό, κατά πόσο η θεατρική αγωγή, μέσα σ' ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο ζούμε, μπορεί να διδάξει μέσω θεατρικών παιχνιδιών και εκπαιδευτικής δραματοποίησης στα παιδιά, τις

απαραίτητες κοινωνικές, δημοκρατικές, συνεργατικές δεξιότητες τις οποίες οφείλουν να αποκτήσουν, για τη μετέπειτα ένταξη τους στην κοινωνία, ως ενεργοί, ενημερωμένοι και υπεύθυνοι πολίτες. Στη συνέχεια, γίνεται αναλυτική αναφορά στα θετικά αποτελέσματα που επιφέρει η θεατρική αγωγή στις αντιλήψεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας στα πλαίσια μιας δημοκρατικής κοινωνίας, μέσα στην οποία ζούμε.

Συμπεράσματα: Η έρευνα μας έδειξε πως, μέσω της θεατρικής αγωγής πραγματοποιείται η επίτευξη μιας ισορροπημένης και αρμονικής ανάπτυξης τόσο στις πνευματικές όσο και στις σωματικές πτυχές των μαθητών. Συγκεκριμένα, η καθημερινή επαφή με την τέχνη και η συναναστροφή με την ομάδα, ανεξάρτητα από το φύλο ή το υπόβαθρό, αναπτύσσει πλήρως την προσωπικότητά των μαθητών και τους ενθαρρύνει, ώστε να γίνουν ανεξάρτητοι και δημοκρατικοί πολίτες, προωθώντας μια ολιστική ανάπτυξη του σώματος, του νου και της ψυχής τους. Μέσω της αυτοέκφρασης, των δημιουργικών σχέσεων, της κατανόησης, της εξωτερίκευσης των σκέψεων και των συναισθημάτων, της ικανότητας να ακούν και να ακούγονται στην ομάδα, καλλιεργούν δεξιότητες κριτικής σκέψης και συμμετέχουν σε συνεργατικές προσπάθειες χωρίς καμία μορφή φυλετικών διακρίσεων. Επιπλέον, μέσω της θεατρικής αγωγής, τους παρέχονται τα μέσα να κατανοήσουν, να ασχοληθούν και να εκτιμήσουν τις σφαίρες της τέχνης, ενώ αναγνωρίζουν, εκτιμούν και διατηρούν τις ανθρωπιστικές αξίες που στηρίζουν τον πολιτισμό. Συνολικά, η προώθηση της θεατρικής αγωγής στην εκπαίδευση είναι απαραίτητη προετοιμασία των παιδιών για τη ζωή σε μια συνεκτική και δημοκρατική κοινωνία.

Λέξεις κλειδιά: Θεατρική αγωγή, Δημοκρατική προσωπικότητα, Πολιτότητα, Διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Abstract

Introduction: The importance of theater education in development and learning is considered very important, and particularly important is its contribution to the development of the democratic personality and behavior of students.

Purpose: The purpose of this work is to investigate the contribution of theater education to the development of democratic citizenship with democratic personality characteristics of the child, as well as to highlight its contribution to strengthening the social skills of students, promoting in this way ideals, standards and values.

Method: This work is a bibliographic review of scientific sources, regarding citizenship, intercultural education, theater education and its contribution to the formation of citizenship. Through the search and review, the above terms are clarified, with the main goal of highlighting the importance of the specific issue and its contribution to the cultivation of students' social skills.

Results: According to the results of the bibliographic investigation of the subject, the importance of acquiring social skills emerges, as these are values that will ensure the later social life of children and their participation in the public sphere. Furthermore, the importance of the influence of the Theater Education course in the formation of the child's democratic personality is highlighted, as well as the necessity of its teaching, which is linked to the creation of relationships, participation in groups and personal expression.

Active participation in theatrical play is inextricably linked to the child's social interaction, as roles are enacted, which come from both imagined and real experiential experiences. The necessity of democratic skills already from infancy in educational practice and the strengthening of democratic values through educational theater education is largely observed. It is evident to a great extent, to what extent theater education, in a multicultural environment in which we live, can teach children, through theatrical games and educational dramatization, the necessary social, democratic, cooperative skills that they must acquire, for the future their integration into society, as active, informed and responsible citizens. Then, an analytical reference is made to the positive effects that theater education brings to the perceptions of preschool children in the context of a democratic society, in which we live.

Discussion: Our research showed that, through theater education, a balanced and harmonious development is achieved in both the intellectual and physical aspects of the students. In particular, daily contact with art and association with the group, regardless of gender or background, fully develops the students' personality and encourages them to become independent and democratic citizens, promoting a holistic development of body, mind and their souls. Through self-expression, creative relationships, understanding, externalization of thoughts and feelings, the ability to listen and be heard in the group, they cultivate critical thinking skills and participate in cooperative efforts without any form of racial discrimination. Furthermore, through theater education, they are provided with the means to understand, engage and appreciate the realms of art, while recognizing, appreciating and preserving the humanistic values that underpin culture. Overall, the promotion of drama education in education is a necessary preparation of children for life in a cohesive and democratic society.

Key words: Theater education, Democratic personality, Citizenship, Intercultural education.

Περιεχόμενα

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας	iv
Ευχαριστίες	v
Αφιερώσεις	vi
Περίληψη	vii
Abstract	ix
Κεφάλαιο 1^ο: Δημοκρατικές Αξίες	4
1.1 Εισαγωγή	4
1.2 Ιδιότητα του πολίτη	4
1.3 Ενεργός πολίτης	7
1.4 Χαρακτηριστικά ενεργού πολίτη – Κοινωνικές δεξιότητες	9
1.5 Πολιτότητα στην εκπαίδευση	11
1.6 Πολυπολιτισμικότητα και διαπολιτισμική εκπαίδευση	17
Κεφάλαιο 2^ο : Θεατρική αγωγή	22
2.1 Εισαγωγή	22
2.2 Έννοια θεατρικής αγωγής	22
2.3 Το θεατρικό παιχνίδι	25
2.4 Η δραματοποίηση	27
2.5 Οι θεατρικές τεχνικές στην εκπαίδευση	31
Κεφάλαιο 3^ο : Αξίες θεατρικής αγωγής στην εκπαίδευση	34
3.1 Εισαγωγή	34
3.2 Η συμβολή της θεατρικής αγωγής στην ιδιότητα του πολίτη	35
3.3 Η συμβολή της θεατρικής αγωγής στην εκπαίδευση	40
3.4 Ο ρόλος της θεατρικής αγωγής στη διαμόρφωση της δημοκρατικής προσωπικότητας	43
Κεφάλαιο 4^ο: Λειτουργικοί Ρόλοι	47
4.1 Ο ρόλος του Θεατρολόγου – Εμπυχωτή	47
4.2 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο θεατρικό παιχνίδι	50
4.3 Ενεργητική μάθηση – ενεργός πολίτης	52
Κεφάλαιο 5^ο : Μέσα Διδασκαλίας	53
5.1 Ασκήσεις Ενεργοποίησης Σώματος	53
5.2 Ασκήσεις Επικοινωνίας	55
5.3 Ασκήσεις Αυτοσχεδιασμού	56

5.4 Τα θεατρικά παιχνίδια ως μέσο ανάπτυξης της προσωπικότητας	58
Συμπεράσματα.....	60
Αναφορές.....	64
Πηγές Εικόνων.....	69

Πρόλογος

Η θεατρική αγωγή μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση μιας δημοκρατικής προσωπικότητας στα παιδιά. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα, την κριτική σκέψη, την ενσυναίσθηση και την συνεργασία, τα οποία αποτελούν βασικά γνωρίσματα για μια δημοκρατική κοινωνία. Μέσω της θεατρικής αγωγής, τα παιδιά μαθαίνουν να εκφράζονται ελεύθερα και δημιουργικά κάτι που τα βοηθά να αναπτύξουν την αίσθηση του εαυτού τους και την ικανότητά τους να επικοινωνούν αποτελεσματικά. Μαθαίνουν επίσης, να συνεργάζονται με άλλους, που είναι απαραίτητο για την οικοδόμηση ισχυρών κοινοτήτων και την ενθάρρυνση του αισθήματος της αστικής ευθύνης. Επιπλέον, η θεατρική αγωγή βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν ενσυναίσθηση επιτρέποντάς τους να εξερευνήσουν διαφορετικές οπτικές γωνίες βλέποντας τα πράγματα και από τη σκοπιά των άλλων ανθρώπων. Αυτό είναι προαπαιτούμενο για την οικοδόμηση της κατανόησης και του σεβασμού προς τη διαφορετικότητα, η οποία αποτελεί βασική αξία σε μια δημοκρατική κοινωνία. (Dinesen, Norgaard, & Klemmensen, 2013).

Η ιδιαίτερη σημασία της προσχολικής αγωγής για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και πιο συγκεκριμένα, της δημοκρατικής προσωπικότητας του κάθε ατόμου ξεχωριστά είναι αρκετά σημαντική στην εποχή μας. Οι απόψεις εξίσου των παιδαγωγών και των ερευνητών των συγκεκριμένων θεωριών της μάθησης εστιάζουν στη σημασία της προσχολικής αγωγής, κυρίως σε μία δομημένη και συγχρόνως προγραμματισμένη εκπαίδευση του ατόμου προσχολικής ηλικίας.

Παιδαγωγοί, Εκπαιδευτικοί, Θεατρολόγοι και Θεωρητικοί τονίζουν αισθητά την σημασία της θεατρικής αγωγής με στόχο τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Είναι γεγονός, μάλιστα, ότι πρόκειται για μία τέχνη η οποία έχει κάνει την εμφάνισή της από αρχαιότατων χρόνων, ως βασικός παράγοντας διαμόρφωσης και προαγωγής του πολιτισμού (Jennings, 2005). Προσφέρει στο άτομο και ειδικότερα στο παιδί ένα μέσο έκφρασης και επικοινωνίας, ενώ έχει παρατηρηθεί πως μέσα από τη θεατρική αγωγή αποκτάται η ευαισθησία, η ενσυναίσθηση, η ικανότητα για ακρόαση των υπολοίπων και η αισθητική εκτίμηση (Κουρετζής, 2010). Έτσι, συνδέεται άμεσα και ο όρος δημοκρατική προσωπικότητα καθώς σ' αυτή την πρώιμη προσχολική ηλικία αρχίζουν να αναπτύσσονται οι νοητικές και κοινωνικές δεξιότητες του νηπίου. Το παιδί βρίσκεται σ' ένα αρκετά κρίσιμο στάδιο ανάπτυξης και η βοήθεια για να ενστερνιστεί αυτές τις

δεξιότητες είναι αρκετά σημαντική για την μετέπειτα εξέλιξη και ενσωμάτωση του εκάστοτε ατόμου στην κοινωνία (Μπάκα, 2011).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της συμβολής της θεατρικής αγωγής στην ανάπτυξη της δημοκρατικής πολιτότητας με χαρακτηριστικά δημοκρατικής προσωπικότητας του παιδιού, καθώς και η ανάδειξη της συμβολής της στην ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών, προωθώντας με αυτόν τον τρόπο ιδανικά, πρότυπα και αξίες. Η αφετηρία για την συγγραφή της παρούσας εργασίας οφείλεται στην προπτυχιακή μου εκπαίδευση, η οποία εστίαζε στη θεατρική αγωγή και η ενασχόληση μου με παιδιά, που μου κίνησαν το ενδιαφέρον για τη συναισθηματική και γνωστική τους ανάπτυξη μέσα σ' ένα πλαίσιο διδασκαλίας και τέρψης. Ένας επιπρόσθετος λόγος πραγματοποίησης της έρευνας, ήταν η ολοένα και αυξανόμενη πολυπολιτισμικότητα της χώρας μας, καθώς παρατηρήθηκε παιδική εσωστρέφεια, με αποτέλεσμα να χρηστεί αναγκαία η εξωτερίκευση των συναισθημάτων μέσα από μία διαφοροποιημένη παιδαγωγική προσέγγιση.

Για την παρούσα διπλωματική εργασία, καθώς επικεντρώθηκε σε βιβλιογραφική ανασκόπηση, πραγματοποιήθηκε αναζήτηση ερευνών σε ηλεκτρονικές, βιβλιογραφικές πηγές και επιστημονικές μελέτες. Ωστόσο, εφόσον το θέμα διερεύνησης αποτελεί ένα σύγχρονο ζήτημα στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, καθώς ο ρόλος της θεατρικής αγωγής έχει ενταχθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια στην εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να αναζητούνται έντονα κατά καιρούς οι θετικές επιρροές στην εξέλιξη του ατόμου, η αναζήτηση πηγών και άρθρων ολοκληρώθηκε με επιτυχία, παρατηρώντας όμως πως η ελληνική αρθρογραφία υστερεί χρονολογικά έναντι της ξενόγλωσσης. Εντούτοις, παρατηρήθηκε πως πρόκειται για ένα ανερχόμενο επιστημονικό θέμα το οποίο ακόμη διερευνάται. Γι' αυτό το λόγο, οι βασικές δυσκολίες που προέκυψαν εντοπίστηκαν στις ελλείψεις χρονολογικά βιβλιογραφικές πηγές και στην έλλειψη όγκου επιστημονικών ερευνών.

Ωστόσο, κατά την αναζήτηση του συγκεκριμένου διερευνητικού ερωτήματος, έπρεπε να γίνει εστίαση σε ορισμένα ερωτήματα με στόχο την πλαisiώση του θέματος. Οι πρωταρχικές βασικές έννοιες, οι οποίες παρατίθενται, είναι η ιδιότητα του πολίτη και τα βασικά χαρακτηριστικά της δημοκρατικής προσωπικότητας, ο ρόλος του ενεργού πολίτη και πως αυτός σχετίζεται ρητά με την πολιτότητα, η συμβολή της εκπαίδευσης στην πολιτότητα και η δημοκρατική προσωπικότητα του πολίτη. Στη συνέχεια, εντάσσονται ο ρόλος της θεατρικής αγωγής, όπου πραγματοποιείται αποσαφήνιση, κατά πόσο η

Θεατρική αγωγή είναι ένα κατάλληλο μαθησιακό πεδίο για την καλλιέργεια της δημοκρατικής προσωπικότητας. Τέλος, παρουσιάζονται μέθοδοι και τεχνικές που αναπτύσσουν οι εκπαιδευτικοί για να πετύχουν τον συγκεκριμένο στόχο. Η επιλογή των επιστημονικών πηγών, έγινε σύμφωνα με το ερευνητικό ερώτημα αλλά και με τις βασικές έννοιες, οι οποίες αναλύθηκαν στην παρούσα εργασία.

Σχετικά με τη δομή της εργασίας, στο 1^ο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση των δημοκρατικών αξιών, πιο συγκεκριμένα του ενεργού πολίτη, και τη σχέση αυτού με την εκπαίδευση, την προαγωγή της ενεργούς πολιτότητας μέσα από τη διαπολιτισμική διδακτική εκπαίδευση και τη συμβολή της θεατρικής αγωγής σ' αυτή.

Στο 2^ο κεφάλαιο, αναλύεται η θεατρική αγωγή και οι έννοιες οι οποίες εντάσσονται σ' αυτή, όπως και η συμβολή της στα πλαίσια της εκπαίδευσης, στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και στην πολιτότητα.

Στη συνέχεια, στο 3^ο κεφάλαιο, διερευνώνται οι λειτουργικοί ρόλοι, οι οποίοι εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, δηλαδή, ο θεατρολόγος – εμπψυχωτής, ο εκπαιδευτικός και η συμβολή του στο σχολικό πλαίσιο μέσα από το θεατρικό παιχνίδι και τέλος ο ίδιος ο μαθητής – ερευνητής, ο οποίος συμμετέχει ενεργά σ' αυτή τη διαδικασία.

Στο 4^ο κεφάλαιο, αναφέρονται ορισμένες διδακτικές τεχνικές, οι οποίες πρόκειται για μια αναπροσαρμογή ιδεών, από το βιβλίο θεατρικής αγωγής.

Τέλος, στο 5^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά τα συμπεράσματα της παρούσας βιβλιογραφικής μελέτης, όπως αναδείχθηκαν μέσα από την ανάλυση επίσημων βιβλιογραφικών αναφορών. Τα πλεονεκτήματα της θεατρικής αγωγής στη διαμόρφωση της πολιτότητας, κατά την ενασχόλησή του με τη θεατρική αγωγή, ήδη από την προσχολική και νηπιακή ηλικιακή βαθμίδα.

Κεφάλαιο 1^ο: Δημοκρατικές Αξίες

1.1 Εισαγωγή

Η πολιτότητα, είναι η ικανότητα διαμόρφωσης της ιδιότητας του πολίτη μέσω της εκπαίδευσης, δηλαδή, η αγωγή του πολίτη, όπου τίθεται ως ο βασικός πυλώνας του εκπαιδευτικού συστήματος. Η σημερινή κοινωνία χαρακτηρίζεται από φαινόμενα κινητικότητας και παγκοσμιοποίησης που επηρεάζουν και διαμορφώνουν με διάφορους τρόπους την οικονομία, την πολιτική ζωή και την εκπαίδευση. Πρόκειται για μια κοινωνία πολύπλοκη, απαιτητική και ποικιλόμορφη. Ωστόσο, η ελλιπής σταθερότητα σε παγκόσμιο επίπεδο οδηγεί το άτομο, σε μια διαδικασία ευελιξίας, κριτικής σκέψης και συνεργασίας, προκειμένου να αντιμετωπιστούν έγκαιρα τα προβλήματα που προκύπτουν (Μουσένα, 2023).

Είναι γεγονός μάλιστα, πως η κατάκτηση δημοκρατικών αξιών στο χώρο της κοινωνίας αποτελεί στόχο, ο οποίος υλοποιείται πρωτίστως μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος. Η υιοθέτηση συνεργατικών και δημοκρατικών μοντέλων εκπαιδευτικής ηγεσίας, μέσα από το εκπαιδευτικό πλαίσιο, θεωρείται απαραίτητος όρος για την προώθηση της πολιτότητας. Έτσι, η διαμόρφωση ενός δημοκρατικού πλαισίου, όπου οι δημοκρατικές αξίες, όπως για παράδειγμα, η συμμετοχή, η συνεργασία, ο διάλογος, η ανοχή στο διαφορετικό, είναι βασικός αρωγός για την ενδυνάμωση κάθε ατόμου αλλά και εν γένει για τον εκδημοκρατισμό της κοινότητας.

1.2 Ιδιότητα του πολίτη

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες η ιδιότητα του πολίτη (citizenship) καλλιεργείται μέσω των μελών της εκπαιδευτικής σχολικής ομάδας εστιάζοντας σε θέματα τα οποία σχετίζονται με την έννοια του πολίτη. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται η προσαρμοστική ιδιότητα του πολίτη (adapting citizenship), η ατομιστική του ιδιότητα (individualistic citizenship) και η δημοκρατική του ιδιότητα (democratic citizenship) (Osler & Starkey, 2006). Μέσα στις πολυπολιτισμικές δημοκρατικές κοινότητες υπάρχουν συχνά ευδιάκριτες αντιληπτές εντάσεις, μεταξύ της ανάγκης για προώθηση της εθνικής ενότητας και για τη διευθέτηση και υποστήριξη αυτής της συνοχής. Γι' αυτό το λόγο αυτές οι εντάσεις απαιτούν μια εκπαιδευτική συμβολή καθώς η εκπαίδευση του πολίτη στο σχολικό πλαίσιο αναγνωρίζεται ως μέσο αντιμετώπισης, τόσο της ενότητας όσο και της διαφορετικότητας (Osler & Starkey, 2006).

Η έννοια της πολιτότητας χρησιμοποιείται επίσης, για να περιγράψει την ικανότητα ενός ατόμου να συμμετέχει στα κοινά. Η ενασχόληση με τη δημόσια ζωή, ιδιαίτερα ως ενεργός πολίτης, συνεπάγεται την καλή ενημέρωση και την ανάληψη ενεργού ρόλου. Ο όρος «ενεργός» αναφέρεται σε άτομα που παραμένουν ενημερωμένα και συμμετέχουν στη δημόσια ζωή. Έχοντας επίγνωση των δικαιωμάτων και των ευθυνών, εκφράζοντας προσωπικές απόψεις και ενεργό συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες δηλαδή, ο υπεύθυνος πολίτης είναι κάποιος που συμμετέχει ενεργά στην κοινωνία και μένει καλά ενημερωμένος για τις δημόσιες υποθέσεις. Επιπροσθέτως, δίνει προτεραιότητα στην προστασία του περιβάλλοντος, διεκδικεί τα δικαιώματά του σε δημόσιους χώρους και σέβεται τη διαφορετικότητα. Επιπλέον, αναλαμβάνει δράση και συμμετέχει ενεργά σε διάφορες πτυχές της πολιτικής ζωής, ενσαρκώνοντας το ρόλο του υπεύθυνου πολίτη (Glover, 2004).

Την τελευταία δεκαετία υπήρξε μεγάλο ενδιαφέρον για θέματα, τα οποία σχετίζονται με τη δημοκρατία, την εκπαίδευση, την ειρήνη και την αγωγή του πολίτη. Σύμφωνα με τον Oldfield (1990), αφενός η πολιτότητα διακρίνεται σε δύο βασικές μορφές: α. ως νόμιμη, δηλαδή, ένα καθεστώς που περιλαμβάνει το δικαίωμα του πολίτη ως μέλους της κοινωνίας, που του επιτρέπει να συμμετέχει στα κοινά και β. ως αναφορά στην πραγματική τοποθεσία, κάθε λειτουργίας, δηλαδή, τα μέλη μιας δημοκρατικής κοινωνίας να ενεργούν ως πολίτες. Με αυτή τη διάκριση οι πολίτες καλούνται να χωριστούν σε δύο κατηγορίες. Από τη μία, σε έναν δημόσιο τομέα, ως πολίτες και από την άλλη σε έναν ιδιωτικό, ως άτομα. Ωστόσο, σημαντικός ρόλος στη διαμόρφωση της ιδιότητας του πολίτη είναι η εκπαίδευση, όπου με τη σειρά της, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην Ευρώπη, ειδικά όταν κατέστη υποχρεωτική. Έτσι, το δικαίωμα στην εκπαίδευση γίνεται ταυτόχρονα υποχρέωση προσφέροντας προσωπικές εμπειρίες και δεξιότητες για την μετέπειτα κοινωνική ένταξη του πολίτη. Η ίδια η κοινωνία, η εκπαιδευτική δομή, ο πολιτισμός, του επιβάλλονται, δημιουργώντας μ' αυτόν τον τρόπο, υποχρεώσεις προς τους ίδιους σε μεταβαλλόμενους καιρούς (Staehele, 2008).

Η ιδιότητα του πολίτη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια της δημοκρατίας, τα δικαιώματα του πολίτη, τις αξίες, ενώ συγχρόνως επικεντρώνεται στο κοινό καλό, την πολιτική αρετή και συμμετοχή (Μπάλιας, 2008). Σύμφωνα με τον Bottomore (2001), τα τρία μέρη της ιδιότητας του πολίτη, ατομικό, πολιτικό και κοινωνικό, είναι προαπαιτούμενα, για την ανάπτυξη και αναγνώριση των ατομικών αλλά και πολιτικών

δικαιωμάτων (Θεοδωρίδης, 2015). Φυσικά, η έννοια του πολίτη, δεν περιορίζεται σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, αλλά επεκτείνεται σε διεθνές επίπεδο, με την έννοια της συγκρότησης των πολιτών σε μια δημοκρατική κοινωνία. Οι φορείς οικουμενικών αξιών οφείλουν να ενδιαφέρονται για τα ηθικά ζητήματα του κράτους, μέσα στο οποίο ζουν, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και τις παγκόσμιες ευθύνες, όπως, την ανθρώπινη επιβίωση. Γι' αυτό το λόγο, είναι προτεραιότητα, όχι μόνο στη χώρα μας, αλλά και στις ευρωπαϊκές χώρες, η ανάγκη και οι προσπάθειες για την ενίσχυση της συνείδησης των πολιτών μέσω της εκπαίδευσης (Μπάλιας, 2008).

Η απόκτηση της δημοκρατικής ιδιότητας του πολίτη είναι μια σταδιακή διαδικασία. Πρόκειται για μία διαρκή ιδιότητα, αποκτημένη ήδη από τη νηπιακή ηλικία, όπου θα πρέπει να παραμείνει για όλη την ύπαρξη του ατόμου. Όσο περνά ο καιρός αποκτά γνώσεις, ιδέες, δεξιότητες και εμπειρίες σε πολλούς τομείς, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται τα τέσσερα βασικά συστατικά της σύγχρονης ζωής, η οικογένεια, το σχολείο, η εργασία και η τοπική κοινότητα, τα οποία στο σύνολό τους αποτελούν συλλογικά τα θεμέλια για μια λειτουργική κοινωνία (Γρόλλιος, 2000). Είναι σημαντικό, τα παραπάνω στοιχεία, να παραμείνουν ανεπηρέαστα προκειμένου η κοινωνία να λειτουργεί αποτελεσματικά. Η ενεργός συμμετοχή του πολίτη είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημοκρατική του ιδιότητα. Ο πολίτης έχει την ικανότητα να καταλάβει με τη σειρά του μια θέση στην κοινωνία και να εκπληρώσει αποτελεσματικά τον ρόλο του. Για να επιτευχθεί η ανάπτυξή της, κάθε επίπεδο θα πρέπει να συμβάλλει στην ανάπτυξη αυτής της οντότητας. Ειδικότερα, για να συμμετέχει ενεργά ένας πολίτης στις δημόσιες υποθέσεις είναι απαραίτητο να γνωρίζει τον κατάλληλο τρόπο ώστε να μπορεί να το πραγματώσει (Nussbaum, 2006). Η κατάκτηση των τεχνικών μέσων, βοηθά στην απόκτηση της ικανότητας χειρισμού δύσκολων καταστάσεων, σε θέματα που σχετίζονται με την κοινωνική και πολιτική ύπαρξη, τα οποία τον επηρεάζουν καθημερινά. Όταν λοιπόν, αυτό το είδος πρακτικής άσκησης εφαρμόζεται στον μαθητικό πληθυσμό σημαίνει πως τα άτομα μπορούν να λάβουν μια μορφή πολιτικής εκπαίδευσης που δεν ακολουθεί μόνο τις παραδοσιακές μεθόδους. Έτσι, αντί να είναι παθητικοί δέκτες γνώσης, τα ίδια τα άτομα, μαθαίνουν να αναγνωρίζουν μέσα από μια αποτελεσματική διαχείριση, των κοινωνικών θεμάτων, τη χρήση προληπτικών μέτρων για την κατά μέτωπο αντιμετώπισή τους. Η διαδικασία απόκτησης γνώσης περιλαμβάνει τον διαμοιρασμό των σκέψεων και την προθυμία να αμφισβητεί κανείς τις πεποιθήσεις του (Ngozwana, 2017). Η πράξη της

ανταλλαγής απόψεων, της συμμετοχής σε δραματοποιήσεις και της συνομιλίας με άλλους, είναι βασικά συστατικά της μαθησιακής διαδικασίας. Ο εκπαιδευτικός είναι ο βασικός συντονιστής αυτών των δραστηριοτήτων επιβλέποντας και καθοδηγώντας τις συζητήσεις και τις ασκήσεις ρόλων. Για να επιτύχουν τα άτομα πρέπει να διαθέτουν τόσο δημοκρατικές όσο και συνεργατικές ικανότητες. Ο συνδυασμός της κοινωνικής συνοχής, με την ενεργό συμμετοχή, είναι το κύριο κλειδί της επιτυχίας. (Nussbaum, 2006). Το σχολείο παρέχει εκπαίδευση με επίκεντρο την πολιτική διαδικασία, προσανατολισμένη στην εμπειρία. Με την υιοθέτηση λοιπόν, κατάλληλων μεθόδων μάθησης και την εξάσκησή τους με συνέπεια μπορεί κανείς να επιτύχει σημαντική πρόοδο. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει βιωματική μάθηση για όλους τους συμμετέχοντες, γίνεται η διαμόρφωση ενός ενεργού πολίτη (Γρόλλιος, 2000).

1.3 Ενεργός πολίτης

Η έννοια του ενεργού πολίτη, είναι μια έννοια, η οποία είναι συνυφασμένη με τις έννοιες των διεκδικήσεων των δικαιωμάτων και της ενεργού συμμετοχής στην κοινωνία. Η έννοια των πολιτικών γεγονότων απαιτεί από τους πολίτες να αποκτήσουν γνώση για τα κοινά θέματα, με βασικό σκοπό να συμμετέχουν ενεργά στις πολιτικές και κοινωνικές υποθέσεις έχοντας πίστη στις ικανότητές τους και μια δυναμική προσέγγιση. Η ιδέα του ενεργού πολίτη, όπως ορίζεται από τον Green, (2008), περιλαμβάνει περισσότερες προϋποθέσεις, από μια απλή ατομική συμμετοχή του (Green, 2008). Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει την αυτοοργάνωση και τη λήψη αποφάσεων μεταξύ των ενεργών πολιτών με άμεσο δημοκρατικό τρόπο, με απώτερο στόχο την προστασία και τη διεκδίκηση των κοινοτικών συμφερόντων. Ως ενεργός πολίτης ορίζεται κάποιος, ο οποίος δείχνει ενδιαφέρον τόσο για τη δική του ευημερία όσο και για των συνανθρώπων του, ασχολείται ενεργά και γνωρίζει τα τρέχοντα κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα. Επιπλέον, είναι ενήμερος και ευαίσθητος τόσο σε θέματα που αφορούν την περιοχή του, όσο και σε αυτά που αφορούν τους άλλους. Ακόμη, δεσμεύεται να υπηρετεί την κοινωνία και τους συνανθρώπους του για τη συνολική βελτίωσή τους (Moro, 2009).

Η έννοια αυτή κρίνεται κρίσιμη και καθοριστική για το μέλλον της κοινότητας στην οποία κατοικεί το άτομο. Στο βιβλίο του «Πολιτικά», ο Αριστοτέλης ορίζει το κράτος ως μια οργανωμένη κοινωνία όπου η πλειοψηφία κυβερνά για το κοινό καλό. Αντίστοιχα, η πολιτότητα αναφέρεται σε όσους ασχολούνται ενεργά με την πολιτική και έχουν τη

δύναμη να επηρεάσουν την άσκησή της. Στην αρχαία Αθήνα, το να μην είσαι ενεργός πολίτης θεωρούνταν πολιτικό παράπτωμα. Σήμερα παραμένει αδυναμία για όσους επιλέγουν να απέχουν από τις δημόσιες υποθέσεις οι οποίοι θεωρούνται απαθείς, ανίκανοι και ουσιαστικά αδρανείς πολίτες. Η εικόνα ενός πολίτη περιλαμβάνει την ευθύνη να σχηματίζει απόψεις και να συμμετέχει στην επίλυση τοπικών και παγκόσμιων ζητημάτων (Κοπιδάκης, Πατρικίου, Λυπουρλής, & Μωραΐτου, 2013) Αναφερόμαστε σε ένα άτομο ως δυναμικό, ουσιαστικά, τον ενεργό πολίτη. Επιπλέον, ως ένα αφοσιωμένο μέλος της κοινωνίας προσπαθεί για ανοιχτή συμμετοχή βοηθώντας τους συνομηλικούς του και αναγνωρίζοντας τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι σημαντικό, η διαμόρφωση της προσωπικότητας να λαμβάνει χώρα, κατά κύριο λόγο, εντός των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Τα σχολικά εκπαιδευτικά πλαίσια πρέπει όχι μόνο να παρέχουν εκπαίδευση, αλλά και να ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να συμμετέχουν ενεργά σε διάφορους τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη, η περιβαλλοντολογική συνείδηση και οι πολιτιστικές επιδιώξεις (Κοπιδάκης, Πατρικίου, Λυπουρλής, & Μωραΐτου, 2013).

Οι τέσσερις πυλώνες μιας δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίας είναι η ισότητα, η ελευθερία, η δικαιοσύνη και η κοινωνική συνοχή. Η έννοια της δημοκρατίας ενισχύεται όταν υπάρχει κοινή κατανόηση και αίσθηση ενότητας μεταξύ των ατόμων. Η έννοια της συμμετοχής του πολίτη στην κοινωνία είναι ζωτικής σημασίας (Birnie & Baubock, 2020). Συγκεκριμένα, αυτό συνεπάγεται με την ενεργό συμμετοχή των ατόμων, στην ευρωπαϊκή κοινωνία. Στο πλαίσιο της κοινωνίας ο πολίτης αποκτά ένα καθεστώς που συνδέεται εγγενώς με τη δημοκρατία. Η χρήση του όρου «δημοκρατική» στη φράση «Δημοκρατική Εκπαίδευση του Πολίτη» δίνει έμφαση στην ιδέα της δημοκρατίας. Η πολιτότητα βασίζεται σε αρχές, και αυτό είναι το καθοριστικό χαρακτηριστικό. Οι αρχές του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της πολιτισμικής πολυμορφίας, του πλουραλισμού και άλλων παρόμοιων αξιών είναι υψίστης σημασίας καθώς πρόκειται για ένα ενός «κράτους δικαίου» (Γρόλλιος, 2000).

Η εκμάθηση και η εμπειρία της δημοκρατικής διαδικασίας θεωρείται απαραίτητη καθημερινή διαδικασία. Οι μαθητές οφείλουν από νεαρή ηλικία, να είναι εξοικειωμένοι με τις δημοκρατικές διαδικασίες και την ευαισθητοποίηση, σε θέματα σεβασμού, όπως, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη διαφορετικότητα και τον πολιτισμό. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση, παίζουν σημαντικό ρόλο σε αυτό (Crick, 2007). Η ανάπτυξη του εκδημοκρατισμού των πολιτών, η συμμετοχή του πολίτη σε δημόσιες διαδικασίες και η

υπεύθυνη δράση στην καθημερινότητα τους, διασφαλίζει τη δημοκρατία και προάγει την κοινωνική συνοχή, συμπεριλαμβανομένης της διαφορετικότητας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αναγνώριση υποχρεώσεων. Είναι γεγονός, ότι οι νέοι σήμερα δεν συμμετέχουν ενεργά στη δημόσια και πολιτική ζωή, και αυτό επισημαίνει πόσο σημαντική είναι, η σημασία της εκπαίδευσης, στην ανάπτυξη και τον εκδημοκρατισμό του πολίτη, για την ποιοτική του συμμετοχή, στην κοινωνία (Birnie & Baubock, 2020).

1.4 Χαρακτηριστικά ενεργού πολίτη – Κοινωνικές δεξιότητες

Από την εποχή του Αριστοτέλη μέχρι σήμερα, υπάρχουν πολλοί ισχυρισμοί για το ποιος ήταν πολίτης και ποιες ιδιότητες ή χαρακτηριστικά έπρεπε να έχει. Για τον Αριστοτέλη, πολίτης είναι το πρόσωπο που έχει το νόμιμο δικαίωμα να συμμετέχει σε δημόσιες υποθέσεις. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, οι βασικές ανάγκες για την πολιτότητα, και ειδικότερα την έννοια της ενεργού ιδιότητας του πολίτη εισήγαγαν ερμηνείες και διαφορετικές διαστάσεις (Θεοδωρίδης, 2015).

Ο ενεργός πολίτης είναι υπεύθυνος, ενημερωμένος, τόσο για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, όσο και για το πώς χρειάζεται να εκφραστεί ώστε να γίνεται αποτελεσματικός, συμμετέχοντας με κριτική σκέψη στην κοινωνία ως μέλος μιας οργάνωσης ή αυτόνομα. Εργάζεται για την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών και τη χειραφέτησή τους και την προστασία του κοινού καλού. Ξεκινά από το γενικό συμφέρον, με μια δημιουργική στάση και όχι αποκλειστικά για κάποιο προσωπικό όφελος. Επίσης, βοηθά στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και την ενίσχυση της δημοκρατικής ζωής (Lawson, 2001). Προκειμένου οι πολίτες να αναγνωρίζουν τις ευκαιρίες και τη δυναμική τους μέσα στην κοινωνία οφείλουν μέσω της εκπαίδευσης να συνδυάσουν και να δημιουργήσουν ορισμένες προϋποθέσεις, οι οποίες είναι αυτές που διαμορφώνουν άτομα δημοκρατικά, με αυτοπεποίθηση, αξίες, γνώσεις, δεξιότητες, έτοιμα και ικανά να σταθούν στην κοινωνία με κριτική σκέψη και οξυδέρκεια, ώστε να είναι ενεργά στη δημόσια ζωή. Είναι σημαντικό μάλιστα, να δίνεται έμφαση στην ομαδοσυνεργατική διαδικασία, είτε για την προώθηση της εμπιστοσύνης και της συνεργασίας, είτε για τη χρήση εμπειριών ζωής και ανάπτυξης δεξιοτήτων. Ουσιαστικά, αυτά είναι δομικά στοιχεία τα οποία προωθούν αισθητά την αυτοεκτίμηση του ατόμου και την αποδοχή, ήδη υπάρχοντων αξιών και εμπειριών του (Lawson, 2001). Ως επί το

πλείστον για να καταφέρει ο πολίτης να επιφέρει θετικές αλλαγές στη δημόσια ζωή, οφείλει να πραγματοποιεί και να διεκδικεί θέματα τα οποία τον αφορούν άμεσα.

Σύμφωνα με τον Glover (2004), οι βασικές δεξιότητες του ενεργού πολίτη είναι:

α) Ηθική ελευθερία & αυτονομία: Ο μαθητής ξεκινάει να παίρνει πρωτοβουλίες, έχοντας τη δυνατότητα να ασκεί την προσωπική του ελευθερία, ώστε να αναπτύξει κατ' αυτόν τον τρόπο την αυτονομία του.

β) Σεβασμός διαφορετικότητας: Προώθηση και αποδοχή της οποιαδήποτε ταυτότητας, θρησκείας, καταγωγής, χωρίς ο μαθητής να κρίνει ή να στιγματίζει τους συμμαθητές του.

γ) Σεβασμός στους κανόνες: Προώθηση του δημοκρατικού κανόνα λήψης αποφάσεων. Τα παιδιά οφείλουν να σέβονται την πλειοψηφία αλλά και το αντίστροφο, η πλειοψηφία να σέβεται αντιστοίχως την μειοψηφία και τις απόψεις τους.

δ) Ένταξη και συμμετοχή στα κοινά: Η αξία της συμμετοχής σε ομάδες και η συνεργασία, είναι από τις πιο σημαντικές δεξιότητες του πολίτη, καθώς ήδη από τη νηπιακή του ηλικία, συναναστρέφεται με άτομα. Αυτό μάλιστα, θα αυξάνεται όλο και πιο έντονα κατά την ενηλικίωσή του, τόσο σε κοινωνικό, εργασιακό και οικογενειακό περιβάλλον.

ε) Ειρηνική ικανότητα: Επαναλαμβανόμενη απαγόρευση κάθε είδους βίαιης διαδικασίας. Προώθηση ειρηνικής επίλυσης διαφορών σε κάθε περίπτωση.

στ) Ατομική ευθύνη: Ανάδειξη του ατομικού χαρακτήρα της ευθύνης και της αυτογνωσίας.

ζ) Αλληλοσεβασμός: Η διαπραγμάτευση και ουσιαστική επικοινωνία, πρόκειται για ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του πολίτη. Τα παιδιά, μαθαίνουν να σέβονται τόσο το συνάνθρωπο, όσο και το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν.

η) Κριτική σκέψη: Η νοητική και συναισθηματική ικανότητα σκέψης και διάθεσης με ορθολογικό τρόπο λειτουργίας, απέναντι στις πληροφορίες οι οποίες προέρχονται είτε από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είτε από την συναναστροφή με άλλους.

θ) Αλληλεγγύη: Κατανόηση της αξίας της εμπιστοσύνης στους άλλους και προσωπική προώθηση εφαρμογής στη ζωή τους.

ι) Περιβαλλοντική συνείδηση: Σεβασμός απέναντι στο περιβάλλον μέσα στο οποίον μεγαλώνουν και ζουν. Δεν ρυπαίνει, υιοθετώντας πρακτικές που ενισχύουν την προστασία του περιβάλλοντος.

κ) Θρησκευτική ελευθερία: Η πίστη είναι εσωτερική ψυχική υπόθεση. Ο καθένας έχει την ελευθερία να επιλέξει τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του και να μην έχει διαφορετική αντιμετώπιση από την πολιτεία εξαιτίας του διαφορετικού του θρησκευόμενου. Καθένας έχει την δυνατότητα να λατρεύει τα λατρευτικά του καθήκοντα.

Σύμφωνα λοιπόν, με τα παραπάνω, η ιδιότητα του πολίτη περιλαμβάνει ένα σύνολο δεξιοτήτων και χαρακτηριστικών, τα οποία επιτρέπουν την επίτευξη των συλλογικών κοινωνικών στόχων, μέσα από την καλύτερη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών, ώστε να προαχθεί το κοινωνικό συμφέρον. Οι αρετές αυτές, οφείλουν να καλλιεργούνται και να προάγονται, ήδη από τη νηπιακή ηλικία του ατόμου, ώστε οι πολίτες να συμβιώνουν αρμονικά στη δημοκρατική κοινωνία (Glover, 2004).

1.5 Πολιτότητα στην εκπαίδευση

Σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο, η ιδιότητα του πολίτη (citizenship) στη Δημοκρατική Αγωγή, συνάδει με το άτομο, το οποίο συμβιώνει αρμονικά στο σύνολο μιας κοινωνίας. Ωστόσο, η ιδιότητα του πολίτη, μια έννοια, η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τους όρους, «δημοκρατία», «δικαιώματα», «αξίες», όπου όλα αυτά μαζί, στόχο έχουν το κοινό καλό και συμφέρον της πολιτικής συμμετοχής (Μπάλιας, 2008). Η ιδιότητα του πολίτη, δεν ορίζεται αποκλειστικά στην πράξη του εκλέγειν, αλλά περιλαμβάνει μια σειρά ενεργειών, οι οποίες έχουν αντίκτυπο στην καθημερινή ζωή της κοινότητας. Βασική αρχή, είναι η εξομάλυνση τυχόν παραβάσεων ενάντια στα ιδεώδη, όπως η φυλετική, πολιτισμική και κοινωνικοοικονομική ανισότητα. Επομένως, βασικός σκοπός της δημοκρατικής αγωγής του πολίτη, όντας μέρος της δημοκρατικής κοινωνίας, είναι να βοηθήσει τους μαθητές να αποκτήσουν ήδη από την νηπιακή τους ηλικία, τις γνώσεις και τις δεξιότητες, οι οποίες είναι προαπαιτούμενες για τη διατήρηση και διαφύλαξη του κράτους, ως δημοκρατικό. Έτσι λοιπόν, γίνεται αντιληπτό πως η εκπαίδευση αποτελεί τη βασικότερη αξία που οδηγεί στη δημιουργία των ενεργών πολιτών αναπτύσσοντας την συνείδηση του πολίτη. Σύμφωνα με τον Καστοριάδη (2008), η σχέση του ενεργού πολίτη με την εκπαίδευση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες καθώς ενεργός πολίτης θεωρείται δημιουργήμα της δημοκρατίας, η οποία προϋποθέτει τον ενεργό πολίτη που με τη σειρά του είναι βασικός αρωγός της ύπαρξης της δημοκρατίας (Καστοριάδης, 2008). Κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα οφείλει να ασχολείται με τις πολιτισμικές, προσωπικές και συναισθηματικές ταυτότητες των μαθητών (Osler & Starkey, 2006), καθώς στόχος τους είναι η ομαλή ένταξη στην κοινωνία.

Οι δημοκρατικές αξίες στην εκπαίδευση αναφέρονται στις αρχές και τις πεποιθήσεις που διαμορφώνουν τον τρόπο προσέγγισης της εκπαίδευσης και τα ιδανικά που προωθούνται στα εκπαιδευτικά συστήματα. Αυτές οι αξίες, μπορεί να διαφέρουν σημαντικά, ανάλογα με το πολιτικό πλαίσιο και την ιδεολογία που επικρατεί σε μια συγκεκριμένη χώρα ή περιοχή. Οι δημοκρατικές αξίες είναι ουσιώδεις στην εκπαίδευση, καθώς παρέχουν το πλαίσιο για την ανάπτυξη ενός ανοικτού και συνεργατικού περιβάλλοντος που προάγει την ίση πρόσβαση και την ισότητα των ευκαιριών (Hallgren & Osterlind, 2019). Η εκπαίδευση πρέπει να διδάσκει και να ενθαρρύνει τις δημοκρατικές αξίες, περιλαμβανομένης της αξίας της ελευθερίας της έκφρασης, της δικαιοσύνης και της ισότητας. Σύμφωνα μάλιστα με την Veugelers (2001), η δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη, η οποία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής πρακτικής, συμβάλλει άμεσα στην αυτορρύθμιση της σχολικής ομάδας και εξίσου στην κοινωνική δέσμευση (Veugelers, 2001).

Όπως αναφέρθηκε, η εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη έχει βασικό ρόλο, καθώς παρέχει στους μαθητές, αρχές για τους πολιτικούς θεσμούς της κοινωνίας, μέσα από τυπικές διδακτικές μεθόδους. Βασικός πυλώνας της εκπαίδευσης, είναι να προάγονται αξίες, όπως η ελευθερία των θρησκευτικών πεποιθήσεων, η ελευθερία της έκφρασης, η ενσυναίσθηση, ο σεβασμός και η υπευθυνότητα. Σύμφωνα με τον White, η εκπαίδευση έχει τον πρωταρχικό ρόλο για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη, μέσα σε μία πλουραλιστική κοινωνία. Οφείλει λοιπόν, να προετοιμάσει μέσω της μάθησης των δημοκρατικών αξιών, τους μελλοντικούς πολίτες, οι οποίοι αποτελούν, «το προπύργιο ενάντια στον κοινωνικό εξαναγκασμό και τη χειραγώγηση» (Halstead, 1996). Είναι σημαντικό να παρουσιαστούν όμως, ενδεικτικά, μερικές κοινές δημοκρατικές αξίες, που μπορούν να επηρεάσουν αισθητά την εκπαίδευση και την άρτια εκπαιδευτική διαδικασία:

α) **Ισότητα και Κοινωνική Δικαιοσύνη:** Πολλά εκπαιδευτικά συστήματα, δικαίως, δίνουν έμφαση στις αξίες της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Αυτό περιλαμβάνει, τη διασφάλιση ισάξιας πρόσβασης στην εκπαίδευση για όλα τα άτομα, ανεξάρτητα από την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, το φύλο, τη φυλή ή άλλα χαρακτηριστικά τους. Η εστίαση είναι συχνά στην προώθηση της διαφορετικότητας, της ένταξης και στην καταπολέμηση των διακρίσεων εντός των εκπαιδευτικών πλαισίων.

- β) Ατομική Ελευθερία: Ορισμένες πολιτικές ιδεολογίες δίνουν προτεραιότητα στην ατομική ελευθερία. Στην εκπαίδευση, αυτό μπορεί να μεταφραστεί σε προώθηση της αυτονομίας και της προσωπικής επιλογής στη μάθηση, επιτρέποντας στους μαθητές να επιδιώκουν τα ενδιαφέροντα και τα ταλέντα τους, ελαχιστοποιώντας την κρατική παρέμβαση σε εκπαιδευτικά θέματα.
- γ) Κριτική σκέψη και δημοκρατική πολιτότητα: Πολλά εκπαιδευτικά συστήματα στοχεύουν στο να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης και να ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή σε δημοκρατικές διαδικασίες. Αυτό περιλαμβάνει, τη διδασκαλία των μαθητών να σκέφτονται κριτικά, να αναλύουν πληροφορίες, να συμμετέχουν σε διάλογο με σεβασμό και να κατανοούν τα δικαιώματα και τις ευθύνες τόσο των ίδιων, όσο και τον συνανθρώπων τους, ως πολίτες.
- δ) Περιβαλλοντική διαχείριση: Με τις αυξανόμενες ανησυχίες για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, ορισμένα εκπαιδευτικά συστήματα δίνουν προτεραιότητα στη διδασκαλία των μαθητών για περιβαλλοντικά ζητήματα, την προώθηση βιώσιμων πρακτικών και την ενίσχυση της αίσθησης ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον (Staeheli, 2008).

Για να ικανοποιηθεί μια βασική απαίτηση, η εκπαίδευση είναι απαραίτητη. Συγκεκριμένα, το ανθρώπινο γένος είναι αναγκαίο, να συνειδητοποιήσει τα ιδανικά της ειρήνης, για τα οποία όλοι φιλοδοξούν. Η ελευθερία, η ισότητα και η κοινωνική δικαιοσύνη, είναι ζωτικής σημασίας ανάγκες για την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας (Crick, 2007). Γι' αυτό το λόγο, είναι σημαντικό να δοθεί προτεραιότητα στην καλλιέργεια αυτών των δεξιοτήτων προκειμένου να προωθηθεί η ανάπτυξή τους. Το σχολικό πλαίσιο είναι ο βασικός αρωγός, ο οποίος μπορεί να καθοδηγεί τους ανθρώπους για τους τρόπους απόκτησης γνώσης, διαχείρισης των συναισθημάτων τους, λήψης τεκμηριωμένων αποφάσεων και αξιολόγησης καταστάσεων. Η εκπαίδευση λοιπόν, εστιασμένη στον γνωστικό τομέα καλλιεργεί μια κουλτούρα κατανόησης και κριτικής σκέψης στους μαθητές. Η εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της αναγνώρισης και της εκτίμησης της ατομικότητας (Birnie & Baubock, 2020). Η απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων απαιτεί περισσότερα από την απλή παρακολούθηση του σχολείου καθώς υπάρχει πληθώρα κοινωνικών θεσμών, εκτός από αυτούς που αναφέρθηκαν, όπως η οικογενειακή μονάδα και ο χώρος εργασίας, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και οι ψυχαγωγικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Η παγκόσμια

ενοποίηση της εκπαιδευτικής διδασκαλίας, είναι βασικό και απαραίτητο να είναι ο απώτερος στόχος (Crick, 2007).

Ωστόσο, οι βασικοί άξονες για την απόκτηση γνώσεων, στα τα κύρια σημεία εστίασης της εκπαίδευσης στον 21^ο αιώνα, είναι η απόκτηση γνώσης, μέσα από τη μάθηση. Μαθαίνοντας σταδιακά τον τρόπο συμπεριφοράς και συνύπαρξης με έναν συγκεκριμένο διδακτικό και εμπειρικό τρόπο, σύμφωνα με τον Jacques Delors (2002), το άτομο αποκτά τη συνήθεια και την ικανότητα, να υιοθετεί ευγενή χαρακτηριστικά, δημιουργώντας σχέσεις με άλλους (Delors, 2002). Είναι γεγονός, πως το εκπαιδευτικό σύστημα της σημερινής εποχής, έχει σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνία που βρίσκεται στην άμεση γειτνίασή του. Ο πρωταρχικός στόχος της αποστολής του, είναι να καλλιεργήσει στο άτομο, το θεμελιώδες υπόβαθρο για την απόκτηση βασικών δεξιοτήτων. Όμως, για να διασφαλιστεί ότι οι μελλοντικές ανάγκες ικανοποιούνται, είναι σημαντικό να του κοινοποιούνται καθημερινά με συνέπεια και αποτελεσματικότητα. Με αυτόν τον τρόπο, όχι μόνο θα εξελιχθεί η γνώση του, αλλά θα αλλάξει και ο τρόπος με τον οποίο αποκτάται. Επίσης, οι αρχές της ισότητας και του σεβασμού του σύγχρονου πολιτισμού εκτιμώνται ιδιαίτερα, όπως και οι θεμελιώδεις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας, της αξιοπρέπειας και του σεβασμού, η συνύπαρξη διαφορετικού φάσματος πολιτισμών (Delors, 2002).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι πολιτικές αξίες στην εκπαίδευση, μπορούν να επηρεαστούν από την κυρίαρχη πολιτική ιδεολογία, τους πολιτισμικούς κανόνες και τις κοινωνικές προτεραιότητες μιας συγκεκριμένης περιοχής ή χώρας. Οι εκπαιδευτικές πολιτικές και πρακτικές, αποτελούν συχνά αντικείμενο συζήτησης και μπορεί να διαφέρουν μεταξύ διαφορετικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και συστημάτων, ακόμη και εντός της ίδιας χώρας. Βασική προϋπόθεση είναι η ενίσχυση των δημοκρατικών αξιών στους μαθητές, ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, η ευθύνη, η αποδοχή της διαφορετικότητας, η συμμετοχή, ο διάλογος και η συνεργασία. Άλλωστε, το σχολείο, ως ένας από τους βασικούς θεσμούς δημοκρατικής ανάπτυξης μιας κοινωνίας, οφείλει να προωθήσει τις δημοκρατικές αξίες και αρχές, με κύριο στόχο, την ανάπτυξη δημοκρατικής κουλτούρας στους μαθητές και την προετοιμασία τους ως αυριανών δημοκρατικών πολιτών (Crick, 2007).

Η εκπαίδευση ως επί το πλείστον, έχει το βασικότερο ρόλο στην προώθηση των δημοκρατικών αξιών, με στόχο την ένταξη του μελλοντικού πολίτη στην κοινωνία και την

κατανόηση των αξιών. Δεν υπάρχει φυσικά πρότυπο του καλού πολίτη. Για κάποιους ο καλός πολίτης ψηφίζει, υπακούει τους νόμους και συμβάλλει στην ευημερία των άλλων. Αντιθέτως, για άλλους προκύπτει από την ενεργό συμμετοχή στην πολιτική και τη βελτίωση της κοινότητας (Youniss, 2011). Γι' άλλους επίσης, η συμμετοχή ενθαρρύνεται και καθοδηγείται από την αναζήτηση της δικαιοσύνης. Επομένως, παρατηρείται ότι ποικίλουν οι απόψεις για την αντιπροσωπευτική δημοκρατία και την αναγνώριση της κοινωνίας των πολιτών όπου οι εμπλεκόμενοι οφείλουν σε κάθε πλαίσιο να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους (Youniss, 2011). Φυσικά το σχολείο είναι μια μικρογραφία της κοινωνίας και στόχος του είναι η διαμόρφωση των αυριανών δημοκρατικών πολιτών (Careja & Emmenegger, 2011). Πρόκειται για μια εκπαιδευτική πρακτική, η οποία, όχι μόνο θα καταφέρει να οδηγήσει τους μαθητές να εκφράζουν τις προσωπικές τους απόψεις και ιδέες σεβόμενοι τον συνάνθρωπο, αλλά θα τους βοηθήσει να αντιληφθούν τις δημοκρατικές αξίες, όπως για παράδειγμα, την ηθική συνείδηση και συμπεριφορά, τη διαπροσωπική κατανόηση και την προσωπική κρίση. Αυτή η οπτική λοιπόν, υποστηρίζει ρητά το μοντέλο της συνεργασίας και της συμμετοχής στην εκπαίδευση, καθώς οι δημοκρατικές αξίες, πρέπει να καθιερώνονται στη σχολική καθημερινότητα, χωρίς επιβολή (Careja & Emmenegger, 2011). Εξάλλου το σύστημα της διακυβέρνησης έχει σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να ενθαρρύνει τη συζήτηση και να δημιουργήσει ένα κλίμα συμβιβασμού. Μελέτες, όπως αυτή του Hess (2009), χρησιμοποιούνται ως πρότυπο καθώς βασίζονται σε μια σταθερή κατανόηση του δημοκρατικού διαλόγου, εμπιστεύονται τις ικανότητες των μαθητών, να αντιμετωπίσουν μόνοι τους, τις διαφορές, αντικρούοντας απόψεις, με κριτική σκέψη και συνδιαλέγοντας με άλλους (Youniss, 2011).

Μέσω της συμμετοχής σε καθημερινές καταστάσεις, οι νέοι μπορούν να αναπτύξουν μια εικόνα του εαυτού τους ως πολίτες. Ιδανικά, το σχολείο είναι ένα μέρος, όπου οι νέοι μπορούν να συσσωρεύουν δημοκρατικές εμπειρίες και να προβληματίζονται. Ένας τέτοιος προβληματισμός μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της δημοκρατικής ταυτότητας των νέων, και ως εκ τούτου, της ενίσχυσης της συμμετοχής τους, στην κοινωνία (Geboers, Geijsel, Admiraal, & Dam, 2013). Ο διάλογος, είναι ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας στην ιδιότητα του πολίτη και η εκπαίδευση συμβάλλει αισθητά στην εκμάθησή του. Αν ο στόχος είναι να καλλιεργηθούν ενημερωμένοι πολίτες, που γνωρίζουν τα συμφέροντά τους και μπορούν να τα εκφράσουν σε δημόσιο φόρουμ, σωστά, σεβόμενοι, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, τότε η διδασκαλία και η ενθάρρυνση της

δημόσιας συζήτησης, θα πρέπει να είναι ένα κεντρικό τμήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Youniss, 2011).

Σε μια δημοκρατική και πολύμορφη κοινωνία, οι πολίτες πρέπει να είναι έτοιμοι να κάνουν τη δική τους προσωπική κριτική με διαφορετικές προοπτικές, να διερευνήσουν στρατηγικές για αλλαγή και να προβληματιστούν για θέματα δικαιοσύνης, ισότητας/ανισότητας και δημοκρατίας (Geboers, Geijsel, Admiraal, & Dam, 2013). Ωστόσο, ο ορισμός της αγωγής του πολίτη, είναι συχνά συνδεδεμένος με το σχολικό πλαίσιο και το ρόλο του στην προώθηση των αξιών. Η εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη, παρέχει ευκαιρίες για την συμμετοχή των μαθητών σε ουσιαστική μάθηση, εμπειρίες και ενεργές διδακτικές στρατηγικές, για τη διευκόλυνση της ανάπτυξης των μαθητών, ως πολιτικά και υπεύθυνα άτομα (Isac, Maslowski, & Van der Werf, 2011). Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία στην εκπαίδευση του πολίτη, έχει η ετερογένεια του μαθητικού πληθυσμού, οι εκπαιδευτικές προσδοκίες και η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, εντός των τάξεων και των ομάδων, όπου μπορεί να δημιουργήσει πιο εύκολα επιπτώσεις (Isac, Maslowski, & Van der Werf, 2011). Γι' αυτό το λόγο, ο εκπαιδευτικός οφείλει από την αρχή, να συσχετίσει τις δημοκρατικές αξίες και την αμοιβαία αποδοχή στο σύνολο της τάξης, προωθώντας τους μαθητές να σέβονται πρωτίστως τον συνάνθρωπό τους. Βασική προϋπόθεση, είναι η ηθική ώθηση των ίδιων των εκπαιδευτικών, ώστε να υιοθετηθεί από τους μαθητές, η αξιοποίηση των δημοκρατικών αξιών, στο χώρο της εκπαιδευτικής κοινότητας. Η σχολική διοίκηση, πρέπει να ενθαρρύνει στους μαθητές, την ανεξαρτησία, τη δημιουργικότητα, τη διαπραγμάτευση και λήψη αποφάσεων (Youniss, 2011). Έτσι, γίνεται αντιληπτό, ότι οι εκπαιδευτικοί ως βασικοί αρωγοί της εκπαιδευτικής διαδικασίας του ατόμου, θεωρούνται υπεύθυνοι για τις επιπτώσεις των πολιτών, σύμφωνα με την εκπαίδευση που έχουν λάβει, για τις ιδιότητες του πολίτη, ακόμη και τον βαθμό στον οποίο, είναι διατεθειμένοι, οι ίδιοι οι μαθητές, να τις οργανώσουν και υλοποιήσουν, μέσα στην κοινωνία (Isac, Maslowski, & Van der Werf, 2011). Οι μαθησιακές εμπειρίες, οι οποίες, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, σ' αυτόν τον τομέα, είναι παράγοντες όπου υποδεικνύουν στο σύνολό τους, το πλαίσιο της χώρας. Επομένως, ο εκδημοκρατισμός της εκπαιδευτικής διοίκησης, αποτελεί βασική ανάγκη, ώστε να αναπτυχθούν και να αξιοποιηθούν οι δημοκρατικές πρακτικές, μετέπειτα στην κοινωνία (Careja & Emmenegger, 2011).

Ο ενεργός δημοκρατικά πολίτης θα πρέπει να έχει μια ενημερωμένη και ισάξια συμμετοχή στη χάραξη δημόσιας πολιτικής που έχει αντίκτυπο στη ζωή και την ευημερία του (Ngozwana, 2017). Ωστόσο, η άτυπη εκπαιδευτική διαδικασία, χαρακτηρίζεται από συζητήσεις μεταξύ διαφορετικών ανθρώπων, μέσα από τις διαφορετικές εμπειρίες, σ' ένα ευέλικτο κοινωνικό περιβάλλον. Πρόκειται, συνεπώς, για ένα ενδυναμωτικό μέσο εκπαίδευσης, καθώς διαφορετικοί άνθρωποι χρησιμοποιούν και μοιράζονται τις εμπειρίες τους, μαθαίνοντας πράγματα σε μια οικεία, χαλαρή ατμόσφαιρα, κερδίζοντας έτσι νέες εμπειρίες, ιδέες και δημιουργώντας ισχυρές σχέσεις, υποστηρίζοντας ο ένας τον άλλον (Ngozwana, 2017). Η άτυπη εκπαίδευση, περιλαμβάνει μια συνεχή αμοιβαία μάθηση, από διαφορετικούς εκπαιδευτικούς κάθε φορά, μ' ένα όμως κοινό σώμα γνώσεις, που αναπτύσσει και ενισχύει διαφορετικά περιβάλλοντα, με στόχο την μάθηση των δημοκρατικών αξιών.

Επομένως, η εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη, θεωρείται μέσο ενίσχυσης της δημοκρατίας, για την αμφισβήτηση αντιδημοκρατικών κινημάτων και συμπεριφορών, που σχετίζονται με την προώθηση του ρατσιστικού στοιχείου (Ngozwana, 2017). Το σχολικό πλαίσιο είναι ουσιαστική πηγή ανανέωσης των μαθητών, καθώς καθημερινά καλλιεργείται η επόμενη γενιά πολιτών, από τους οποίους εξαρτάται η διατήρηση της δημοκρατίας (Youniss, 2011). Αυτό συνεπάγεται ότι ο εκπαιδευτικός στόχος, έχει μια υπόσχεση για το μέλλον της κοινωνίας.

1.6 Πολυπολιτισμικότητα και διαπολιτισμική εκπαίδευση

Προκειμένου να γίνει διάκριση μεταξύ των όρων «πολυπολιτισμικός» και «διαπολιτισμικός», είναι σημαντικό να διευκρινιστεί η σημασία τους. Ενώ το «πολυπολιτισμικό» υποδηλώνει την ύπαρξη πολλών πολιτισμών σε έναν δεδομένο χώρο, το «διαπολιτισμικό» αναφέρεται στις αλληλεπιδράσεις και τις συνδέσεις μεταξύ αυτών των πολιτισμών. Η πρόθεση «μέσω» χρησιμοποιείται για να δηλώσει «αλληλεπίδραση, αμοιβαιότητα και πραγματική αλληλεγγύη...» (Κανακίδου & Παπαγιάννη, 1997), γεγονός που υπογραμμίζει την σημασία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Ο στόχος μιας τέτοιας εκπαίδευσης δεν είναι απλώς να παρουσιάσει διαφορετικά πολιτιστικά στοιχεία και να ενθαρρύνει την αλληλεπίδρασή τους, αλλά και να διευκολύνει μια ανταλλαγή που ενισχύει την ικανότητα των κοινωνικών ατόμων να αντιλαμβάνονται, να επεξεργάζονται και να ερμηνεύουν αντιφατικά και πολλαπλά ερεθίσματα, ανακαλύπτοντας έτσι ότι «ο

πολιτισμός είναι ακόμη και μια κούκλα» (Κανακίδου & Παπαγιάννη, 1997). Η διαπολιτισμική αρχή προτείνει ότι η εκπαίδευση χρειάζεται να είναι μια διαρκής διαδραστική εμπειρία που διευκολύνεται από ένα ευέλικτο σύστημα επικοινωνίας. Αυτό το σύστημα θα πρέπει να εμπλουτιστεί και να ανανεωθεί τόσο από εκπαιδευτικούς όσο και από μαθητές, επιτρέποντας την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να παρέχει μια πλατφόρμα για τους δασκάλους και τους μαθητές, όπου θα μοιράζονται τις επιδόσεις και τις αντιλήψεις τους και να ερμηνεύουν και να ασκούν κριτική στην πραγματικότητα ολιστικά.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση, διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην ενίσχυση των αξιών που είναι απαραίτητες για την υπεύθυνη ιδιότητα του πολίτη. Αυτές οι αξίες περιλαμβάνουν τη δημοκρατία, την ανεκτικότητα, την αλληλεγγύη, την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία και το σεβασμό προς τους άλλους. Ο σεβασμός τόσο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και του φυσικού περιβάλλοντος είναι υψίστης σημασίας, όπως εξίσου και της διαφορετικότητας, όπου περιλαμβάνει διάφορες πτυχές της εμπειρίας ενός ατόμου σε μια δημοκρατική κοινωνία, συμπεριλαμβανομένης της μεταχείρισής του ως καταναλωτή και των εμπειριών του με τις κυκλοφοριακές ρυθμίσεις. Ένα κρίσιμο στοιχείο του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι η αναγνώριση και η εκτίμηση των διαφορών μεταξύ των φύλων. Επιπλέον, επεκτείνεται στην ενίσχυση της εκτίμησης για τον φυσικό κόσμο και στην καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης. Η προώθηση δράσεων που εφιστούν την προσοχή σε περιβαλλοντικά ζητήματα θα ενισχύσει τη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση για τα υπάρχοντα προβλήματα. Η προώθηση της κοινωνικής δράσης για την προστασία του περιβάλλοντος και την επιδίωξη της αειφόρου ανάπτυξης είναι μια κρίσιμη προσπάθεια (Κυριαζή, 1999).

Ωστόσο, η προσχολική εκπαίδευση δίνει σημαντική έμφαση στην παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης και φροντίδας για μικρά παιδιά. Τις τελευταίες δεκαετίες, η φροντίδα των παιδιών έχει γίνει θεμελιώδες δικαίωμα και σημαντική πολιτική εστίαση τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Έχοντας υπόψιν, πως η προσχολική εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της αίσθησης του εαυτού των παιδιών και στην προώθηση της ταυτότητάς τους, δίνεται έμφαση στη σημασία της ίσης πρόσβασης στην εκπαίδευση, ιδιαίτερα σε ένα κοινωνικο-οικονομικό κλίμα που χαρακτηρίζεται από πολιτιστική πολυμορφία και περιορισμένα οικονομικά μέσα. Με την ενίσχυση της διαθεσιμότητας της προσχολικής εκπαίδευσης, υπάρχει δυνατότητα για

βελτιωμένα ακαδημαϊκά αποτελέσματα και μείωση των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων. Όταν ο στόχος είναι να αυξηθεί η πρόσβαση των μαθητών, είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι η ποιότητα της εκπαίδευσης παραμένει ασυμβίβαστη (Mousena & Kiprianos, 2018).

Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε την ιδιαιτερότητά του καθενός ξεχωριστά, στο σύνολο της ομάδας, να ακουστεί η φωνή όλων ξεχωριστά και κυρίως παιδιών με διαφορετικές κουλτούρες από όσες έχει συνηθίσει το σύνολο της ομάδας. Η δραστηριότητα πρέπει να καλύψει τις ανάγκες τους, για να λειτουργήσουν τα παιδιά δημιουργικά, εντάσσοντας συνθήκες, μέσα στο στην ομάδα, που επιτρέπουν σε όλους, να εκφράσουν την ατομικότητά τους. Είναι χρήσιμο να ακουστεί η ιστορία κάθε παιδιού, καθώς κάθε μία ξεχωριστά, έχει να δώσει ένα έντονο διακρατικό ενδιαφέρον. Εξάλλου, ένας βασικός κοινός παρονομαστής της ανθρώπινης νοημοσύνης είναι η ένταξη των μελών της, στο εσωτερικό της κοινωνίας (Μπερερής, 2001).

Ο καθένας από εμάς, μπορεί να συναντήσει στην καθημερινότητά του, στα σύγχρονα πολυπολιτισμικά ελληνικά σχολεία, την συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων. Όμως οφείλουμε να τονίσουμε πως, δεν αρκεί μόνο η καθημερινή συνύπαρξη αυτών των ομάδων, για την εξάλειψη της προκατάληψη ενός ατόμου έναντι του άλλου, ειδικά όταν το σχολείο, ακόμα και σήμερα, λειτουργεί με τη μονοπολιτισμική αντίληψη του μοναδικού πρότυπου μαθητή. Η γνωστή σε όλους και χρόνια παραδοσιακή δασκαλοκεντρική προσέγγιση, που αντιπροσωπεύουν στη συντριπτική πλειοψηφία, όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, σε όλα τα επίπεδα, έχουν ως αποτέλεσμα να αναπαράγουν μόνιμα το ρεύμα του μονοπολιτισμικού μοντέλου διδασκαλίας (Νικολάου, 2003). Αυτό έχει ως βασικό αποτέλεσμα, να απαιτούνται νέες μαθητοκεντρικές μέθοδοι διδασκαλίας και διαπολιτισμικές εκπαιδευτικές προτάσεις, που συνιστούν έμπρακτα την ουσιαστική αλλαγή στην στάση απέναντι στη διδασκαλία του Ελληνικού σχολείου. Θα πρέπει να σημειωθεί, πως αυτή η συνθήκη, δεν απευθύνεται μόνο σε παιδιά μεταναστών ή της μειοψηφίας, αλλά σε αυτή αναφέρονται όλοι οι μαθητές και οι πολίτες, στο πλαίσιο της τυπικής, της άτυπης και της μη τυπικής εκπαίδευσης (Άλκηστις, 2008).

Η έννοια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης υποδηλώνει ότι η εκπαίδευση είναι απαραίτητο να περιλαμβάνει συνεχή αλληλεπίδραση, που διευκολύνεται από ένα ευέλικτο σύστημα επικοινωνίας. Αυτό το σύστημα θα πρέπει να εμπλουτιστεί και να ανανεωθεί τόσο από εκπαιδευτικούς όσο και από μαθητές, επιτρέποντας την ανταλλαγή

γνώσεων και εμπειριών. Μέσω αυτής της διαδικασίας, οι δάσκαλοι και οι μαθητές χρειάζεται να μπορούν να μοιράζονται τις επιδόσεις και τις αντιλήψεις τους, να ερμηνεύουν και να ασκούν κριτική στην πραγματικότητα στο σύνολό της και να ανταποκρίνονται σε αυτήν. Πιο συγκεκριμένα, για την προώθηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, τα σχολικά προγράμματα και οι μέθοδοι διδασκαλίας πρέπει να τηρούν ορισμένες βασικές αρχές και στόχους, όπως η εξέταση του επιπέδου μάθησης και του περιβάλλοντος κάθε μαθητή, η επέκταση των γνωστικών και συναισθηματικών οριζόντων του, η διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών, η αναβάθμιση πολιτισμών και γλωσσών, η καταπολέμηση του ρατσισμού. μέσα από πολιτιστικά και γλωσσικά στοιχεία, εμπνέοντας ανθρώπινη ευαισθησία, αλληλεγγύη και συνεργασία και αντισταθμίζοντας την πολιτιστική στέρηση χωρίς διακρίσεις, όπως σκιαγράφησαν οι Κανακίδου και Παπαγιάννη το 1997. Από τη σκοπιά της κοινωνικής μονάδας και της σχολικής τάξης, το σχολικό πλαίσιο θα πρέπει να οργανωθεί και να αναπτύξει τις δυνατότητές του με τέτοιο τρόπο ώστε να συμπληρώνει τον κόσμο του παιδιού ταυτόχρονα με τον κόσμο του ενήλικα. Να διασφαλίζει την επικοινωνία με το περιβάλλον και να θέτει μια υγιή βάση για τις μελλοντικές ανθρώπινες σχέσεις. Επίσης, να χρησιμοποιεί το πλαίσιο του ως πεδίο για την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης του παιδιού και ως κατάσταση ικανή να διαμορφώσει το άτομο μέσω σχέσεων, το διάλογο με άλλους φορείς κοινωνικοποίησης. Η επικοινωνία με τους γονείς είναι βασικό στοιχείο, καθώς οφείλουν να λειτουργούν ως συνεργάτες και να ενισχύσουν τους οικογενειακούς και κοινοτικούς δεσμούς με απώτερο στόχο τη συναισθηματική ισορροπία για τα νεότερα μέλη της κοινωνίας (Κανακίδου & Παπαγιάννη, 1997).

Οι λέξεις-κλειδιά της κριτικής της πολυπολιτισμικότητας, είναι η ισότητα, η δημοκρατία και η κοινωνική αλλαγή. Οι εκπαιδευτικοί με τη σειρά τους, συσχετίζουν τις πολιτικές, πολιτιστικές και οικονομικές σφαίρες με την εκπαίδευση και μελετούν τους τρόπους με τους οποίους αλληλεπιδρούν μέσα σε μία κοινωνία, έχοντας βασικό στόχο, να δημιουργήσουν ένταση, αντίφαση και τάξη στην καθημερινή ζωή, καθώς και στάσεις μεταξύ των μελών της ομάδας, ιδεολογία, και στρατηγικές επιβίωσης. Μέσα από τη διαδικασία της δραματικής ταύτισης, είναι δυνατή η λήψη καθοδήγησης (Αλκηστis, 2008). Να κατανοήσει και ιδεολογικά και συναισθηματικά, να δείξει ενσυναίσθηση. πολιτιστική και καλλιτεχνική συνείδηση. Η κατανόηση των δικών του ριζών μπορεί να είναι ένα ουσιαστικό συστατικό της προσωπικής ανάπτυξης και εξέλιξης. Σε αυτό το σημείο, το

θέατρο μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο. Μπορεί, δηλαδή, να προσφέρει μια πλατφόρμα για να εξερευνήσουν τη δική τους ιστορία και κληρονομιά, οι μαθητές, μέσω της αφήγησης και της παράστασης. Επιπλέον, μπορεί να εκθέσει το κοινό σε διαφορετικούς πολιτισμούς και προοπτικές, ανοίγοντας το διάλογο και ενισχύοντας την ενσυναίσθηση. Το θέατρο μπορεί να εμπνεύσει τα άτομα να αγκαλιάσουν την ταυτότητά τους και να εκτιμήσουν τη μοναδικότητα των άλλων. Η εξερεύνηση της προσωπικής ταυτότητας και η καλλιέργεια της αυτογνωσίας είναι και τα δύο κρίσιμα στοιχεία. Η ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπολιτισμικής ικανότητας, μπορεί να επιτευχθεί με τη συμμετοχή, σε ουσιαστικές αλληλεπιδράσεις με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς. Η τέχνη του θεάτρου φέρνει μια αυξημένη αίσθηση αυτογνωσίας μέσω της χρήσης ενός καθρέφτη. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της παρατήρησης «των άλλων», ή των χαρακτήρων που απεικονίζονται στη σκηνή. Αποκτάται η γνώση της εικόνας, της εμφάνισης και της συμπεριφοράς μας παρατηρώντας τον εαυτό μας. Ο τρόπος με τον οποίο οι άλλοι αντιλαμβάνονται τον χαρακτήρα τους είναι μια αντανάκλαση του πώς φαντάζονται ότι είναι και οι υπόλοιποι (Αλαχιώτης, 2003).

Η επιδίωξη και ο σχεδιασμός της ανάπτυξης των διαπολιτισμικών ικανοτήτων των μαθητών είναι ιδιαίτερης σημασίας και μπορεί να επιτευχθεί είτε εκούσια ως επαγγελματική ανάθεση, ως εκπαιδευτικός ή κοινωνικός λειτουργός, είτε ακούσια, μέσω των ρόλων που υπηρετούν οι γονείς, πολιτικοί, εργοδότες κλπ. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στη μεταφορά της διαπολιτισμικής ικανότητας είναι η εμπειρία, η σύγκριση, η ανάλυση, ο προβληματισμός και δράση. Ιδιαίτερα στον τομέα της εκπαίδευσης, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας των ενεργών πολιτών, συνήθως είναι η αξιολόγηση. Η αξιολόγηση βασίζεται στην παρατήρηση και μέτρηση της αποτελεσματικότητας ενός εκπαιδευτικού προγράμματος ή ενός προγράμματος σπουδών, όπου βασικός σκοπός του είναι να καλλιεργήσει τη διαπολιτισμική ικανότητα των μαθητών. Η αξιολόγηση αυτή, είναι η συστηματική μέτρηση ή περιγραφή της επάρκειας ενός μαθητή στη διαπολιτισμική ικανότητα. Οι πιο αποτελεσματικές μέθοδοι διδασκαλίας για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας των μαθητών εστιάζονται στη βιωματική μάθηση, ερευνητική εργασία και συνεργατική μάθηση. Επιπλέον, οι δραστηριότητες που εφαρμόζονται στους μαθητές κατά τη διδακτική διαδικασία οφείλουν να στοχεύουν στην αφύπνιση και την ευαισθητοποίηση σε διαφορετικές οπτικές γωνίες, παρατηρητικές και ερμηνευτικές δεξιότητες, που διευρύνουν τους ορίζοντές τους. Ωστόσο, δραστηριότητες όπως παιχνίδι

ρόλων, προσομοιώσεις καθημερινότητας, το δράμα, η ποίηση και η δημιουργική γραφή μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη διαπολιτισμικής ικανότητας των μαθητών του σχολείου (Γκόβαρης, 2009).

Κεφάλαιο 2^ο : Θεατρική αγωγή

2.1 Εισαγωγή

Ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας του θεάτρου στο σχολείο σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα (ΑΠΣ) του θεάτρου είναι να προωθήσει την αυτοέκφραση, να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση, να προάγει την δημιουργικότητα και να ενθαρρύνει την συνεργασία. Επί πλέον, σύμφωνα με τον Γραμματά (2017), η θεατρική αγωγή ως διδακτική εκπαιδευτική διαδικασία προάγει τις εκφραστικές δεξιότητες των μαθητών, όπως π.χ. ενθαρρύνει τη δημιουργική έκφραση μέσω της μίμησης και της δημιουργικότητας, αναπτύσσει εκφραστικές δεξιότητες μέσω του λόγου και της γλώσσας, ενισχύει τα άτομα σε μια επικοινωνιακή σχέση που ξεκινά μέσα στο σύνολο της τάξης και στη συνέχεια μέσω της συνεργασίας εντάσσεται αρμονικά στην ομάδα (Γραμματάς, 2017). Εξίσου, στοχεύει στη δραματική κατάρτιση η οποία επέρχεται μέσα από την δημιουργική και πρωτότυπη παραγωγή δραματικών κειμένων, την γνωριμία της ιστορίας στο χώρο της θεατρικής τέχνης, που συνέβαλαν στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού και την κατανόηση της αξίας της διαπολιτισμικής και πολυπολιτισμικής αγωγής και την συλλογική καλλιτεχνική δημιουργία (θεατρική παράσταση). Τέλος, στοχεύει στην εφαρμογή νέων μεθόδων διδασκαλίας, όπως η άμεση ενεργοποίηση, η συμμετοχή και παρέμβαση των μαθητών στη διδακτική διαδικασία αλλά και στην παραγωγική διασύνδεση των γνωστικών αντικειμένων μέσα από τις εφαρμογές του δράματος, συνδυάζοντας τη θεωρία με την πράξη. Φυσικά, είναι γεγονός ότι σκοπός της θεατρικής αγωγής είναι η ψυχαγωγία και η υιοθέτηση αξιών στα παιδιά.

2.2 Έννοια θεατρική αγωγής

Η θεατρική αγωγή είναι ένα είδος διαδραστικής παράστασης που συνδυάζει στοιχεία τόσο του θεάτρου όσο και του παιχνιδιού. Το παιχνίδι, το οποίο εντάσσεται στα πλαίσια της θεατρικής διαπαιδαγώγησης, μπορεί να σχεδιαστεί ώστε να έχει πολλαπλούς πιθανούς τερματισμούς ή μονοπάτια, ανάλογα με τις επιλογές της ομάδας. Πρόκειται για μια μορφή

εκπαίδευσης που χρησιμοποιεί το θέατρο ως εργαλείο για την εκπαίδευση και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών. Συνήθως, η θεατρική αγωγή συνδυάζει την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως επικοινωνία, συνεργασία και αυτοπεποίθηση, μέσα από την ανάπτυξη δεξιοτήτων, όπως η εκφραστικότητα, η δημιουργικότητα και η αφήγηση ιστοριών (Erbay & Dorgu, 2010). Αυτός ο τρόπος μάθησης ενθαρρύνει τους μαθητές να αναπτύξουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους και να εξασκηθούν στην επικοινωνία και στην ανταλλαγή απόψεων, τις δεξιότητες κριτικής σκέψης και τις ικανότητες ομαδικής εργασίας. Μπορεί επίσης να προσφέρει στους μαθητές μια αίσθηση κοινότητας και μια πλατφόρμα για αυτοέκφραση. Υπάρχουν πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις, ανάλογα με τους στόχους του εκάστοτε προγράμματος. Ορισμένα προγράμματα, επικεντρώνονται στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και ομαδοποίησης, ενώ άλλα δίνουν έμφαση στην παρουσίαση και εμπάθυνση βιωματικών εμπειριών της ομάδας (Erbay & Dorgu, 2010). Συνολικά, η θεατρική εκπαίδευση μπορεί να είναι μια ανταποδοτική και εμπλουτιστική εμπειρία για τους μαθητές, βοηθώντας τους να αναπτύξουν μια σειρά από δεξιότητες και ικανότητες που μπορούν να εφαρμοστούν σε ποικίλα πλαίσια.

Υπάρχουν τέσσερις μορφές αυτοσχεδιασμού στο θέατρο:

- α) Κατευθυνόμενος αυτοσχεδιασμός, από τους εμπυχωτές.
- β) Ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μέσω των μελών της ομάδας, ώστε να ανακαλύψουν θέματα που θέλουν οι ίδιοι, να αυτοσχεδιάζουν σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο.
- γ) Αυθόρμητος αυτοσχεδιασμός μέσω τυχαίων ή απροσδιόριστων ερεθισμάτων. Οι ψυχικοί παράγοντες μπορούν επίσης να προβληθούν ή να παραχθούν κατά τη διάρκεια άλλων αυτοσχεδιασμών.
- δ) Ο σκηνικός αυτοσχεδιασμός, όπου είναι το αποτέλεσμα, «σκηνική πραγμάτωση, το αποτέλεσμα ενός από τους προηγούμενους αυτοσχεδιασμούς» (Κουρετζής, 2010).

Μέσω της σωματικής έκφρασης, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εξωτερικεύσουν τα προσωπικά τους συναισθήματα, που κρύβονται στα βάθη της συνείδησης, του μυαλού και της ψυχής τους, συνήθως μια κατάσταση που δεν μπορεί να εκφράσουν με λόγια, σε αυτές τις ηλικιακές βαθμίδες. Το σώμα λοιπόν, είναι ένας σωλήνας που εκφράζει απεριόριστα συναισθήματα και είναι η κύρια πηγή λεκτικού και μη λεκτικού διαλόγου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να παρουσιάζονται βιώματα μέσω της φυσικής έκφρασης. Πιο συγκεκριμένα, εξωτερικεύεται η εσωτερική ένταση των ανθρώπων, που δεν έχει να κάνει

με την ηλικία. Με άλλα λόγια, το σώμα εκφράζει τα βαθύτερα συναισθήματά μας όταν κινείται, και αυτά με τη σειρά τους, μεταμορφώνονται σε σήματα που στέλνουμε σε άλλους. Από την άλλη, ο αυτοσχεδιασμός βελτιώνει και ενισχύει τη φαντασία του παιδιού (Γιάνναρης, 2001). Η σχέση με το σώμα αλλάζει και έχει ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός νέου κώδικα δεοντολογίας και επικοινωνίας με όσους αλληλεπιδρά. Ωστόσο, η εκμετάλλευση τυχαίων γεγονότων είναι η δυνατότητα παρατήρησης και εκμετάλλευσης καταστάσεων. Οι εμπυχωτές παρατηρώντας, τυχαία περιστατικά, συμβάντα, μια κίνηση, δημιουργούν εσκεμμένα ενέργειες που συμφωνούν με τις ψυχολογικές διακυμάνσεις της εκάστοτε ομάδας. Για την παρουσίαση ενός θεατρικού έργου, χρησιμοποιούνται συχνά στοιχεία, υπερβολής και αντίθεσης. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι όταν βλέπουμε ένα καλοντυμένο άτομο και στέκεται δίπλα του ένα άτομο με κουρελιασμένα ρούχα, πολύ πιθανόν άστεγος, δημιουργείται έτσι, ένα περιβάλλον, μια δράση ως μέσο τόνωσης της φαντασίας του παιδιού, με στόχο να γεννά στα παιδιά πολλαπλά ερεθίσματα (Παπαδόπουλος, 2010).

Βασιζόμενοι, στα παραπάνω στοιχεία, παρατηρείται ότι η θεατρική αγωγή πρόκειται για μια από τις κατάλληλες μεθόδους εκπαιδευτικής ενίσχυσης, καθώς δεν είναι ένα παραδοσιακό μάθημα, ο δάσκαλος χρησιμοποιεί περισσότερο βιωματικούς τρόπους μάθησης. Ειδικότερα, διδάσκουν έννοιες με την πρόθεση να μάθουν οι μαθητές μέσω της δια βίου μάθησης, και της εμπειρίας. Η θεατρική αγωγή επεκτείνει τρόπους διδασκαλίας, διευρύνοντας τη φαντασία τους, ενώ παράλληλα, μέσα από το παιχνίδι, ο συναισθηματικός κόσμος των παιδιών αφυπνίζεται, καθώς παρουσιάζουν στιγμές από τις εμπειρίες και τις σκέψεις τους, βρίσκουν λύσεις σε τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζουν, εξωτερικεύουν συναισθήματα, δημιουργούν σχέσεις μεταξύ των μελών της ομάδας. Οι συμμετέχοντες, λοιπόν, μπορούν να γνωριστούν καλύτερα, αναπτύσσουν την ενσυναίσθησή τους, δηλαδή, κατανοούν τα συναισθήματα του άλλου και ανταποκρίνονται άμεσα σε αυτά. Επιπλέον, ενισχύεται η επικοινωνία και η γλώσσα τους, γιατί οι βασικές αρχές του θεάτρου είναι ο διάλογος και η επικοινωνία μεταξύ των συμμετεχόντων (Simons, 2006). Όλα αυτά επιτυγχάνονται στο πλαίσιο της αισθητικής επεξεργασίας και θεατρικής παιδείας, χάρη στην ικανότητα του δραματικού παιχνιδιού, δημιουργείται μια διεπιστημονική προσέγγιση του προγράμματος σπουδών βιωματικά διαμορφώνοντας ένα πιο ελκυστικό πλαίσιο προγράμματος σπουδών.

2.3 Το θεατρικό παιχνίδι

Σύμφωνα με τον Κουρετζή, «*Το θεατρικό παιχνίδι είναι μια προπαρασκευή του παιδιού για μια δημιουργική περίοδο*». Αυτό μας υποδηλώνει ότι βοηθά το παιδί να εξελιχθεί, απελευθερώνοντας τη φαντασία του, ενισχύοντας την επικοινωνία του με όλα τα εμπλεκόμενα μέλη μιας ομάδας και συνάμα καλλιεργώντας τις ανθρώπινες σχέσεις. Επίσης, ενισχύει τους τρόπους έκφρασης των ατόμων, προσπαθώντας να τους κάνει να εξωτερικεύσουν τόσο τα συναισθήματά τους όσο και τις σκέψεις τους, στοχεύοντας στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς τους. Κάθε θεατρικό δρώμενο πρόκειται για ελεύθερη έκφραση και προσωπική δημιουργία. Μετέχοντας κάθε άτομο σ' αυτή τη διαδικασία, έρχεται σε άμεση επαφή με το σώμα του, αντιλαμβάνεται τα όρια του, τοποθετεί τον εαυτό του στο χώρο αλλά και ανάμεσα στους υπολοίπους. Κατακτά έτσι, πιο εύκολα τη γλώσσα, την ικανότητα να εκφράζεται και να επικοινωνεί, με βασικό στόχο την ομαλή κοινωνικοποίηση του, καθώς γίνεται μέλος μιας ομάδας, μαθαίνει για τις έννοιες του σεβασμού και της πειθαρχίας, όντας αρχές και αξίες κοινά παραδεκτές, της κοινωνίας μας (Κουρετζής, 2010).

Το θεατρικό παιχνίδι, ορίζεται από μια διπλή ανάγκη, έκφραση και επικοινωνία. Όπως υποδηλώνει και το ίδιο του το όνομα, είναι ένας συνδυασμός θεάτρου και παιχνιδιού. Από τη μια παρουσιάζεται η έκφραση της ιστορίας ή της δράσης κάποιου άλλου, ενώ η όλη διαδικασία διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες με σκοπό την απόλαυση και την τέρψη όλης της ομάδας, στο σύνολό της. Στο παιχνίδι δημιουργείται μια ατμόσφαιρα ομαδικής συνεργασίας, φιλίας, συντροφικότητας και κοινωνικοποίησης. Το θεατρικό παιχνίδι, εντός των ομάδων, σχετίζεται με όλες τις ανθρώπινες στάσεις και εκφράζει, αναπαριστά και απεικονίζει καταστάσεις, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στην καθημερινή ζωή και τη συμπεριφορά των ενηλίκων, σύμφωνα με τους στόχους τους (Βουτσινά, 1991). Η δημιουργία μιας ομάδας, η οποία εμπεριέχει άτομα με πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά, αναγκάζει τα άτομα να παρακολουθούν κριτικά τις καταστάσεις, αντί να παρασύρονται με ίδιο παιχνίδι και να μπορούν να μπουκ στην θέση του άλλου. Ειδικά σε μια εποχή που τα βιντεοπαιχνίδια, η υπερβολική έκθεση των παιδιών στην τηλεόραση και τις οθόνες υπολογιστών, απειλούν τη σωματική τους ωριμότητα και συνεπώς την κινητική, γνωστική και κοινωνική τους ανάπτυξη σε αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους, το θεατρικό παιχνίδι έρχεται για να εξισορροπήσει τις ευκαιρίες των παιδιών. Ιδιαίτερα στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής δράσης, εφαρμόζονται έμπρακτα, ομαδικά,

παιδικά, αθλητικά παιχνίδια που μπορούν να αναδείξουν διαφορετικές πολιτισμικές επιρροές, κωδικοποιούνται και συνκαθορίζονται κατά βούληση, από την ομάδα και παίζονται με τη συνεργασία των μελών της. Επίσης, τα θεατρικά παιχνίδια δράσης, έχουν την ικανότητα να προσαρμόζονται στο περιβάλλον τους και μπορούν να ενσωματωθούν με διάφορους άλλους τύπους παιχνιδιών, όπως παιχνίδια φαντασίας, δραματικά, συμβολικά, κατασκευές, αφήγηση ιστοριών, παιχνίδια ρόλων και παιχνίδια με κάρτες. Αυτά τα παιχνίδια, είναι ιδιαίτερα δημοφιλή στα νήπια, αλλά μπορούν να παιχτούν σε οποιαδήποτε ηλικία, βοηθώντας τα παιδιά να εξασκήσουν σενάρια πραγματικής ζωής και να αναπτύξουν δεξιότητες διαχείρισης καταστάσεων, συναισθημάτων και κοινωνικών αλληλεπιδράσεων (Άλκηστις, 2008).

Όπως όλα τα παιχνίδια έχουν κανόνες, έτσι και το θεατρικό παιχνίδι ακολουθεί τους δικούς του. Ο πιο σημαντικός κανόνας είναι ότι εφόσον πρόκειται για μια ομαδική δραστηριότητα, πρέπει να δεχόμαστε τις απόψεις των άλλων, με κατανόηση και δεκτικότητα. Επιπλέον, το θεατρικό παιχνίδι προϋποθέτει το σώμα του ατόμου ως βασικό παράγοντα για την κίνηση ή την ακινησία του αναλόγως. Η φωνή και η έκφραση είναι οι κινητήριες δυνάμεις της δραματικής παράστασης. Ένα δράμα πρέπει να έχει μια σκηνή, μια ιστορία, απλή ή σύνθετη, να δημιουργείται από μια ομάδα στην τάξη μέσω αυτοσχεδιασμού ή μέσα από άλλα εργαλεία δραματικής έκφρασης. Οι εμπυχωτές με τη σειρά τους, μπορούν να κατευθύνουν τα παιδιά, σε σημαντικά συμπεράσματα, μπορούν επίσης, να αφήσουν τα παιδιά να σκεφτούν μόνα τους και να παρουσιάσουν τα γεγονότα στα οποία θέλουν τα ίδια να εστιάσουν και την διδαχή τους μέσα από αυτά. Έτσι, συζητούνται τα επιθυμητά θέματα ή συμπεράσματα που προκύπτουν (Eisner, 2002).

Το θεατρικό παιχνίδι μπορεί να εμφανίζεται και να εμπλέκεται, από το νηπιαγωγείο, ως εναλλακτικός τρόπος προσέγγισης της δραστηριότητας, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο, τις ψυχοκινητικές δραστηριότητες των παιδιών. Τα θεατρικά παιχνίδια μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη ικανοτήτων, όπως έλεγχο του σώματος, έλεγχο της ευαισθησίας, εξάσκηση και ανάπτυξη του λόγου, ανάπτυξη επικοινωνίας με συνομηλίκους και ενήλικες, συνδυάζοντας ενισχυμένη φαντασία και δημιουργικότητα (Γραμματάς, 2017). Πιο συγκεκριμένα, ο έλεγχος του σώματος γίνεται μέσω χειρονομιών, ατομικές εκφράσεις προσώπου και σώματος, προϋποθέτοντας τον έλεγχο στις ατομικές ευαισθησίες των ατόμων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, όταν ένα παιδί μιμείται το κλάμα, απομακρύνεται από τα αποτελέσματά του να είναι κανείς λυπημένος και αυτό οδηγεί το

παιδί μακριά από αναμνήσεις και γεγονότα που το επηρεάζουν ψυχολογικά, εντοπίζοντας τα σημάδια που τα προκαλούν και αντιμετωπίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο, δυναμώνοντας και το μυαλό του. Μια άλλη δεξιότητα που αναπτύσσεται μέσω της θεατρικής αγωγής είναι ο λόγος, εφόσον εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο και καλλιεργούνται δεξιότητες προφορικής επικοινωνίας. Αυτό πραγματοποιείται καθώς τα παιδιά εξασκούνται στο να παρουσιάζουν και να παρατηρούν τους άλλους χωρίς να διακόπτουν, μαθαίνοντας τους κανόνες επικοινωνίας. Το παιδί εξασκείται στο να ακούει προσεκτικά, λειτουργώντας ως παρατηρητής ή συνομιλητής αντίστοιχα, περιμένει υπομονετικά μια απάντηση, καταλαβαίνει πότε του μιλάνε και γίνεται κατανοητός, ενώ ταυτόχρονα περιμένει τη σειρά του για να μιλήσει σε άλλους. Η θεατρική αγωγή είναι μια συλλογική δραστηριότητα που παρακινεί πάντα τα παιδιά να κοινωνικοποιηθούν και να ενταχθούν ενίοτε στο σύνολο της τάξης ενισχύοντας την ομοιογένεια της (Faure & Lascar, 2001).

2.4 Η δραματοποίηση

Όταν αναφερόμαστε στη δραματοποίηση στην εκπαίδευση, εννοούμε τη μετατροπή, ανάπλαση και επεξεργασία αφηγηματικού κειμένου, από τους ίδιους τους μαθητές, χωρίς όμως αυτό να αποζητά απαραίτητα να παρουσιαστεί ως θεατρική δράση (Σέξτου, 2007). Η δραματοποίηση ως σχολική δραστηριότητα στον τομέα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, είναι μέρος της αισθητικής αγωγής και εμβαθύνει με σταθερά βήματα, στην παιδαγωγική επιστήμη και πρακτική, θέτοντας στόχους στην πορεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Το θέατρο και η εκπαίδευση είναι δύο τομείς που μπορούν να διασταυρωθούν και να αλληλοσυμπληρωθούν με ποικίλους τρόπους. Το δράμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ισχυρό εργαλείο στην εκπαίδευση για την ενίσχυση της μάθησης, την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και την ενίσχυση των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων. Ένας τρόπος με τον οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί το δράμα στην εκπαίδευση είναι μέσω του παιχνιδιού ρόλων και του αυτοσχεδιασμού. Αυτός μπορεί να είναι ένας διασκεδαστικός και συναρπαστικός τρόπος για να βοηθήσετε τους μαθητές να κατανοήσουν περίπλοκες έννοιες ή ιστορικά γεγονότα, βυθίζοντάς τους στην εμπειρία και επιτρέποντάς τους να εξερευνήσουν διαφορετικές προοπτικές και ιδέες. Το δράμα μπορεί σαφώς να χρησιμοποιηθεί για την ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας, όπως δημόσια

ομιλία, ενεργητική ακρόαση και αποτελεσματική συνεργασία. Μέσω δραματικών δραστηριοτήτων όπως ομαδικές παραστάσεις, οι μαθητές μπορούν να μάθουν να εκφράζονται με αυτοπεποίθηση, να ακούν ενεργά τους άλλους και να συνεργάζονται για έναν κοινό στόχο. Επιπλέον, το δράμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την οικοδόμηση ενσυναίσθησης και κατανόησης διαφορετικών πολιτισμών και εμπειριών (Τσεφαλά, 2003). Μέσα από θεατρικά έργα, ιστορίες και παραστάσεις, οι μαθητές μπορούν να εξερευνήσουν διαφορετικές οπτικές γωνίες και να αποκτήσουν μια βαθύτερη κατανόηση ανθρώπων από διαφορετικά υπόβαθρα. Επιπροσθέτως, το δράμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προώθηση της δημιουργικότητας και της φαντασίας. Μέσω της αφήγησης, οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν τις δικές τους μοναδικές ιδέες και προοπτικές και να μάθουν να εκφράζονται δημιουργικά με διάφορες μορφές έκφρασης, όπως η γραφή, η υποκριτική ή η σκηνοθεσία. Συνολικά, το δράμα μπορεί να αποτελέσει ένα ισχυρό εργαλείο στη φαρέτρα της εκπαίδευσης, προσφέροντας στους μαθητές ένα διασκεδαστικό, συναρπαστικό και καθηλωτικό τρόπο μάθησης και ανάπτυξης μιας σειράς σημαντικών δεξιοτήτων (Τσεφαλά, 2003).

Όταν αναφερόμαστε στον όρο δραματοποίηση στην εκπαιδευτική διδασκαλία, εννοούμε την επεξεργασία και αναπαράσταση ενός ήδη υπάρχοντος δραματικού κειμένου, μέσα όμως από την προσωπική επιλογή του κάθε παιδιού ξεχωριστά, λ.χ. μίμηση, αυτοσχεδιασμός. Είναι γεγονός ότι, το θεατρικό παιχνίδι, μπορεί να διδάξει αποτελεσματικά τις επικοινωνιακές δεξιότητες των μαθητών. Ειδικότερα, οι διαφορετικές δραστηριότητες οι οποίες περιλαμβάνονται στο θεατρικό παιχνίδι, όπως για παράδειγμα, τα παιχνίδια ρόλων, η παγωμένη εικόνα, ο αυτοσχεδιασμός, απελευθερώνουν το παιδί, μειώνοντας έτσι με τέτοιο τρόπο, τη συναισθηματική φόρτιση, βελτιώνοντας σε αύξοντα αριθμό τις επικοινωνιακές και ομαδικές τους δεξιότητες (Γραμματάς, 2017).

Μέσω της δυνατότητας που δίνεται στα παιδιά να δημιουργήσουν δικούς τους ρόλους και στη συνέχεια, να υλοποιήσουν την αναπαράσταση αυτών, μέσω της δικής τους προσωπικής έκφρασης, κινούμενοι μέσα στο τρίπτυχο του πραγματικού, φανταστικού και συμβολικού μέσου, έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούν τόσο ατομικά όσο και στην πορεία ομαδικά. Οι μαθητές σταδιακά, μοιράζονται εμπειρίες, καθημερινά προσωπικά γεγονότα, βιώματα, καταστάσεις που τους έχουν δυσκολέψει, ακόμη και περιπέτειες τις οποίες θυμούνται σαν καλή ανάμνηση (Ζαφειριάδης & Δαρβούδης, 2010). Όλα τα παραπάνω, διαδραματίζονται κατά τη διάρκεια του θεατρικού παιχνιδιού, μέσα σε μια

πολυπολιτισμική ομάδα, όπου ο κάθε μαθητής ξεχωριστά έχει να μοιραστεί την δική του μοναδική εμπειρία. Έτσι, μέσα από τον διαμοιρασμό των μοναδικών εμπειριών και βιωμάτων, είναι εφικτό να κατανοήσουμε τη θέση του συμμαθητή μας και συνάμα του μελλοντικού συνανθρώπου μας, μέσα στην κοινωνία την οποία θα ζήσουμε, αποδεχόμενοι την ταυτότητα όλων των μελών μιας ομάδας (Ζαφειριάδης & Δαρβούδης, 2010).

Κατά την διαδικασία δραματοποίησης στην εκπαίδευση, χρησιμοποιούνται ορισμένα μέσα, τα οποία βοηθούν στην δημιουργία νέων ιδεών και ρόλων, απαραίτητα τόσο κατά την ένταξη των νηπίων στη θεατρική αγωγή όσο και για τη θεατρική αγωγή και τέχνη. Συγκεκριμένα, τα δημιουργικά αυτά μέσα δραματοποίησης, που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν εύκολα σε παιδιά προσχολικής αγωγής, είναι η μάσκα, το ένδυμα και το ανδρείκελο ή αλλιώς αναφερόμενο ως κούκλα (Κοντογιάννη, 2012).

Η μάσκα ή αλλιώς προσωπίο, όπως είναι γνωστό από αρχαιοτάτων χρόνων, μέσα από τους αρχαίους μύθους, ενισχύει την εικαστική παρέμβαση, καθώς στο κάθε παιδί ξεχωριστά, δίνεται η δυνατότητα να φτιάξει τη δική του προσωπική μάσκα, σύμφωνα με τα δικά του χρώματα και υλικά που επιθυμεί, ενισχύοντας έτσι, το στοιχείο της μεταμόρφωσης. Η μάσκα, αποτελεί ένα μέσο, σύμφωνα με το οποίο, το κάθε παιδί μπορεί να φορέσει και να μοιραστεί μια προσωπική εμπειρία, χωρίς να αισθάνεται αμήχανα καθώς δεν εμφανίζεται το πρόσωπό του. Επίσης, μπορεί να περάσει πιο εύκολα από το πραγματικό στο φανταστικό γεγονός, και αντιστρόφως. Το παιδί αισθάνεται πιο άνετα, ειδικά το πρώτο διάστημα, μέχρι να προσαρμοστεί, ξεδιπλώνει την προσωπικότητά του και τις εμπειρίες του. Αυτό το μέσο, προωθεί τους μαθητές στην παρουσίαση του εαυτού τους, με στόχο τη μελλοντική αποδέσμευση του προσωπίου, δηλαδή να φτάσουν στο σημείο να αισθανθούν άνετα στο σύνολο της ομάδας, αφαιρώντας τη μάσκα – προσωπίο, καθρεφτίζοντας τον εαυτό του στην ομάδα και παρουσιάζοντας την ολοκληρωτική πλευρά του εαυτού τους (Κοντογιάννη, 2012).

Επιπροσθέτως, το ένδυμα το οποίο χρησιμοποιείται αρκετά στο χώρο του θεάτρου και πάντα ντύνει έναν ρόλο, βοηθά έτσι τόσο τους δραματιζόμενους όσο και τους θεατές για την συλλογή στοιχείων, στην αναγνώριση της εποχής, στα γεγονότα και τα βασικά χαρακτηριστικά του ρόλου. Υπάρχει ελευθερία επιλογής από τους εμπλεκόμενους και συγχρόνως καλλιεργείται η εικαστική ικανότητα. Δεν είναι πάντα απαραίτητο τα ενδύματα να είναι φανταχτερά. Κάθε παιδί διαλέγει αυτό που το εκφράζει, του αρέσει και ταιριάζει

με την ιστορία του. Η παρουσίαση πολυποίκιλων ενδυμάτων, συνήθως προβληματίζει το σύνολο της ομάδας, ενθαρρύνοντας κατ' αυτό τον τρόπο το σύνολο της ομάδας για συζήτηση, καθώς αναφερόμαστε σ' ένα πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό περιβάλλον. Το κάθε παιδί, έχει την ιστορία του, κανείς δεν είναι ίδιος, όμως όλοι είναι ίσοι. Γι' αυτό το λόγο, παρουσιάζεται αναγκαία η δημιουργία ενός μικρού βεστιαρίου, από τον εκπαιδευτικό, ώστε ότι υλικό υπάρχει να χρησιμοποιηθεί από την ομάδα στο θεατρικό δρώμενο. Κάθε αξιοποίηση είναι ξεχωριστή και μοναδική. Ένα ένδυμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ποικιλοτρόπως ανάλογα τις ιδέες και τα ερεθίσματα της ομάδας (Σέξτου, 2007).

Επίσης, το ανδρείκελο ή γνωστό ως κούκλα, έχει τη μορφή ενός κουκλοθεάτρου, καθώς πρόκειται για ένα αντικείμενο το οποίο έχει ανθρώπινη μορφή, δίνοντας τη δυνατότητα στο παιδί να παρουσιάσει κάτι μέσω αυτού. Συνήθως, η κούκλα κεντρίζει περισσότερο και πιο εύκολα το ενδιαφέρον των παιδιών, εφόσον βρίσκονται σ' αυτή τη νεαρή ηλικία και η ενασχόληση τους με τέτοιου είδους παιχνίδια, είναι σχεδόν καθημερινή. Γι' αυτό το λόγο μάλιστα, ταυτίζονται μαζί της, εκφράζουν τα συναισθήματά τους, συζητούν με τους συμμαθητές τους καλλιεργώντας το γλωσσικό τους κώδικα, μιλούν ελεύθερα, παρουσιάζουν την εκδοχή του εαυτού τους, προσωποποιούν τα βιώματά τους καλλιεργώντας την αντιληπτική τους ικανότητα. Συνήθως η παρουσίαση μιας ιστορίας είτε γίνεται ατομικά είτε ομαδικά, ανάλογα με την επιθυμία της ομάδας, ενώ στη συνέχεια γίνεται συζήτηση για αυτό που παρακολούθησαν, αναλύοντας το (Παρούση, 2012).

Σύμφωνα λοιπόν, με τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο βασικός και πρωταρχικός στόχος της εκπαιδευτικής δραματοποίησης είναι να προσφέρει στα παιδιά ίσες παιδαγωγικές ευκαιρίες έκφρασης τόσο των δυνατοτήτων όσο και των βιωμάτων τους, σ' ένα περιβάλλον με ίσες ευκαιρίες. Όλα μαζί τα παιδιά, βρίσκονται στο πλαίσιο μίας ομάδας, συμμετέχουν ισότιμα, μιλούν ελεύθερα, απομακρύνουν ρατσιστικές συμπεριφορές και εμπλέκονται ενεργά μεταξύ τους βιώνοντας έτσι μια μικρογραφία της κοινωνίας. Το παιδί επιπρόσθετα, μαθαίνει για τον πολιτισμό της χώρας του, αποκτά νέες εμπειρίες, σέβεται τους συνανθρώπους του, εντάσσεται και συνεργάζεται αρμονικά μέσα σε ομάδες, δημιουργώντας εμπειρίες και συνήθειες, όπου θα επιδιώξει να έχει μετέπειτα στην ενήλικη ζωή του (Σέξτου, 2007). Αυτή η εμπειρία είναι προσοδοφόρα για τα παιδιά, εφόσον προωθεί την αποδοχή των άλλων και των δικαιωμάτων τους, την κατανόηση της ισότιμης συμμετοχής αλλά και την ανάπτυξη της προσωπικής έκφρασης. Οι καθημερινοί

ρυθμοί ζωής αυξάνουν αισθητά το άγχος των παιδιών, ήδη από τη νεαρή ηλικία. Γι' αυτό το λόγο η χρήση του θεατρικού παιχνιδιού και ένταξη του στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, θεωρείται αναγκαία, καθώς πρόκειται για ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα ομαδικών δραστηριοτήτων, με θετικά αποτελέσματα.

2.5 Οι θεατρικές τεχνικές στην εκπαίδευση

Η ηλικιακή βαθμίδα, από το νηπιαγωγείο έως το γυμνάσιο, είναι ένα στάδιο της ζωής, κατά το οποίο, ένα παιδί μπορεί να αναπτύξει αγάπη για κάθε μορφή τέχνης, άρα και αγάπη για την τέχνη του θεάτρου, όπου με την σειρά του, μπορεί να διαμορφώσει την αισθητική-καλλιτεχνική του ευαισθησία και να αναπτύξει μια αρχική κατανόηση του μεταγενέστερου επιτεύγματος, τον πολιτισμό. Αναγνωρίζεται, συνεπώς, η ανάγκη εισαγωγής της θεατρικής αγωγής, ως μάθημα διδασκαλίας, στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση, λόγω του αδιαμφισβήτητου γεγονότος ότι η δραματική αγωγή, ως δραστηριότητα και ως μέθοδος διδασκαλίας, συμβάλλει στην καλύτερη προετοιμασία των παιδιών, για την ένταξη τους στο εκπαιδευτικό σύστημα και τη σχέση με τον εαυτό τους αλλά και τις καλύτερες σχέσεις που χτίζουν με τους άλλους. Η θεατρική αγωγή, στα πλαίσια του δημοτικού σχολείου, έχει στόχο να ενθαρρύνει τη δημιουργική έκφραση των παιδιών, να συμβάλλει στη ψυχολογική καλλιέργεια και να βοηθά στην κατανόηση του κόσμου από τα παιδιά, με άλλα λόγια, να γίνει μέσο γνώσης, ψυχαγωγίας και αισθητικής κουλτούρας για τους ίδιους τους μαθητές (Robert & Montgomery, 2012).

Η χρήση θεατρικών τεχνικών και του δράματος στη σχολική τάξη, είναι ένας εξαιρετικός τρόπος για να ξεπεραστούν οι συναισθηματικές δυσκολίες και τα ψυχικά αδιέξοδα που συχνά αντιμετωπίζουν τα παιδιά. Κάθε είδους πολιτιστικές δραστηριότητες παρέχουν χώρο μέσα στον οποίο θα δράσουν και θα ενεργήσουν αναλόγως. Ο όρος «θεατρικό παιχνίδι» μόλις πρόσφατα συνδέθηκε με την ελληνική λογοτεχνία και την ελληνική εκπαιδευτική πρακτική. Συνήθως, ορίζεται ως εμπυχωτής εντός του παιχνιδιού, ο ίδιος ο εκπαιδευτικός, ο οποίος οδηγεί τα παιδιά σε ελεύθερες δραματικές παραστάσεις μέσω του αυτοσχεδιασμού και της τόνωσης. Η θεατρική αγωγή αφορά ένα πολύτιμο παιδαγωγικό εργαλείο για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, καθώς και για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας (Urian, 2000). Αυτό συμβαίνει γιατί, θεματικά, το δράμα ξεκινά με τις εμπειρίες του ίδιου του παιδιού, τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τα ερεθίσματα από το κοινωνικό περιβάλλον, την οικογενειακή ζωή, τις παραδόσεις και τα έθιμα, τα οποία

μαθαίνει και βιώνει το ίδιο το παιδί από το καθημερινό του περιβάλλον. Με άλλα λόγια, το πρόγραμμα σπουδών της θεατρικής αγωγής, ενημερώνεται από τις δυνατότητες κάθε τάξης (Neelands & Goode, 2015).

Μέσα από τη θεατρική αγωγή και την εκπαιδευτική διαδικασία, αναπαρίστανται πολλές βιωματικές εμπειρίες δίνοντας άλλο νόημα και άλλη λειτουργία στην κάθε ιστορία, η οποία παρουσιάζεται από τον εκάστοτε μαθητή ή την ομάδα. Καθώς οι μαθητές αναλαμβάνουν, κάθε φορά, διαφορετικούς ρόλους, έχουν την μοναδική ευκαιρία, να βιώσουν από την αρχή τα συναισθήματα και τις καταστάσεις που είναι τόσο σημαντικά για την ψυχολογική τους ωριμότητα μέσω της προστασίας και της κάλυψης που παρέχει ο «μανδύας» των ρόλων. Έτσι, τα συναισθήματα επαναξιολογούνται, καταφέροντας να γίνονται από τους μαθητές αποδεκτά μέσω μιας διαδικασίας εσωτερίκευσης. Ο ζωτικός ρόλος της μάθησης του θεάτρου, βοηθά άμεσα στη διαμόρφωση της αφοσιωμένης και λιγότερο παθητικής νεολαίας και στη συνέχεια σε ένα μαθητή που θα γίνει, μέλος της κοινωνίας (Ryan & Flinders, 2017). Μέσω της θεατρικής παράστασης, τα παιδιά θα ξεπεράσουν τους παράγοντες περιθωριοποίησης, θα επικοινωνήσουν με άλλους, θα μάθουν να μοιράζονται ρόλους, συναισθήματα, ιδέες, να γίνονται αποδεκτά στην ομάδα και να αποδέχονται τους άλλους (Άλκηστις, 2008). Μέσα από τέτοιες δραστηριότητες στη σχολική εκπαιδευτική τάξη, οι μαθητές μαθαίνουν να λειτουργούν παίρνοντας πρωτοβουλίες και να εγκαταλείπουν την παθητικότητα σε κάθε διαδικασία εντός και εκτός σχολείου. Η σκέψη για τους μαθητές και η αίσθηση των μαθητών, έχει θέσει ένα ισχυρό όριο για την ανθρωπιστική εκπαίδευση. Ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα, καθώς δεξιότητες όπως συγκέντρωση, μνήμη, παρατήρηση, ασκήσεις δημιουργίας υποθέσεων, πρόκειται για πιθανές συνθήκες διαβίωσης στο μέλλον. Εξίσου σημαντική είναι η γλωσσική ωρίμανση του παιδιού μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, καθώς μαθαίνει σταδιακά, να εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του, να σχηματίζει εκτενέστερες προτάσεις, να συζητά σε ομάδες και να γράφει άλλοτε ατομικά ή σε ομάδες εκφράσεις και βιώματα (Pavis, 2001). Ειδικότερα, η δραματική αφήγηση στην τάξη, είτε πραγματοποιείται από τον ίδιο τον εμπυχωτή, είτε από τους συμμαθητές, παρατηρείται ότι μπορεί να δώσει στους μαθητές την αφορμή να συνεργαστούν και τους απομακρύνει από την αίσθηση της μοναξιάς (Urian, 2000). Επίσης, αίρει την κατάσταση της επιθετικότητας και της βίας. Όταν ένας μαθητής, νιώθει αληθινό μέλος μιας ομάδας, εργάζεται για τη δημιουργία ενός κοινού σκοπού, μαθαίνει να σέβεται την ατομικότητα των άλλων και φαντάζεται ότι χτίζει

ένα καλύτερο αύριο για τον εαυτό του και τους άλλους. Η κοινωνική ενσυναίσθηση, η ικανότητα να βλέπει κανείς τη δική του ευημερία σε αρμονία με την ευημερία του κοινωνικού συνόλου, αποτελεί μια αισθητική παρέμβαση στο δράμα, στην οποία πολλοί θεατρολόγοι ισχυρίζονται ότι συμβάλλουν οι πράξεις τους (Κουρετζής, 2010).

Επιπλέον, η χρήση θεατρικών δραστηριοτήτων μέσα στην τάξη, παρέχει σημαντικές ευκαιρίες σε εκπαιδευτικούς και μαθητές να πειραματιστούν με διάφορα πρότυπα προφορικής παρουσίασης και να βρουν μεμονωμένα το προσωπικό τους στυλ, στον επιθυμητό τρόπο προφορικής παρουσίασης. Ως υλοποιητές της αριστοτελικής έννοιας του δράματος, οι δάσκαλοι διαθέτουν ένα μεθοδολογικό εργαλείο γλωσσικής και διαπολιτισμικής μάθησης, το δράμα (Κοπιδάκης, Πατρικίου, Λυπουρλής, & Μωραΐτου, 2013). Αυτό μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί στην τάξη ως ένας τρόπος για να εξοικειωθούν τα παιδιά με τα γλωσσικά μοτίβα και ταυτόχρονα να εξοικειωθούν μεταξύ τους (Wee, 2009).

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής θεάτρου, περιέχει συνήθως μια δομή τεσσάρων αξόνων:

- α) Απελευθέρωση, μέσω τραγουδιού, χορού, κίνησης, αισθητικοκινητικές ασκήσεις, επικοινωνιακή συμπεριφορά.
- β) Αναπαράσταση/παιχνίδι ρόλων, μέσα από τον σχηματισμό σκηνών και τη χρήση μάσκας, κουστουμιών.
- γ) Εκτέλεση δραματικών πράξεων, μέσω της φαντασίας, κίνησης του σώματος στο χώρο, ομιλίας, δημιουργίας διαλόγων ακόμα και μονολόγων με τα μέλη της ομάδας.
- δ) Αξιολόγηση διαδικασίας, το τελικό στάδιο της πράξης, όπου, συζητάται από το σύνολο της ομάδας πώς βίωσαν οι συμμετέχοντες τη διαδικασία, τι τους άρεσε κατά τη διάρκεια της θεατρικής δράσης, κριτική για το αποτέλεσμα, οπτική απελευθέρωση, γραπτή έκφραση δημιουργικής γραφής από κάθε ενδιαφερόμενο (Λενακάκης, 2013).

Επομένως, οι μαθητές από την πλευρά τους, χρησιμοποιούν τόσο τον προφορικό όσο και τον γραπτό τους λόγο, μαθαίνουν νέες λέξεις, ενώ ταυτόχρονα διδάσκονται καινούργιους κώδικες επικοινωνίας, μέσω της στάσης του σώματος, καθώς και διαφορετικούς κώδικες επικοινωνίας, άλλων πολιτιστικών ομάδων. Από την άλλη πλευρά, με τη σειρά τους, οι εκπαιδευτικοί, διδάσκουν αυτό το περιεχόμενο μέσα από έναν ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο, ο οποίος, με τη βοήθεια του θεατρικού παιχνιδιού ενισχύει τις ανάγκες των μαθητών. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το θέατρο, όπως όλες οι

μορφές τέχνης, προσφέρει χώρο ελεύθερης έκφρασης και δημιουργικότητας, κυρίως όταν υλοποιείται από μικρές ηλικιακές βαθμίδες (Wee, 2009). Μπορεί εύκολα να λειτουργήσει ως κανάλι, μέσω του οποίου, ένας συμμετέχων σε μια θεατρική δραματοποίηση, εκφράζει τις επιθυμίες, τις ανάγκες, τους φόβους και τα οράματά του. Μπορεί να ακούει, να προκαλεί, να είναι ευαίσθητος και να εμπνέει. Επιπλέον, μπορεί να παρέχει ευκαιρίες σε κάθε καταπιεσμένο, περιθωριοποιημένο ή αδύναμο άτομο, με στόχο να εξωτερικεύσει τον ψυχισμό του και να αναπτύξει ενσυναίσθηση σε κάθε πιθανό, ισχυρό, ευνοημένο και εφησυχασμένο συμμαθητή, συνάνθρωπο και σύντροφο. Σε αυτή τη λογική είναι προσανατολισμένο και το συγκεκριμένο πρόγραμμα, της θεατρικής εκπαίδευσης (Eisner, 2002).

Συνοψίζοντας, η ένταξη της θεατρικής εκπαίδευσης στα εκπαιδευτικά αναλυτικά προγράμματα, είναι ένα θετικό βήμα για την αναγνώριση της αξίας του συγκεκριμένου διδακτικού προγράμματος σπουδών των τεχνών, τόσο ως αυτόνομη γνωστική πειθαρχία, όσο και ως συμπλήρωμα στη διδασκαλία άλλων μαθημάτων. Εμφανώς, πιστεύουμε στη θετική στάση των εκπαιδευτικών, τη θετική αποδοχή του από ορισμένους μαθητές και τη θετική του επίδραση και επίγνωση της συμπεριφοράς των παιδιών (Gardner, 1990).

Κεφάλαιο 3^ο : Αξίες θεατρικής αγωγής στην εκπαίδευση

3.1 Εισαγωγή

Ένα βασικό ερώτημα το οποίο τίθεται στις μέρες μας, ακούγοντας τον όρο θεατρική αγωγή, είναι κατά πόσο το σχολείο είναι ένας χώρος σωματικής και ψυχικής άσκησης, ένας χώρος κοινωνικού διαλόγου, όπου όλοι μαζί σαν ομάδα μπορούν να καλλιεργούν συνειδητά ευαισθησίες, να εμπλουτίζουν τον πολιτισμό με νέα νοήματα και να αναπτύσσουν ηθικές και αισθητικές αξίες. Η απάντηση λοιπόν σε αυτό, είναι πως αν η θεατρική αγωγή εφαρμοστεί σωστά στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, μπορεί να καταφέρει το σχολικό περιβάλλον να γίνει ένας χώρος με τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

Ωστόσο, η αξιοποίηση του θεάτρου στο σχολείο «ενισχύει» την αντίληψη των παιδιών όσον αφορά τον προφορικό λόγο, προκαλεί την ενεργή συμμετοχή τους σε δραστηριότητες γλωσσικού περιεχομένου, βοηθάει στην εξέλιξη των «προφορικών και ακουστικών ικανοτήτων» τους καθώς και στην «ανάγνωση», την αντίληψη και την

δημιουργία κειμένων. Η έννοια του θεάτρου στην εκπαίδευση χαρακτηρίζεται ως μια πολυσύνθετη δραστηριότητα, καθώς εμπεριέχει «κοινωνικές», «παιδαγωγικές» και «καλλιτεχνικές» μορφές του δράματος και του θεάτρου, όπου αξιοποιούνται καθ' όλη τη διαδικασία της εκπαίδευσης.

3.2 Η συμβολή της θεατρικής αγωγής στην ιδιότητα του πολίτη

Ιδιαίτερη έμφαση, δίνεται στη σημασία της εκπαίδευσης σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα. Η επίτευξη της ενότητας μεταξύ των ατόμων, απαιτεί την απόκτηση ισορροπίας, μεταξύ του ατομικού συμφέροντος και της αποδοχής των διαφορών. Οι αξίες του σεβασμού, της εκτίμησης για τη διαφορετικότητα και της ισότητας είναι σημαντικές. Κάθε άτομο, έχει δικαίωμα στα δικαιώματά του, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, θρησκείας ή εθνικότητας (Γρόλλιος, 2000). Ο στόχος της εκπαιδευτικής διαδικασίας, είναι η προώθηση της δημοκρατίας. Ακόμη περισσότερο, είναι η ουσία που ενισχύει την κοινωνική ενότητα, τη συντροφικότητα και τις κοινές βασικές αρχές. Δεν είναι μόνο σημαντικό να κατανοηθούν μόνο τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις, αλλά είναι εξίσου σημαντικό να εφαρμοστούν αποτελεσματικά με τα δεδομένα μέσα, με τη ενεργή συμμετοχή στην κοινωνία (Gurin, Nagda., & Lopez, 2004).

Η θεατρική αγωγή μπορεί να αποτελέσει αποτελεσματικό παράγοντα στη διαμόρφωση της δημοκρατικής προσωπικότητας των παιδιών. Η δημοκρατική προσωπικότητα αναφέρεται σε ένα σύνολο χαρακτηριστικών και αξιών που είναι σημαντικά για τη ζωή σε μια δημοκρατική κοινωνία (Crick, 2007). Αυτά περιλαμβάνουν τον σεβασμό για τους άλλους, την ανεκτικότητα, την κριτική σκέψη και την κατανόηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτύξουν αυτά τα χαρακτηριστικά και τις αξίες με διάφορους τρόπους. Για παράδειγμα, μέσα από θεατρικές δραστηριότητες, τα παιδιά μαθαίνουν να συνεργάζονται με άλλους, να επικοινωνούν αποτελεσματικά και να εκφράζονται δημιουργικά (Omasta & Chapell, 2015). Όλες αυτές οι δεξιότητες είναι σημαντικές για την οικοδόμηση σχέσεων και την επίτευξη κοινών στόχων, οι οποίοι είναι απαραίτητοι σε μια δημοκρατική κοινωνία. Επιπλέον, η θεατρική αγωγή μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης, ενθαρρύνοντάς τους να εξετάσουν διαφορετικές οπτικές γωνίες και να εξετάσουν διαφορετικές απόψεις. Αυτό μπορεί να τους βοηθήσει να γίνουν πιο φιλελεύθεροι και ανεκτικοί, ιδανικά που αποτελούν βασικές αξίες σε μια δημοκρατική κοινωνία. Η

δραματική εκπαίδευση μπορεί, επίσης, να βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν την κοινωνική δικαιοσύνη, διερευνώντας θέματα που σχετίζονται με τη διαφορετικότητα, την ισότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Μέσα από δραστηριότητες θεάματος, μπορούν να μάθουν να συμπάσχουν με τους άλλους, να αναγνωρίζουν και να αμφισβητούν τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις (Wasylo & Stickle, 2003). Συνολικά, η θεατρική αγωγή μπορεί να είναι ένα ισχυρό εργαλείο για την προώθηση της ανάπτυξης μιας δημοκρατικής προσωπικότητας στα παιδιά. Βοηθώντας τα να αναπτύξουν σημαντικές δεξιότητες και αξίες, η θεατρική αγωγή μπορεί να τους βοηθήσει να προετοιμαστούν για ενεργό συμμετοχή στα κοινά και συμμετοχή σε μια δημοκρατική κοινωνία (Omasta & Chapell, 2015).

Η πράξη της επίλυσης προβλημάτων μέσα σε ένα περιβάλλον τάξης, εννοείται με τον όρο «πλαίσιο της τάξης». Καθημερινά οι εκπαιδευτικοί, αξιοποιούν το περιβάλλον του σχολείου, καθώς, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές είναι ποικίλες και πρέπει να επιστρατευτούν λύσεις (Birnie & Baubock, 2020). Σε αυτή τη συγκεκριμένη κατάσταση, είναι επιτακτική ανάγκη να αντιμετωπιστούν αυτά τα ζητήματα και να αναπτυχθούν στρατηγικές για την αντιμετώπισή τους. Μέσα στο σχολικό περιβάλλον προτείνονται διάφορες κατάλληλες μέθοδοι μάθησης. Η προοπτική του μαθητή και η ατομική μαθησιακή εμπειρία είναι υψίστης σημασίας. Είναι κρίσιμο να επικεντρωθεί κανείς, στο σημείο εκκίνησης του μαθητή και στο μοναδικό του ταξίδι στην απόκτηση γνώσεων (Gurin, Nagda., & Lopez, 2004).

Η θεατρική αγωγή, όπου εστιάζει από την νηπιακή ηλικία του παιδιού, έχει δυνατότητες πολυπολιτισμικής δράσης. Βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν τις κοινωνικές τους δεξιότητες, καθώς εξερευνούν συνεχώς διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας (Wasylo & Stickle, 2003), όπως για παράδειγμα, το παιχνίδι ρόλων. Η αλληλεπίδραση και η χρήση της γλώσσας, κατά τη διάρκεια του δραματικού παιχνιδιού, προσφέρουν συνδυαστικές δραστηριότητες ενίσχυσης της γλωσσικής εξοικείωσης στα πρώτα κιόλας χρόνια, εφόσον υπάρχουν σε μεγάλο ποσοστό διαφορετικά πολιτιστικά περιβάλλοντα. Ωστόσο, οι δραματοποιημένες δραστηριότητες, δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να ενεργούν «εντός αλλά και εκτός ρόλου», συμμετέχοντας έτσι με ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη της κάθε ιστορίας. Βέβαια, να σημειωθεί πως η ανάπτυξη αυτής της ιστορίας είναι εφικτό να υλοποιηθεί μέσω λεκτικής ή μη επικοινωνίας, ανάλογα τόσο με το επίπεδο του παιδιού, όσο και με την προσωπική επιθυμία του. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι

ιστορίες, οι οποίες παρουσιάζονται από τα παιδιά, συνήθως έχουν προκληθεί μέσω προσωπικών καθημερινών εμπειριών, μύθων ή βιβλίων που μπορεί να τους έχουν κάνει εντύπωση, ακόμη και προφάσεις μέσω των τεχνών (Τσιάρας, 2016). Τα δραματοποιημένα παραμύθια ή οι ιστορίες μπορούν να αλληλεπιδρούν δημιουργικά με τις αξίες και τις ικανότητες του δημοκρατικού πολιτισμού, χτίζοντας πρωταρχικά φιλικούς δεσμούς. Οι αρχές της Δημοκρατίας, μέσω της θεατρικής αγωγής και της δραματοποίησης, μπορούν να προσωποποιηθούν από τον εκπαιδευτικό και μ' αυτόν τον τρόπο η απόδοση ανθρώπινων χαρακτηριστικών να κατανοηθούν από τα παιδιά, μέσα από μία αφηρημένη έννοια, αναλύοντας και καλλιεργώντας κοινωνικοσυναίσθηματική νοημοσύνη. Οι έννοιες της Δημοκρατίας, η Ελευθερία, η Ειρήνη, οι αξίες των λαών και η ενσυναίσθηση μπορούν να θεωρηθούν ως ρόλος από τα παιδιά, να συνεργαστούν μεταξύ τους χρησιμοποιώντας τις προσωπικές τους εικόνες, απόψεις, βιώματα, βασιζόμενοι στις τεχνικές του δράματος και του θεάτρου, συνδυάζοντας μάλιστα εκπαιδευτικές τεχνικές (Gourd & Gourd, 2011).

Η καλλιέργεια της δημοκρατικής πολιτότητας, μέσω της θεατρικής αγωγής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση μπορεί να χρησιμοποιήσει επιλεγμένο υλικό, από παραμύθια, κείμενα, εικόνες, φωτογραφίες, κινούμενα σχέδια, παιχνίδια, προωθώντας βασικές αρχές μέσα απ' αυτόν τον τρόπο. Κάτω απ' αυτό το εύρος υλικών, γνωστών στα παιδιά αυτής της ηλικίας, η εμβάθυνση στη δημοκρατική κουλτούρα, μετατρέπεται με έμμεσο τρόπο σε μαθησιακή διαδικασία, καθώς η μάθηση και κατανόηση αυτών των εννοιών έχει ως πρωταρχικό προϊόν το αποτέλεσμα της κατάκτησης. Για να γνωρίσουν οι μαθητές, την τέχνη του θεάτρου, συνιστάται τα σχολεία να επισκέπτονται θεατρικές παραστάσεις ή παραστάσεις θεάτρου σκιών ή κουκλοθέατρου, μουσεία. Είναι, επίσης, ενδιαφέρον, να προσκαλούνται καλλιτέχνες σε εκδηλώσεις που διοργανώνονται στο σχολικό πλαίσιο, για να μπορούν τα παιδιά να αναγνωρίσουν τους καλλιτέχνες, να τους μιλήσουν για λεπτομέρειες και τυχών ιδιαιτερότητες που επιθυμούν. Έτσι, επιτυγχάνεται ο απαραίτητος σύνδεσμος μεταξύ σχολείων, κοινωνίας και πολιτισμού (Gourd & Gourd, 2011).

Η θεατρική εκπαίδευση εστιάζει κυρίως στην προσωπική ανάπτυξη των μαθητών, την κατανόηση της πολιτισμικής κληρονομιάς, την απόκτηση του σεβασμού και της ενσυναίσθησης (Wasylo & Stickley, 2003). Το δράμα έχει την ικανότητα να τραβάει συγχρόνως ανόμοιες πτυχές της μάθησης, λειτουργώντας ως αποτελεσματικός καταλύτης για την ενσωμάτωση της γνώσης. Επιτρέπει μ' έναν τρόπο παιχνιδιού και διασκέδασης να

ενστερνίζεται τις ανησυχίες τομέων της εκπαιδευτικής κοινωνικής εμπειρίας των μαθητών. Σύμφωνα με τον Csikszentmihalyi και την έρευνα του οι μαθητές εμπλέκονται συνήθως σε δραστηριότητες για τρεις βασικούς λόγους, α) γιατί είναι διασκεδαστικό, β) γιατί το απολαμβάνουν και γ) γιατί το απολαμβάνουν χρησιμοποιώντας αυτά που έχουν μάθει. Το θέατρο εκτός από τις λέξεις, χρησιμοποιεί περισσότερα δραματικά στοιχεία για την αφήγηση των ιστοριών του, όπως είναι, τα αντικείμενα, ο χώρος, ο χρόνος, τα φώτα, ο ήχος, τα σώματα, η κινησιολογία, η ενδυματολογία, η σκηνογραφία. Ο βασικός στόχος είναι η δημιουργία μιας σταθερής θετικής δυναμικής, στη σχολική τάξη, η οποία δεν παράγεται από κάποια συγκεκριμένη πράξη της ομάδας, αλλά απαιτεί συνεχή τροφή και άσκηση τόσο από την πλευρά του εκπαιδευτικού όσο και από τους μαθητές. Μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, συσσωρεύονται κοινές εμπειρίες, συμπεριλαμβάνονται κοινές ιστορίες, κατασκευάζοντας μ' αυτόν τον τρόπο σταδιακά μια ενιαία τάξη. Οι μαθητές συμβάλουν σ' αυτό κυρίως μέσω των προσωπικών τους εμπειριών έως σήμερα, αλλά εξίσου και μέσα απ' όσα σφυρηλατούν συλλογικά από τις κοινές τους μαθησιακές εμπειρίες (Pavis, 2001). Το θέατρο καταργεί την στερεότυπη μάθηση, δηλαδή, τον μονόδρομο από την έδρα στο θρανίο, ενεργοποιώντας μ' αυτόν τον τρόπο τη μαθητική πρωτοβουλία. Ακόμη, οι μαθητές συμμετέχουν στην επεξεργασία γνωστικών αντικειμένων, συνδυάζοντας πρακτική και συναισθηματική εμπειρία. Ο ενεργός ρόλος του μαθητή είναι πλέον στόχος της δημοκρατικής παιδείας και της μαθητοκεντρικής διδασκαλίας, στην οποία συμβάλλει το μάθημα της θεατρικής αγωγής. Επιπλέον, η θεατρική γλώσσα συμβάλλει στη διαπολιτισμική επικοινωνία και διαθεματική παιδεία, στο εκπαιδευτικό πλαίσιο. Ο ρόλος του θεάτρου μπορεί να είναι πραγματικά καθοριστικός, καθώς προωθεί την ανάγκη του παιδιού να εκφραστεί, να επικοινωνήσει, να αναλύσει καταστάσεις, να αντιληφθεί γεγονότα αλλά και αποτελέσματα ενεργειών, τόσο δικών του, όσο και των γύρων του (Pavis, 2001).

Ένας ακόμη, τρόπος με τον οποίο η θεατρική αγωγή προωθεί τις δημοκρατικές αξίες είναι η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης. Συμμετέχοντας σε δραματικές δραστηριότητες, τα παιδιά μπορούν να μάθουν να βλέπουν τα πράγματα από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να κατανοούν τα συναισθήματα και τα κίνητρα των άλλων. Μπορούν να αναπτύξουν μια εκτίμηση για τη διαφορετικότητα, και αυτό τους βοηθά να είναι πιο αποδεκτοί από ανθρώπους που είναι διαφορετικοί από αυτούς (Robert & Montgomery, 2012). Η δραματική εκπαίδευση ενθαρρύνει επίσης τη συνεργασία, η

οποία είναι κρίσιμο στοιχείο μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Στο δράμα, τα παιδιά συνεργάζονται για να δημιουργήσουν μια ιστορία ή μια παράσταση και αυτή η συνεργασία απαιτεί να ακούν το ένα το άλλο, να διαπραγματεύονται και να συμβιβάζονται. Αυτό τους βοηθά να κατανοήσουν ότι οι απόψεις και οι ιδέες όλων είναι πολύτιμες και μαθαίνουν να συνεργάζονται για να πετύχουν έναν κοινό στόχο (Dolan, 2001). Επιπλέον, η δραματική εκπαίδευση διδάσκει δεξιότητες λήψης αποφάσεων. Στο δράμα, τα παιδιά πρέπει συχνά να κάνουν επιλογές για το πώς να απεικονίσουν έναν χαρακτήρα ή πώς να δομήσουν μια σκηνή. Μαθαίνουν να λαμβάνουν αποφάσεις με βάση στοιχεία, να εξετάζουν πολλαπλές προοπτικές και να σκέφτονται κριτικά. Αυτές οι δεξιότητες είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική συμμετοχή σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Το θέατρο όπως και το παιχνίδι, αφορά τις ανάγκες των ανθρώπων και ιδιαίτερα των παιδιών, να εκφράζουν δημιουργικά τις δικές τους απόψεις για τον κόσμο, μέσα από τη χρήση μιας συμβολικής γλώσσας. Στο σχολικό πλαίσιο το θέατρο παίζει ρόλο στη διδασκαλία, ως μέσο έκφρασης, γνώσης, επικοινωνίας και ενσυναίσθησης. Καλλιεργείται η προφορική γλώσσα, η γλώσσα του σώματος, η σχέση με το χώρο και ενισχύεται η ατομική έκφραση, ενώ παράλληλα διευκολύνει αποτελεσματικά τη λειτουργία της ομάδας (Dolan, 2001). Μέσα από τη διδασκαλία της θ. α. το παιδί αναπτύσσει τις πνευματικές και ψυχολογικές του ικανότητες. Η αίσθηση της ατομικής δημιουργικότητας στην ομάδα, δίνει στο νεαρό μαθητή εμπιστοσύνη στον ίδιο του τον εαυτό, αυτογνωσία και επικοινωνιακές δεξιότητες, κάνοντας τον να έχει μια ισορροπημένη συναισθηματική ζωή. Το παιδί μαθαίνει να σέβεται τους κανόνες της συνύπαρξης όσο και τον ίδιο τον συνάνθρωπό του. Η ίδια η πορεία της θεατρικής αγωγής διδάσκει την αρμονία των αντιθέσεων, μέσα από τη διαφορετικότητα (Λενακάκης, 2013). Έτσι, εφαρμόζοντας τις αρχές του θεάτρου, οι μαθητές προχωρούν σταδιακά προς μια ολοκληρωμένη κατανόηση του κόσμου, ενώ συγχρόνως κατακτά την κοινωνική του εικόνα. Επομένως, η τέχνη του θεάτρου αποτελεί ένα σημαντικό και μοναδικό μάθημα ζωής, καθώς οι μαθητές ως μελλοντικοί πολίτες δεν είναι πλέον παθητικοί αποδέκτες κοινωνικής συμπεριφοράς, αλλά γίνονται δημιουργικά όντα με ορισμένα πρότυπα, όπως καλλιτεχνική αισθητική, όλοι μαζί συνεργάζονται για κοινή δράση, με στόχο, να συμβάλουν στη βελτίωση της κοινωνίας και των συνθηκών της, που επικρατούν στο μέγιστο των δυνατοτήτων τους (Dolan, 2001). Μέσα από το παιχνίδι το παιδί ξεκαθαρίζει όλα τα εκκρεμή προβλήματα που υπάρχουν

μεταξύ αυτού ως ανθρώπου και του κοινωνικού του περιβάλλοντος. Αναπτύσσεται με αυτόν τον τρόπο, η κοινωνική τους νοημοσύνη και διάφορες κοινωνικές δεξιότητες που θα είναι χρήσιμες και απαραίτητες στη μετέπειτα ζωή τους, ως μελλοντικοί ενεργοί πολίτες (Goleman, 2011). Εν ολίγοις, μέσω της θεατρικής αγωγής, εκπαιδεύονται πολίτες, οι οποίοι έχουν κατακτήσει τα χαρακτηριστικά μιας ισορροπημένης προσωπικότητας, έχοντας αντιληφθεί τις ανάγκες της πολιτιστικής τους ταυτότητας, μιας άρρηκτα συνυφασμένης ταυτότητας, με την εθνική συνείδηση.

Συμπερασματικά, η θεατρική αγωγή μπορεί να είναι ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την καλλιέργεια μιας δημοκρατικής προσωπικότητας στα παιδιά. Με την προώθηση της ενσυναίσθησης, της συνεργασίας και των δεξιοτήτων λήψης αποφάσεων, η θεατρική αγωγή μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να γίνουν πιο αφοσιωμένοι πολίτες που μπορούν να συμμετέχουν καλύτερα σε μια δημοκρατική κοινωνία.

3.3 Η συμβολή της θεατρικής αγωγής στην εκπαίδευση

Σύμφωνα με την έρευνα της Κοντογιάννη (2008), υποστηρίζεται ότι η ενσωμάτωση της θεατρικής αγωγής στην εκπαίδευση αποφέρει σημαντικά οφέλη στη διαμόρφωση της πολιτότητας. Η συμβολή στην επίτευξη σημαντικών στόχων, μπορεί να είναι αποτέλεσμα της συμβολής της. Μέσα από την θεατρική αγωγή ενσωματώνεται ένα μέρος της διαφορετικότητας, η αμοιβαία κατανόηση και η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών, όπου πρόκειται και για τους βασικούς στόχους στα χαρακτηριστικά της πολιτότητας. Έτσι, δίνοντας προτεραιότητα σε αυτές τις αξίες, δημιουργείται μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς και πιο δίκαιη. Ωστόσο, η αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών επιτρέπει την ανταλλαγή εμπειριών και το σχηματισμό κοινών εμπειριών, μέσα σ' ένα ομαδικό εκπαιδευτικό πλαίσιο. Αυτή η διαδικασία οδηγεί τόσο σε γνωστικό όσο και σε συναισθηματικό εμπλουτισμό της προσωπικότητας του ατόμου. Η ενασχόληση με θεατρικές διδακτικές πρακτικές, επιτρέπει στα άτομα να εξερευνήσουν διάφορα πρόσωπα και χαρακτήρες. Επιπλέον, η τέχνη του θεάτρου παρέχει μια ευκαιρία για προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη για όλα τα άτομα που συμμετέχουν, στη διαδικασία της αυτο-ανακάλυψης και της ανάπτυξης. Κάθε ένα άτομο ξεχωριστά, μέσα στο σύνολο της ομάδας, προσπαθεί να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη κατανόηση και να εξερευνήσει περαιτέρω τη δική του ταυτότητα, καθώς και την ταυτότητα των άλλων. Λαμβάνοντας μια

κριτική προοπτική και υιοθετώντας μια θετική νοοτροπία, μπορεί κανείς να εξερευνήσει τον δικό του ρόλο, ενώ παράλληλα εξετάζει τον ρόλο των άλλων, αλλά ταυτόχρονα και τα μέλη της κοινότητας (Κοντογιάννη Α. , 2008).

Η ενασχόληση με τη θεατρική αγωγή ως μια συλλογική προσπάθεια καλλιεργεί την αίσθηση της ομαδικής εργασίας και της συνεργασίας, ενισχύοντας τις κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού και προάγοντας την ψυχολογική ευεξία. Ενσταλάζει επίσης εμπιστοσύνη, τόσο στον εαυτό του όσο και στη συνεργασία με τους άλλους. Επιπλέον, οξύνει την ικανότητα του παιδιού να αντιλαμβάνεται και να αναλύει εξωτερικά ερεθίσματα, καθώς και να τα επεξεργάζεται εσωτερικά σε ψυχολογικό επίπεδο. Μέσω αυτής, τα παιδιά μαθαίνουν να παρατηρούν το περιβάλλον τους και αναπτύσσουν τη συγκέντρωση και την προσοχή τους. Μαθαίνουν επίσης, τη σημασία της πειθαρχίας ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνουν ο ένας τον άλλον, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και ενεργούν ελεύθερα. Η θεατρική αγωγή, είναι ένα ουσιαστικό συστατικό της εκπαιδευτικής και επικοινωνιακής κουλτούρας, καλλιεργώντας την ενσυναίσθηση μέσω της πρακτικής εναλλαγής μεταξύ αποστασιοποίησης και εγγύτητας. Διδάσκει στα παιδιά να βλέπουν την πραγματικότητα από διαφορετικές οπτικές γωνίες, συμπεριλαμβανομένων άλλων, με διαφορετικές υποκειμενικότητες, καλλιεργώντας έτσι την αίσθηση ότι ανήκουν στην ποικιλόμορφη και διασυνδεδεμένη ανθρώπινη κοινότητα που υπάρχει στον σημερινό κόσμο (Grugeon, Dawes, Smith, & Hubbard, 2005).

Σύμφωνα με τον Γκόβαρη (2001), έχει σημειωθεί ότι η θεατρική αγωγή έχει σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια τεσσάρων διακριτών δεξιοτήτων, της ενσυναίσθησης, της ανοχής, της κριτικής στάσης και της επικοινωνίας, οι οποίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στην προσωπική ανάπτυξη του πολίτη. Αυτές οι δεξιότητες περιλαμβάνουν την αναγνώριση και την εξερεύνηση μιας διακριτικής νοοτροπίας και την προώθηση του μετασχηματιστικού διαλόγου. Η ενεργή ακρόαση είναι ένα πολύτιμο εργαλείο, που βοηθά στην αποτελεσματική επικοινωνία, καθώς επιτρέπει σε κάθε συμμετέχοντα να παίρνει μέρος ενεργά και να κατανοεί τις πληροφορίες που μοιράζεται. Ακόμη περισσότερο, η έννοια της ενσυναίσθησης, σχετίζεται με την ικανότητα του ατόμου να συμπάσχει και να μοιράζεται με το συνάνθρωπο τα ίδια συναισθήματα. Για να κατανοήσει κάποιος πραγματικά ένα άλλο άτομο, είναι επιτακτική ανάγκη να αναγνωρίσει τα συναισθήματά του και να καλλιεργήσει μια βαθύτερη κατανόηση της προοπτικής του. Αυτή η κατανόηση επιτρέπει την ανάπτυξη μιας γνήσιας σύνδεσης μεταξύ των ατόμων, καθώς πρόκειται για

την ικανότητά του να κατανοεί και να μοιράζεται αμφίδρομα τα συναισθήματα και τις σκέψεις (Γκόβαρης, Χ., 2001).

Η έννοια της ανοχής σχετίζεται άμεσα με την προθυμία των ατόμων να ενστερνιστούν διαφορετικές αρχές και πεποιθήσεις. Η θεατρική αγωγή, κατέχει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και την επιρροή αντιλήψεων και αξιών, καθώς συμβάλλει ενεργά σε αυτόν τον στόχο μέσα από την προώθηση ενός περιβάλλοντος που ενθαρρύνει τα μέλη της κοινωνίας να εκφράζονται ελεύθερα, να αγκαλιάζουν διαφορετικές προοπτικές και απόψεις. Η δεξιότητα που χαρακτηρίζεται από κριτική σκέψη, συνεπάγεται την αναγνώριση και την αποδοχή των απόψεων των άλλων. Αυτό είναι το σημείο στο οποίο μπορεί το άτομο να ασκήσει κριτική σε πλήθος πολιτιστικών γνώσεων και εμπειριών, ενώ παράλληλα υποστηρίζει αισθητά την ελευθερία της έκφρασης του. Ειδικότερα, τα έργα που παράγονται και οι συστάσεις που διατυπώνονται από το άτομο αντικατοπτρίζουν την εκτίμησή του για την τρέχουσα κατάσταση και τις προτάσεις του για τον μετασχηματισμό της. Το άτομο ουσιαστικά αντικατοπτρίζει την κοινότητα στην οποία κατοικεί. Επομένως, αυτές οι αποτελεσματικές δεξιότητες επικοινωνίας, μπορούν να οδηγήσουν στην επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος.

Ωστόσο, η ανάπτυξη δεξιοτήτων των παιδιών, πραγματοποιείται μέσω της εμπλοκής τους σε διδακτικές παιδαγωγικές διαδικασίες, οι οποίες προωθούν την ομαδικότητα. Συγκεκριμένα, συμμετέχοντας ο μαθητής σ' ένα βιωματικό παιχνίδι ρόλων, μαθαίνει πως να μετασχηματίσει τη γνώση σε δράση, μέσω της αντιμετώπισης προβλημάτων, της διερεύνησης εναλλακτικών λύσεων αλλά και της αναζήτησης νέων. Πρόκειται για έναν δημιουργικό τρόπο, όπου το άτομο αναπτύσσει δεξιότητες πρωτοβουλίας, επικοινωνίας, αυτογνωσίας, μαθαίνοντας να συνεργάζεται μέσα σε ομάδα (Grugeon, Dawes, Smith, & Hubbard, 2005).

Η προώθηση της θετικής αλληλεπίδρασης και η καλλιέργεια μιας αρμονικής ατμόσφαιρας μέσα στην τάξη μπορεί να επιτευχθεί μέσω της χρήσης της θεατρικής αγωγής. Η διαδικασία της επικοινωνίας αποτελείται από ένα βιωματικό ταξίδι που προωθεί την αποτελεσματική αλληλεπίδραση μεταξύ του συνόλου της ομάδας. Για να επιτευχθεί αυτή η συνεργασία μεταξύ των ατόμων, είναι απαραίτητη η πράξη επίλυσης ζητημάτων και συγχρόνως για να καλλιεργηθεί μια αίσθηση ενότητας και αρμονίας μεταξύ των ατόμων, η διαδικασία της συμφιλίωσης είναι απαραίτητη (Κοντογιάννη Α. , 2008).

Ωστόσο, το άτομο ήδη από τη νηπιακή του ηλικία, συμμετέχοντας σε κοινωνικές αλληλεπιδράσεις με άλλους, είναι σε θέση να καλλιεργήσει μια αίσθηση αυτοπεποίθησης και να διατυπώσει ελεύθερα τις σκέψεις και τα συναισθήματά του. Σύμφωνα μάλιστα, με τον Bolton (1998), ένας τρόπος με τον οποίο τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες είναι μέσω της έκφρασης των προσωπικών τους απόψεων και της συμμετοχής σε κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Αυτό λοιπόν, τους επιτρέπει να δημιουργούν συνδέσεις και να ανταλλάσσουν ιδέες με άλλους, να συμμετέχουν ενεργά ως μέλη της κοινωνίας, να αποκτούν πολύτιμες ικανότητες και να εξερευνούν σημαντικές πτυχές της ύπαρξής τους, όπως η οικονομία, η πολιτική καθώς και η σημασία της συνεισφοράς (Bolton, 1998).

3.4 Ο ρόλος της θεατρικής αγωγής στη διαμόρφωση της δημοκρατικής προσωπικότητας

Η θεατρική αγωγή είναι αναμφίβολα ένα μέσο έκφρασης του εσωτερικού κόσμου του ατόμου και συγχρόνως ένα αναπόσπαστο κομμάτι των διαδικασιών της κοινωνικής τους ζωής. Η σημασία της συμβάλλει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού, στην ολόπλευρη ανάπτυξή του, σε τομείς της γνώσης, της αντίληψης, της συναισθηματικής και της κοινωνικής ανάπτυξης (Simons, 2006).

Σύμφωνα με την Kiestler (1985), υποστηρίζεται ότι η βασική ανάγκη της σύγχρονης εποχής, είναι να υπάρχουν άτομα ικανά να αυτοσχεδιάζουν, να είναι διατεθειμένα να αντιμετωπίζουν νέες καταστάσεις, οι οποίες μπορεί να εμφανιστούν, έχοντας ως βασικά χαρακτηριστικά την αυτοπεποίθηση και τη δημιουργικότητα. Επίσης, ένα ακόμη, βασικό στοιχείο που οφείλουν να έχουν, είναι η προσαρμοστικότητα σε αλλαγές και εξίσου η εύκολη ένταξη τους σε οποιοδήποτε κοινωνικό περιβάλλον. Έτσι, για την διαμόρφωση της προσωπικότητας των ατόμων, οι οποίοι θα κατακτήσουν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, έχει σημαντικό ρόλο η συμβολή των τεχνών στην εκπαίδευση, κυρίως από την προσχολική ηλικία (Kiestler, 1985). Ωστόσο, πρόκειται για την πιο σημαντική ηλικιακή βαθμίδα, κατά την οποία, αναπτύσσονται οι θετικές και αρνητικές στάσεις τους, η ομαδοσυνεργατική σκέψη και ταυτόχρονα τα κατευθυντήρια συναισθήματα. Εκτός, από την βασική εκπαιδευτική απόκτηση στόχων, στα επιμέρους μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος, οι τέχνες στοχεύουν στην ανάδειξη δεξιοτήτων, απαραίτητες για τη

μελλοντική ένταξη του ατόμου στην κοινωνία (Simons, 2006). Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η ανάπτυξη της αντίληψης, της φαντασίας, η κατανόηση βασικών στοιχείων της πολιτισμικής παράδοσης και η ενίσχυση της κοινωνικοσυναισθηματικής αντίληψης.

Οι τέχνες μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας, προάγοντας διάφορες ιδιότητες και χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στην ανάπτυξη ενός ατόμου (Godsden, 2008). Καλλιτεχνικές δραστηριότητες όπως η ζωγραφική, το σχέδιο, ο χορός, το τραγούδι ή το παίξιμο ενός οργάνου μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να εκφράσουν τα συναισθήματα και τα συναισθήματά τους με εποικοδομητικό και υγιή τρόπο (Erbay & Dorgu, 2010). Αυτό μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να αποκτήσουν μεγαλύτερη αυτογνωσία και να αναπτύξουν μεγαλύτερη κατανόηση της προσωπικότητας και των αξιών τους. Μέσω της καλλιτεχνικής έκφρασης, τα άτομα μπορούν επίσης να εξερευνήσουν τη δημιουργικότητά τους και να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους επίλυσης προβλημάτων, κάτι που μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.

Η συμμετοχή στις τέχνες μπορεί επίσης να προωθήσει την κοινωνική και συναισθηματική μάθηση, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε βελτιωμένη συναισθηματική νοημοσύνη και διαπροσωπικές δεξιότητες (Godsden, 2008). Η καλλιτεχνική συνεργασία και η ομαδική εργασία μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να μάθουν πώς να επικοινωνούν αποτελεσματικά, να ακούν ενεργά και να συνεργάζονται με άλλους. Αυτές οι δεξιότητες μπορούν να εφαρμοστούν σε άλλους τομείς της ζωής και μπορούν να συμβάλουν σε μια πιο ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Ακολουθούν μερικοί τρόποι με τους οποίους οι τέχνες μπορούν να επηρεάσουν τη διαμόρφωση της προσωπικότητας (Μουτσαδάκης, 2005):

Δημιουργικότητα: Η ενασχόληση με καλλιτεχνικές αναζητήσεις μπορεί να τονώσει τη δημιουργικότητα, η οποία είναι μια ζωτική πτυχή της ανάπτυξης της προσωπικότητας. Η δημιουργικότητα μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να δημιουργήσουν νέες ιδέες, να λύσουν προβλήματα και να εκφραστούν με μοναδικούς και καινοτόμους τρόπους.

Αυτοέκφραση: Οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες παρέχουν ένα μέσο για τα άτομα να εκφράσουν τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις εμπειρίες τους. Αυτή η έκφραση μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να κατανοήσουν καλύτερα τον εαυτό τους και τη θέση τους στον κόσμο, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της αυτογνωσίας και της αυτοπεποίθησης.

Ενσυναίσθηση: Η έκθεση σε διάφορες μορφές τέχνης, όπως η λογοτεχνία, η μουσική και οι εικαστικές τέχνες, μπορεί να προωθήσει την ενσυναίσθηση ενθαρρύνοντας τα άτομα

να μπουν στη θέση κάποιου άλλου. Αυτή η ικανότητα για ενσυναίσθηση, δηλαδή η κατανόηση της ψυχικής κατάστασης του άλλου και της συμπεριφοράς του, μπορεί να συμβάλει σε πιο θετικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και σχέσεις.

Πειθαρχία: Η επιδίωξη καλλιτεχνικών προσπαθειών απαιτεί συχνά μια σημαντική ποσότητα πειθαρχίας και αφοσίωσης. Αυτή η πειθαρχία μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να αναπτύξουν επιμονή, εστίαση και δεξιότητες καθορισμού στόχων που μπορούν να συμβάλουν στη συνολική επιτυχία τους στη ζωή.

Πολιτιστική εκτίμηση: Η ενασχόληση με τις τέχνες μπορεί να εκθέσει τα άτομα σε διαφορετικούς πολιτισμούς, παραδόσεις και προοπτικές, ενθαρρύνοντας την εκτίμηση για διαφορετικούς τρόπους ζωής και προάγοντας την πολιτιστική ικανότητα.

Η δημιουργική ενασχόληση με διάφορες μορφές τέχνης ενθαρρύνει την αποδοχή της ασάφειας, την εξερεύνηση της αβεβαιότητας, την κριτική και την απελευθέρωση από τους κανονιστικούς κανόνες και τις τυποποιημένες διαδικασίες. Προσφέρει επίσης τη δυνατότητα να περιορίσουμε την εξωστρέφεια και να κατευθύνουμε την προσοχή μας στις εσωτερικές μας πεποιθήσεις ή συναισθήματα (Eisner, 2002). Είναι αναμφίβολο, ότι οι τέχνες μπορούν να συμπληρώσουν τις επιστήμες, καθώς καλλιεργούν διαφορετικά πρότυπα συλλογισμού και διδάσκουν αποκλίνουσα και όχι συγκλίνουσα σκέψη. Στην εκπαίδευση, βοηθούν τους μαθητές να βρουν διαφορετικές και όχι παρόμοιες λύσεις. Η τέχνη, δεν απαιτεί σωστές απαντήσεις και μπορεί να ξεπεράσει τα όρια του σωστού και του λάθους, τους παιδαγωγικούς φορμαλισμούς της δημόσιας εκπαίδευσης, καθώς μπορεί να υπάρχουν πολλαπλές εκδοχές κάθε άποψης που εκφράζεται (Godsden, 2008). Ένα παιδί, χρειάζεται τις τέχνες για να καθορίσει τη δική του ταυτότητα, να δει τον εαυτό του ως μέρος ενός πολιτιστικού συνόλου, να αναπτύξει και να διευρύνει τις αντιλήψεις του, να διευρύνει την ικανότητά του για έκφραση και επικοινωνία, να αναπτύξει τη φαντασία του και να μάθει να αναλαμβάνει και να σχηματίζει κρίσεις. Ένας από τους ειδικούς, ο οποίος συσχέτισε την τέχνη με την εκπαίδευση, είναι ο Howard Gardner, καθηγητής ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Harvard, ο οποίος διηύθυνε το πρόγραμμα «Propel» στο Pitchburg της Pennsylvania, στις αρχές της δεκαετίας του 90'. Βασικός σκοπός του προγράμματος, είναι να αναδείξει τις καλλιτεχνικές ικανότητες των μαθητών ως ξεχωριστή πνευματική μορφή και να τα αναπτύξει παράλληλα με το «παραδοσιακό» πρόγραμμα σπουδών. Στοχεύει επίσης, στην αναβάθμιση των καλλιτεχνικών προγραμμάτων σε όλα τα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε

όλη την πόλη, επιτρέποντας στους μαθητές να εκφραστούν καλλιτεχνικά και να λύσουν διάφορα προβλήματα. Ο Gardner ανέπτυξε αυτή τη θεωρία, των «πολλαπλών τύπων νοημοσύνης», σύμφωνα με την οποία, οι άνθρωποι έχουν πολλούς διαφορετικούς τύπους νοημοσύνης, ο καθένας λιγότερο ή περισσότερο ανεπτυγμένος, που αντιστοιχεί σε σύστημα συμβόλων που περιλαμβάνει αναπαραστάσεις και νοηματοδοτήσεις διάφορων εννοιών, ιδεών και γεγονότων. Ο Gardner λοιπόν, καταλήγει συνοψίζοντας, από τις απόψεις των ερευνητών, ότι ακόμη και τα μικρά παιδιά μπορούν να ανταποκριθούν στις αισθητικές πτυχές των έργων τέχνης, υποστηρίζοντας ότι η αισθητική εμπειρία έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στην πολύπλευρη πνευματική ανάπτυξη, καθώς παρέχει μεγάλο αριθμό συμβόλων προς επεξεργασία (Gardner, 1990).

Η τέχνη μπορεί τελικά, να χρησιμοποιηθεί και ως παιδαγωγικό πλαίσιο για την ολοκλήρωση του σχολικού προγράμματος, αφού για να ερμηνευτεί χρειάζεται να συγκριθεί με το αντίστοιχο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο (Simons, 2006). Τα έργα τέχνης, είναι κάτι περισσότερο από απλές απεικονίσεις ή αναπαραστάσεις, προσελκύουν το ενδιαφέρον γιατί δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να συμπληρώνουν γνώσεις από διάφορους τομείς και να ασχολούνται με θέματα που αφορούν τον προσωπικό και κοινωνικό εαυτό, όπως η ηθική, η ειρήνη, η φιλία, η καλοσύνη, η δικαιοσύνη, η ανάγκη για συμμετοχή.

Η θεατρική αγωγή λοιπόν, ως μέσο της τέχνης, μέσα από δραστηριότητες, αισθητικής, συναισθηματικής και πολιτισμικής διάστασης, προσφέρει στο μαθητή εμπειρίες και βιώματα, τα οποία υιοθετεί στην υπόλοιπη ζωή του. Όπως μάλιστα, υποστηρίζεται από τον Fowler (1996), όταν οι τέχνες συνδυάζονται με θέματα του αναλυτικού εκπαιδευτικού προγράμματος κατά την διδασκαλία παρατηρείται μεγαλύτερη κατάκτηση αποτελεσμάτων της μάθησης. Υποστηρίζει επιπροσθέτως, ότι οι τέχνες οφείλουν να θεωρούνται ως μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος και να σχετίζονται ισότιμα με τις καταστάσεις της καθημερινής ζωής. Η αντιμετώπιση των τεχνών ως μέρος της αγωγής του παιδιού, θα έχει ως αποτέλεσμα την ολοκληρωμένη εκπαίδευση για τη διαμόρφωση μιας πλήρους προσωπικότητας (Fowler, 1996).

Είναι απαραίτητο μάλιστα, η ένταξη των τεχνών στο σχολικό περιβάλλον να μην γίνεται καταναγκαστικά, αλλά συγκεκριμένα, ο κάθε μαθητής να επιλέγει πότε και πόσο ο ίδιος θα θελήσει να συμμετέχει σε αυτό (Godsden, 2008). Ο εκπαιδευτικός – εμπυχωτής οφείλει με τη σειρά του να ενθαρρύνει τους μαθητές για την συμμετοχή τους στο

πρόγραμμα της θεατρικής αγωγής. Η συνολική εμπλοκή των μαθητών στις τέχνες διαμορφώνεται βαθμιαία και έχει ως αποτέλεσμα την κατανόηση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στη φυσική – κοινωνική ζωή και στην τέχνη. Συμπερασματικά, οι τέχνες μπορούν να παίξουν πολύτιμο ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός ατόμου προάγοντας τη δημιουργικότητα, την αυτοέκφραση, την ενσυναίσθηση, την πειθαρχία και την πολιτιστική εκτίμηση (Godsden, 2008).

Κεφάλαιο 4^ο: Λειτουργικοί Ρόλοι

4.1 Ο ρόλος του Θεατρολόγου – Εμψυχωτή

Ο ρόλος του εμψυχωτή είναι σημαντικός παράγοντας, για την επιτυχία της ομάδας στο σύνολό της. Στα χαρακτηριστικά του αποδίδεται και η ετυμολογική σημασία του ρήματος «ζωντανεύω», καθώς δίνεται ζωή σε ένα άψυχο πράγμα κάνοντας το έμψυχο, μέσω της ψυχής. Ωστόσο, παρέχοντας κινητοποίηση στην ανθρώπινη ψυχή, τονώνει τη δημιουργικότητα και την κοινωνικότητα των μαθητών της ομάδας. Θεωρείται μάλιστα, ότι ο εμψυχωτής είναι υπεύθυνος για την εμψύχωσή της ομάδας και για την ενίσχυση της. Είναι γεγονός πως, οι εμψυχωτές εξερευνούν την επιρροή των στοιχείων μέσω του παιχνιδιού και μέσα από τις ασκήσεις με τα παιδιά, δημιουργούνται σχέσεις επικοινωνίας μεταξύ του εμψυχωτή με τα παιδιά και συμβάλλουν έτσι στη δημιουργική αλληλεπίδραση (Καραμήτρου, 2010). Δίνοντας προτεραιότητα στη συμμετοχή του, ο Κουρετζής έδωσε σαφή υποστήριξη στην θέση του. Το επίπεδο ενέργειας του δασκάλου-εμψυχωτή, αντανακλάται στον τρόπο που ενεργούν τα παιδιά. Ειδικότερα, υπάρχουν τέσσερις διακριτές φάσεις κινουμένων σχεδίων που μπορούν να εντοπιστούν. Η πρώτη φάση χαρακτηρίζεται από την παρουσία στήριξης, αν και η διαδικασία του παιχνιδιού περιλαμβάνει τη συμμετοχή του εμψυχωτή. Σύμφωνα με τη δεύτερη και την τρίτη δήλωση, προτείνεται να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην κατανομή επιπλέον χώρου στην ομάδα. Η φάση αυτή, δείχνει ότι η συμμετοχή του εμψυχωτή είναι ελάχιστη. Στη συνέχεια, στην τέταρτη φάση, μετά από παρατήρηση για ένα χρονικό διάστημα, μπαίνει πλέον σε ρόλο παρατηρητή - συντονιστή (Κουρετζής, 2010). Σημαντικό είναι να σημειωθεί πως έχει κατατάξει τον εμψυχωτή σε τρεις κατηγορίες, οι οποίες είναι αλληλένδετες μεταξύ τους.

Συγκεκριμένα: «Τον εμπυχωτή που κάνει το θεατρικό παιχνίδι στα παιδιά», «Τον εμπυχωτή που κάνει θεατρικό παιχνίδι με τα παιδιά», «Τον εμπυχωτή που είναι παρατηρητής και συμμετέχει αν τα παιδιά ζητήσουν την εμπλοκή του στο παιχνίδι» (Καραδημητρίου, Λατζουράκη, & Ζαραγκάς, 2021).

Ο εμπυχωτής-δάσκαλος έχει έναν ιδιαίτερα κρίσιμο ρόλο στον κόσμο του δράματος. Η ευέλικτη παρακολούθηση, η συμμετοχή και η διαβούλευση είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την αποτελεσματική λειτουργία μιας πετυχημένης και ολοκληρωμένης ομάδας με τα παιδιά (Λαμπρονίκου, 2017). Σύμφωνα με τον Peter Slade, το να είναι κανείς εμπυχωτής δεν πρόκειται για μια απλή υπόθεση, καθώς συνεπάγεται με ένα σύνολο δεξιοτήτων, όπως για παράδειγμα, να ανθίσει τη σχέση τόσο του ίδιου με τα παιδιά, όσο και ολόκληρης της ομάδας. Επίσης, είναι επιτακτική ανάγκη να καθιερώσει σαφείς κώδικες επικοινωνίας, ώστε τα άτομα της ομάδας να αποκτήσουν τα ίδια χαρακτηριστικά (Γαλάνη, 2010). Ταυτόχρονα, απαιτείται σαν στόχος, να καλλιεργηθεί από τον ίδιο τον εμπυχωτή, ένα περιβάλλον εμπιστοσύνης και ενίσχυσης των ικανοτήτων των παιδιών. Η ανάπτυξη της γλώσσας και της σωματικής έκφρασης στα παιδιά είναι ζωτικής σημασίας. Στην παρουσίαση και επικοινωνία των ιδεών, σημαντικό ρόλο παίζει η απεικόνιση ρόλων από τα ίδια τα παιδιά. Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο μεταφέρονται αυτοί οι ρόλοι είναι κρίσιμος, καθώς η διαδικασία υποστήριξης και ενίσχυσης των προοπτικών των μαθητών με παράλληλη ενίσχυση των γνώσεών τους είναι ζωτικής σημασίας. Το κατάλληλο πλαίσιο μάθησης, προσαρμοσμένο ειδικά στις ανάγκες τους, μπορεί να εμπνεύσει την επιθυμία για μάθηση στα παιδιά. Η ενεργός συμμετοχή είναι επιβεβλημένη όταν πρόκειται για ενασχόληση με ένα θέμα το οποίο γνωρίζουν και να μπορεί να προσαρμόζεται το θέμα που επιλέγεται σχετικά με τα θέματα συζήτησης της ομάδας (Souto-Manning, 2011). Αυτές οι δραστηριότητες έχουν την ικανότητα να πυροδοτήσουν το ενδιαφέρον των παιδιών, τα κίνητρα και την αυθόρμητη έκφραση. Βασικός στόχος, είναι να καλλιεργηθεί η προθυμία, για απόκτηση γνώσεων και εξειδίκευσης στους μαθητές. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί κυρίως παρέχοντας ελκυστικές δραστηριότητες που ενισχύουν τις ικανότητές τους και τους εμπνέουν να εμβαθύνουν σε άγνωστα θέματα. Ο εμπυχωτής, ως προσωπικότητα, θα πρέπει να διακατέχεται από ελευθερία πνεύματος και να έχει την ευελιξία να αλλάξει σε οποιοδήποτε χρόνο, την συνθήκη και να βοηθήσει την ομαδοποίηση της τάξης. Ουσιαστικά να ενώσει τους μαθητές και να τους καθοδηγήσει σε μια προσωπική ενδοσκόπηση, μένοντας κοντά τους

σε όλη τη διαδικασία, συμμετέχοντας μέχρι και ο ίδιος, εάν χρειαστεί (Souto-Manning, 2011).

Ο απώτερος στόχος του δράματος στην τάξη είναι να ανακαλύψουν οι μαθητές, βαθιές συνέπειες της παγκόσμιας ανθρώπινης εμπειρίας και συμπεριφοράς. Πολλές φορές οι μαθητές μιας τάξης, δεν μπορούν με ευκολία να προσεγγίσουν καθημερινές καταστάσεις και γεγονότα. Γι' αυτό το λόγο τους βοηθά και τους κατευθύνει ο εμπυχωτής, σ' ένα πρωταρχικό στάδιο, έως ότου νιώσουν άνετα και αλληλεπιδρούν με ευκολία στο σύνολο της ομάδας, εστιάζοντας στην εκπαιδευτική δράση. Σύμφωνα με τον Παπαδόπουλο (2010), η κορυφαία προτεραιότητα για έναν εμπυχωτή θεάτρου πρέπει να είναι το «ζωντανό», προκειμένου να δημιουργήσει πραγματικά αυθεντικές και ουσιαστικές παραστάσεις. Είναι προφανές μάλιστα, ότι η ενδυνάμωση οποιασδήποτε ομάδας εξαρτάται από την παρουσία αυθεντικών συνδέσεων μεταξύ των μελών της. Αυτό απαιτεί μια ιεράρχηση των «πραγματικών» σχέσεων μέσα στην ομάδα. Για να έχει ο εμπυχωτής την ικανότητα να το πετύχει αυτό, είναι απαραίτητο, πρώτα να συγκεντρώσει μέσα του τις απαραίτητες πνευματικές αποσκευές (Παπαδόπουλος, 2010). Η ενεργός συμμετοχή και η εστίαση στα ενδιαφέροντα των παιδιών μπορούν να τα αναζωογονήσουν και να τα ζωντανέψουν. Στόχος, είναι να υποστηριχθούν τα άτομα στην κατανόηση των αναγκών και των ικανοτήτων τους, βοηθώντας τα, ο ίδιος ο εμπυχωτής, να κατανοήσουν καλύτερα τον εαυτό τους. Η έννοια της κατανόησης του εαυτού σε σχέση με τους άλλους και τον κόσμο, είναι απαραίτητη για την ολοκληρωμένη κατανόηση της καθημερινής ζωής. Είναι απαραίτητο να κατανοηθεί τόσο η ατομική όσο και η συλλογική προοπτική, για την απόκτηση μιας ολιστικής κατανόησης. Επομένως, μπορούν με αυτόν τον τρόπο να παρατηρηθούν οι διαπροσωπικές σχέσεις των μαθητών αλλά και ο αντίκτυπός τους. Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ατόμων είναι κρίσιμα θέματα που συμβάλλουν στη συνολική τους έκφραση και η σημασία της δυναμικής της ομάδας, δεν μπορεί να υπερεκτιμηθεί. Ο εμπυχωτής μέσω της εκπαίδευσης, καθοδηγείται από την οργάνωση του προγράμματος σπουδών. Αυτή η προσέγγιση στην εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από μια ιδιαίτερη προοπτική. Απαραίτητη προϋπόθεση για τον εμπυχωτή, είναι το να έχει αυτογνωσία και αγάπη για τους άλλους (Odegaard, 2003).

Σύμφωνα με τον Τσιάρα (2016), ο θεατρικός εμπυχωτής χρησιμοποιεί τις θεατρικές τεχνικές και το παιχνίδι για να μεταφέρει μηνύματα στα παιδιά. Το μάθημα επικεντρώνεται στην ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας και η κουλτούρα

της συνεργασίας μεταξύ των παιδιών, έχει τη δυνατότητα να εξαλείψει σταδιακά τα επίμονα ζητήματα (Τσιάρας, 2016). Ο Bolton, πίστευε ότι ανεξάρτητα από την κατάσταση που επικρατεί, μια ικανότητα αποτελεσματικής διδασκαλίας καθορίζεται από το είδος της εκπαίδευσης που υποβάλλεται σε έναν δάσκαλο. Για να διαπρέψει κανείς στο δράμα, πρέπει να διαθέτει διάφορες ικανότητες, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας δημιουργίας αμοιβαίων συνδέσεων. Να μπορεί να δημιουργήσει σε μικρό χρονικό διάστημα, έναν ισχυρό δεσμό εμπιστοσύνης, μεταξύ του εαυτού του και των μαθητών του, διασφαλίζοντας ότι και τα δύο μέρη θα μπορούσαν να βασίζονται το ένα στο άλλο. Επίσης, να έχουν την οικειότητα να του αποκαλύπτουν τα συναισθήματα, τα πάθη και τις σκέψεις τους. Για να αποκτήσει κανείς μεγαλύτερη κατανόηση του τι συμβαίνει μέσα στα παιδιά σε βαθύτερο επίπεδο, πρέπει να έχει την απαραίτητη αντίληψη. Όταν τα άτομα ενώνονται και εργάζονται για ένα κοινό δραματικό και βαθύτερο κίνητρο, μπορούν να επιτύχουν σπουδαία πράγματα (Τσιάρας, 2016).

Είναι, λοιπόν, σαφές, ότι το κύριο καθήκον ενός θεατρολόγου - εμπυχωτή, είναι να αντιληφθεί το δημιουργικό πλαίσιο της τάξης και να επαναπροσδιορίσει τις βαθύτερες ανάγκες των παιδιών. Ένας αποτελεσματικός τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι η ενίσχυση των σχέσεων, δημιουργώντας μικρές ομάδες μέσα στην τάξη, διατηρώντας παράλληλα την ατομική διαφορετικότητα και τον αυθορμητισμό των παιδιών, που τα οδηγεί στη δημιουργία δραματικών παραγωγικών δεξιοτήτων για τον εαυτό τους και για τη ζωή τους. Η υλοποίηση, μιας θεατρικής μορφής, μπορεί να αλλάξει την ποιότητας ζωής της τάξης (Τσιάρας, 2016).

4.2 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο θεατρικό παιχνίδι

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο θεατρικό παιχνίδι, έχει τον πρωταρχικό και σημαντικό ρόλο. Ο δάσκαλος πρέπει να παρέχει ηθική ασφάλεια στην ομάδα του, κίνητρο, έμπνευση και ισορροπία στη λειτουργία της δραματικής υλοποίησης. Ο ρόλος του, είναι κυρίως να καθοδηγεί και να παρακινεί την ομάδα, και για αυτό το λόγο, είναι ένα σημαντικό μέρος του δραματικού παιχνιδιού, καθώς είτε θα επηρεάσει το ενδιαφέρον των μαθητών του, είτε θα τους κάνει να χάσουν κάθε επιθυμία να γίνουν μέρος του (Souto-Manning, 2011).

Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην ανάπτυξη του παιδιού μέσα από τα θεατρικά δρώμενα και τα παιχνίδια είναι καθοριστική. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει σωστή προσέγγιση, ώστε να μεταδοθεί στο παιδί η δημιουργία, στην προσωπικότητά του.

Σύμφωνα με την Σέργη, η παράσταση και οι θεατρικές δραστηριότητες, θεωρούνται μια δημιουργική τέχνη, στην οποία παρέχονται ευκαιρίες για την διεκπεραίωση δραστηριοτήτων στη συμπεριφορά των παιδιών, καθώς η βασική πρωταρχική προτροπή, η οποία κοινοποιείται από τον ίδιο τον δάσκαλο, είναι ο μαθητής να μπορέσει να μπει σε μια διαδικασία διερεύνησης, παρατήρησης, ανάλυσης γεγονότος και ενίσχυσης της μνήμης, της φαντασίας και της ενεργητικής μάθησης, ήδη από το νηπιαγωγείο (Γιάνναρις, 2001). Ο εκπαιδευτής προσπαθεί έτσι, να δραματοποιήσει τους χαρακτήρες μέσα από καθημερινές καταστάσεις. Έχει σχεδιάσει έτσι, τη διαδικασία, ώστε να είναι οικεία με αυτόν τον τρόπο προς τα παιδιά, τα οποία, μέσα στο παιχνίδι να έχουν τη δυνατότητα και την άνεση για κατάθεσή του προσωπικού τους στυλ (Γιάνναρις, 2001). Επιπλέον, απαραίτητως ο εκπαιδευτικός, το να έχει τον ρόλο ενός εμπυχωτή, απαιτεί ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα, δημιουργικότητα, φαντασία, να είναι ικανός να υπερβαίνει τα βασικά για να κατανοήσει κάθε ανάγκη ενός παιδιού, να μπορεί να μπει σε αυτόν τον συγκεκριμένο ρόλο. Είναι σημαντικό μάλιστα, να χρησιμοποιεί και να δίνει μεγαλύτερη έμφαση στον αυθορμητισμό και στην τυχειότητα καταστάσεων που προκύπτουν από τα παιδιά, με στόχο να γνωριστούν μεταξύ τους, μέσα από μια νέα πνευματική εμπειρία. Το βασικό και αναγκαίο καθήκον του εκπαιδευτικού – εμπυχωτή, είναι να χρησιμεύσει ως πηγή έμπνευσης και εμπύχωσης για το παιδί (Toivanen, Komulainen, & Ruismaki, 2011). Κύριος παράγοντας, να απέχει από την αλαζονεία και να έχει την ικανότητα να κάνει επιλογές προβλέποντας το αποτέλεσμα. Η πρόληψη δυσμενών γεγονότων μέσω προληπτικών δραστηριοτήτων, προάγει την ανάπτυξη. Ο πρωταρχικός στόχος των προσπαθειών του είναι να επικεντρωθεί σε πιο ουσιαστικές αναζητήσεις (Καραμήτρου, 2010).

Ως εκ τούτου, ο εκπαιδευτικός παίζει παιδαγωγικό, ψυχολογικό και διασκεδαστικό ρόλο. Η ουσία του χαρακτήρα του, έγκειται στην εστίασή του στην πρακτική εφαρμογή και σημασία της τέχνης (Καραδημητρίου, Λατζουράκη, & Ζαραγκάς, 2021). Αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία είναι αναμφίβολα, η προσχολική αγωγή, η οποία απαιτεί προσοχή και δεν πρέπει να αγνοηθεί, καθώς το παιδί ήδη από τη νηπιακή του ηλικία έχει ερεθίσματα και κατανοεί τους κανόνες και τις δεξιότητες. Ως δάσκαλοι, πρέπει να επικεντρωθούν στην ολιστική ανάπτυξη των παιδιών σε όλη την αναπτυξιακή τους διαδικασία, προκειμένου να βελτιωθούν οι αναπτυξιακές τους ικανότητες, οι οποίες είναι απαραίτητο, να τους παρέχονται για ανάπτυξη και μάθηση (Γιάνναρις, 2001). Η

ενεργοποίηση των συναισθημάτων μέσω του θεάματος και της εμπειρίας, είναι ένας από τους τρόπους για να δημιουργηθεί ένα αξιωμακονόμευτο αντίκτυπο. Ενισχύοντας λοιπόν, τα συναισθήματά τους, τα άτομα μπορούν να ενισχύσουν αντίστοιχα και την αυτοεκτίμησή τους (Κουρετζής, 2010).

Μετά από προσεκτική εξέταση, έχει αποτυπωθεί η άποψη, ότι ο ρόλος του παιδαγωγού-δάσκαλου είναι καθοριστικός. Συχνά ζητείται από τον εμπυχωτή να ενσωματώσει καινοτόμες δραστηριότητες στη δουλειά του. Ο στόχος της ενσωμάτωσής του στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σπουδών είναι να καθιερωθεί η εκτέλεσή του, ενώ η αξία της ενεργητικής έναντι της παθητικής μάθησης, παραμένει εμφανής, και είναι σημαντικό να γίνει διάκριση μεταξύ των δύο μεθόδων. Η ενεργός μάθηση ενθαρρύνει τους μαθητές να ασχοληθούν με το εκπαιδευτικό υλικό, να συμμετάσχουν σε συζητήσεις και να αναζητήσουν απαντήσεις μόνοι τους (Soueto-Manning, 2011). Αυτή η μέθοδος, θεωρείται ευρέως ως πιο αποτελεσματική από την παθητική μάθηση, η οποία περιλαμβάνει την απλή απορρόφηση πληροφοριών χωρίς ενεργή επεξεργασία ή εμπλοκή με αυτές. Παρόλα αυτά, και οι δύο μέθοδοι έχουν τα δικά τους πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα και η επιλογή μεταξύ τους εξαρτάται από τους στόχους, τις ανάγκες και τις προτιμήσεις του μαθητή. Το άτομο που αναλαμβάνει τους ρόλους τόσο του παιδαγωγού, όσο και του εμπυχωτή, αναλαμβάνει το έργο της παραγωγής ενός θεατρικού έργου. Το εν λόγω παιχνίδι, στοχεύει να βοηθήσει την κίνηση και την ανάπτυξη του λόγου του παιδιού, καθώς μέσα από αυτό, το ίδιο το παιδί, αυτοσχεδιάζει την έκφρασή του, χωρίς να τηρεί προκαθορισμένες θέσεις και μιμούμενο στερεοτυπικές συμπεριφορές. Τέλος, η υποστήριξη και η καθοδήγηση του εμπυχωτή για την υλοποίηση της θεατρικής εκδοχής και το θεατρικό παιχνίδι, είναι καθοριστικός παράγοντας (Toivanen, Komulainen, & Ruismaki, 2011).

4.3 Ενεργητική μάθηση – ενεργός πολίτης

Ως μοντέλο, η διερευνητική μάθηση έχει πρωταρχικό στόχο τη διδασκαλία, η οποία περιλαμβάνει μετασχηματισμό στην προσέγγιση του μαθητή, κατά την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων. Μετά την ολοκλήρωση ενός προγράμματος μάθησης που βασίζεται στην έρευνα, ο μαθητής θα έχει πραγματοποιήσει μια ουσιαστική διεξοδική έρευνα. Καθώς ο μαθητής εμπυθύνει σε διάφορα θέματα, μεταμορφώνεται σε έναν αυτάρκη ερευνητή. Τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένας μαθητής-ερευνητής είναι,

το να καλλιεργήσει μια φυσική περιέργεια και να αποκτήσει τις απαραίτητες δεξιότητες, όπου είναι το κλειδί για την ανάπτυξή του, ειδικά όταν αυτές αντλούν κάποιο επίπεδο ικανοποίησης. Επίσης, θα πρέπει να συμμετέχουν με κριτική σκέψη τόσο σε τοπικά όσο και σε παγκόσμια θέματα σημασίας και συνάφειας. Το να κατανοεί και να ενεργεί σύμφωνα με τις επιλογές του, παρέχοντας έγκυρα επιχειρήματα, αποτελεί παράδειγμα της προθυμίας του να αναλάβει πρωτοβουλίες. Ενεργώντας με ακεραιότητα, και αποτελεσματική συνεργασία, διαφαίνεται η προθυμία αλληλεπίδρασης και με άλλους. Ακόμη, χρειάζεται να υποστηρίζει την ειλικρίνεια, υιοθετώντας ένα έντονο αίσθημα δικαιοσύνης και συγχρόνως να σέβεται τη δική του αξιοπρέπεια (Van Dinther, Dochy, & Segers, 2011). Είναι απαραίτητο, να καλλιεργήσει κανείς ένα φιλελεύθερο άτομο και να κατανοήσει τις επιπτώσεις των πράξεων του, καθώς η απόκτηση κατανόησης διαφορετικών πολιτισμών, προσωπικών ιστοριών, αξιών και πεποιθήσεων είναι το έναυσμα για να καλλιεργηθεί η ενσυναίσθηση και η συμπόνια για άλλα άτομα και κοινότητες, καθώς είναι απαραίτητο να κατανοηθούν οι διαφορετικές παραδόσεις τους. Επιπλέον, οφείλει να δείχνει θάρρος σε άγνωστες συνθήκες και να επιδεικνύει ανδρεία υποστηρίζοντας τις πεποιθήσεις του. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να επικεντρωθεί κανείς στη διατήρηση μιας κατάστασης ισορροπίας σε διανοητικές, σωματικές και συναισθηματικές πτυχές της ύπαρξής του. Για να κατανοήσει κανείς μια ολοκληρωμένη κατανόηση ενός θέματος, πρέπει να υποβληθεί σε μια διαδικασία εκπαίδευσης και να αποκτήσει σχετική εμπειρία. Μόνο μετά την ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας μπορεί κανείς να κατανοήσει πραγματικά τις περιπλοκές του θέματος (Van Dinther, Dochy, & Segers, 2011).

Κεφάλαιο 5^ο : Μέσα Διδασκαλίας

Ακολουθούν κάποιες διδακτικές τεχνικές για τη θεατρική αγωγή, η οποίες πρόκειται για αναπροσαρμογή ιδεών από το βιβλίο Θεατρική Αγωγή Ε' και Στ' Δημοτικού (2016).

5.1 Ασκήσεις Ενεργοποίησης Σώματος

<i>Ηλικιακή Βαθμίδα</i>	<i>Άσκηση</i>	<i>Χρόνος</i>	<i>Στόχοι</i>	<i>Ασκήσεις Επικοινωνίας (Δημιουργούνται πάντα τυχαία ζευγάρια)</i>
3 -5 ετών	Τρέξιμο στο χώρο	3' λεπτά	Ζέσταμα ομάδας Συντονισμός ομάδας Απόκτηση ομαδικού ρυθμού	Τα παιδιά τρέχουν σε κυκλική τροχιά, στον ίδιο ρυθμό. Με το σύνθημα του εκπαιδευτικού αλλάζουν κατεύθυνση στο χώρο, συνεχίζοντας με τρέξιμο.
5- 7 ετών	Τρέξιμο με εμπόδια	3' λεπτά	Ζέσταμα ομάδας Συντονισμός ομάδας Απόκτηση ομαδικού ρυθμού	Δημιουργούν ένα κύκλο, κάνουν επιτόπου τροχάδην. Με το σύνθημα του εκπαιδευτικού πηδάνε ένα φανταστικό εμπόδιο της επιθυμίας τους.
7-10 ετών	Κινούμενοι πλανήτες	10' λεπτά	Ζέσταμα ομάδας Συντονισμός ομάδας Απόκτηση ομαδικού ρυθμού Επικοινωνία & συγχρονισμός ομάδας	Κάθε παιδί επιλέγει τον πλανήτη του. Μετακινούνται στο χώρο και με την ενημέρωση του εκπαιδευτικού, περιστρέφονται μία γύρω από τον άξονα τους, μία σε τροχιά πλανητικού συστήματος, ανάλογα την κατεύθυνση.
10 -15 ετών	Σταματώ	10' λεπτά	Ζέσταμα ομάδας Συντονισμός ομάδας Απόκτηση ομαδικού ρυθμού Επικοινωνία & συγχρονισμός ομάδας	Όλα τα παιδιά απλώνονται στο χώρο. Ένας τυχαία κάθε φορά είναι ο «κυνηγός». Με το σύνθημα του εκπαιδευτικού, όποιον πιάσει μένει ακίνητος μέχρι κάποιος άλλος να τον αγγίξει, ώστε να κουνηθεί.

Ανάλυση μαθησιακών αποτελεσμάτων ως προς την ανάπτυξη της δημοκρατικής προσωπικότητας:

- ❖ Αλληλεπίδραση κάθε μαθητή με τον περιβάλλοντα χώρο (έμψυχα και άψυχα αντικείμενα) και τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας.
- ❖ Επαφή με τα μέλη της ομάδας και γνωριμία μέσω της παρατήρησης.
- ❖ Ελεύθερη έκφραση στο χώρο, υπακούοντας κανόνες.
- ❖ Ισότιμη εμπλοκή των μαθητών στο χώρο.
- ❖ Τυπική αναγνώριση ορίων κάθε παιδιού, μέσω της παρατήρησης στο παιχνίδι.

- ❖ Ομαδοσυνεργατική μάθηση.
- ❖ Ξεκινά από απλές μονοδιάστατες δράσεις και εξελίσσεται σε πιο σύνθετες και πολυσημικές, οι οποίες προϋποθέτουν συγκεκριμένες ειδικές συνθήκες υπό την εντολή του εκπαιδευτικού.

5.2 Ασκήσεις Επικοινωνίας

<i>Ηλικιακή Βαθμίδα</i>	<i>Άσκηση</i>	<i>Χρόνος</i>	<i>Στόχοι</i>	<i>Ασκήσεις Επικοινωνίας (Δημιουργούνται πάντα τυχαία ζευγάρια)</i>
3 – 5 ετών	Όλοι ένα	5' λεπτά	Δημιουργία επικοινωνίας & συνεργασίας με όλους τους συμμαθητές	Σε ζευγάρια, με το σύνθημα του εκπαιδευτικού, ο ένας κολλάει στην πλάτη του άλλου, λειτουργώντας σαν ένα σώμα. Ένας κάθε φορά, προτείνει μια κίνηση και ο άλλος ακολουθεί, πάντα ενωμένοι.
5 – 7 ετών	Καθρέφτης	5' λεπτά	Δημιουργία επικοινωνίας & συνεργασίας με όλους τους συμμαθητές	Στέκονται τα δύο παιδιά, το ένα απέναντι στο άλλο. Κοιτάζονται κατάματα. Το ένα παιδί κάνει κινήσεις της επιλογής του και το άλλο παιδί τις αντιγράφει σαν καθρέφτης, και αντιστρόφως.
7 – 10 ετών	Μαζί σε ισορροπία	7' λεπτά	Δημιουργία επικοινωνίας & συνεργασίας με όλους τους συμμαθητές	Ο ένας παρτενέρ ακουμπά τον άλλον, σ' ένα σημείο του σώματος, προσπαθώντας να ισορροπήσουν μαζί, ενώ κάθε λίγο αλλάζουν θέσεις μέσα στο χώρο, και αντιστρόφως.
10 – 15 ετών	Δράση – Αντίδραση	10' λεπτά	Δημιουργία επικοινωνίας & συνεργασίας με όλους τους συμμαθητές	Σε ζευγάρια, πραγματοποιούνται μια σειρά από ασκήσεις «δράσης» στον παρτενέρ, ενώ ο άλλος απέναντι αντιδρά αναλόγως.

Ανάλυση μαθησιακών αποτελεσμάτων ως προς την ανάπτυξη της δημοκρατικής προσωπικότητας:

- ❖ Εξωτερίκευση ψυχοπνευματικού και συναισθηματικού πλούτου των μαθητών, μέσω εκφραστικών μέσων (σώμα, φωνή, χειρονομίες, λόγος).
- ❖ Γνωριμία των μαθητών με πρόσωπα και γεγονότα.
- ❖ Επαφή μαθητών με πρότυπα διαφορετικής κουλτούρας και πολιτισμού, με στόχο την καλλιέργεια διαπολιτισμικής συνείδησης.
- ❖ Επαφή των μαθητών με τη θεατρική επικοινωνία, μέσω των τεχνών, με στόχο την ευαισθητοποίησή τους με τη σκηνική έκφραση.
- ❖ Ευαισθητοποίηση σε καίρια ζητήματα παγκόσμιας σημασίας, με στόχο την απόκτηση δεξιοτήτων και αξιών.
- ❖ Ανάδειξη ενδιαφερόντων των μαθητών.
- ❖ Ελεύθερη έκφραση.
- ❖ Ανάπτυξη συνείδησης του ακροατηρίου και καλλιέργεια ενσυναίσθησης.
- ❖ Ανάπτυξη ικανότητας δημιουργίας σύνθετων μηνυμάτων και αναπαραστάσεων κοινωνικής πραγματικότητας.

5.3 Ασκήσεις Αυτοσχεδιασμού

<i>Ηλικιακή Βαθμίδα</i>	<i>Άσκηση</i>	<i>Χρόνος</i>	<i>Στόχοι</i>	<i>Ασκήσεις Επικοινωνίας (Δημιουργούντα πάντα τυχαία ζευγάρια)</i>
3-5 ετών	Ο ήχος και η ιστορία	10' λεπτά	Απελευθέρωση σκέψης Παρουσίαση συναισθήματος Παρουσίαση ιστορίας Συνεργασία Συνδυασμός ήχου - ιστορίας	Τα παιδιά βρίσκονται σε κύκλο και ένα κάθε φορά σηκώνεται στο κέντρο. Ο εκπαιδευτικός βάζει έναν ήχο και το παιδί κινείται μέσα στο χώρο παρουσιάζοντας μια ιστορία, ανάλογα με τα συναισθήματα που του προκαλεί αυτός ο ήχος. Έπειτα όλοι μαζί συζητούν.
5 - 7 ετών	Η καμένη λάμπα	5' λεπτά	Αυτοσχεδιασμός με αρχή – μέση – τέλος Παρουσίαση προβλήματος Συσχέτιση με άλλο γεγονός	Δίνεται ένα συμβάν: Μια λάμπα έχει καεί και πρέπει να γίνει αλλαγή. Μια ομάδα 4 ατόμων, ακολουθούν διαδοχικές φάσεις Συμβάν – Εκτίμηση - Αντίδραση – Ενέργεια - Αποτέλεσμα Όλοι μαζί αποφασίζουν την επίλυση του προβλήματος.

			Συνεργασία ομάδας	
7 - 10 ετών	Ο βασιλιάς	15' λεπτά	Ενίσχυση φαντασίας Συνεργασία ομάδας Απόρριψη ηγετικών χαρακτήρων Συσχέτιση με άλλο γεγονός	Δίνεται η οδηγία ότι η ομάδα μπαίνει στην αίθουσα ενός παλατιού. Κοιτάζουν τα αντικείμενα, προχωρούν ανάμεσα στους άλλους, μέχρι που φτάνουν στο θρόνο του βασιλιά. Ο καθένας θέλει να ζητήσει μια προσωπική χάρη. Ένας – ένας παίρνουν σειρά.
10 - 15 ετών	Αναπάντεχο γεγονός και επίλυσή του	15' λεπτά	Επικοινωνία ομάδας Συγχρονισμός ομάδας Επίλυση προ-βλήματος Παρουσίαση συναισθημάτων	Χωρίζονται σε ομάδες των 10 ατόμων. Όλοι μαζί, εκπαιδευτικός – μαθητές, αποφασίζουν το δικό τους γεγονός που θέλουν να φέρουν εις πέρας. Π.χ. Πόλεμος σε μία χώρα. Μοιράζονται οι ρόλοι, συντονιστής, ήχος κροτίδων, κάτοικοι χώρας κλπ.

Ανάλυση μαθησιακών αποτελεσμάτων ως προς την ανάπτυξη της δημοκρατικής προσωπικότητας:

- ❖ Δημιουργία σύγχρονων και καινοτόμων πολιτιστικών εκδηλώσεων, με στόχο την ανάδειξη της διαθεματικότητας, της διαπολιτισμικότητας, της συνεργατικής και βιωματικής μάθησης.
- ❖ Συστηματική επαφή μαθητών με αξίες, όπως πολιτική συνείδηση, δικαιοσύνη, φιλία, ανθρωπισμός, με στόχο την απόκτηση ανθρωπιστικής συνείδησης και πολιτότητας.
- ❖ Θεατροπαιδαγωγική μαθητεία και σύνδεση με περιβαλλοντικά θέματα, θέματα προσωπικής ανάπτυξης και αλληλεγγύης, με στόχο την απόκτηση πνευματικών, συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων.
- ❖ Βιωματική επαφή μαθητών με χώρους πολιτισμού, ενεργή εμπλοκή τους στη διαμόρφωση «πολιτικού αποτυπώματος», στον εμπλουτισμό τόσο της ενδοσχολικής όσο και της εξωσχολικής κοινότητας.

5.4 Τα θεατρικά παιχνίδια ως μέσο ανάπτυξης της προσωπικότητας

Η μέθοδος μετάδοσής του θεατρικού παιχνιδιού, όπως πιστεύεται ευρέως, είναι η τάση των ανθρώπων, να μιμούνται μια θεμελιώδη πτυχή της φύσης τους. Αυτή η διαδικασία μίμησης, είναι ένα φυσικό φαινόμενο. Η εκπαίδευση, πρόκειται για ένα πλαίσιο, το οποίο, διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση της ανάπτυξης των παιδιών σε διάφορους τομείς, όπως η απόκτηση γνώσεων, η καλλιτεχνική έκφραση και οι πρακτικές δεξιότητες ζωής. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές, κυρίως στον τρόπο με τον οποίο η εκπαίδευση ενδυναμώνει τα παιδιά να πλοηγούνται στις προκλήσεις της ζωής, τόσο μέσα όσο και έξω από την τάξη. Συγκεκριμένα, μέσα από το μάθημα της θεατρικής αγωγής και τα θεατρικά παιχνίδια, δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να τα αντιληφθούν και να τα βιώσουν, συμμετέχοντας σε δημιουργικές πρακτικές, αξιοποιώντας τη δημιουργικότητά του και εξερευνώντας νέες δυνατότητες (Simons, 2006). Μπορεί κανείς, όχι μόνο, να εστιάσει σε σωματικές ασκήσεις, αλλά έχει και την ευκαιρία να εμβαθύνει στη σφαίρα της φαντασίας. Η χρήση του εκπαιδευτικού δράματος στο χώρο του θεάτρου, γίνεται όλο και πιο διαδεδομένη τα τελευταία χρόνια. Αυτή η μέθοδος περιλαμβάνει την ενσωμάτωση εκπαιδευτικών θεμάτων και θεμάτων σε θεατρικές παραγωγές προκειμένου να προσελκύσει το κοινό με πιο διαδραστικό τρόπο. Χρησιμοποιώντας αυτήν την προσέγγιση, οι θεατρικές εμπειρίες μπορούν να γίνουν κάτι περισσότερο από ψυχαγωγία, να χρησιμεύσουν ως εργαλείο μάθησης και προσωπικής ανάπτυξης. Το παιχνίδι έχει σχεδιαστεί για να στοχεύει στην ανάπτυξη του παιδιού, με έμφαση τόσο στη μάθηση όσο και στην ανάπτυξη. Η διαδικασία συγχώνευσης της προσωπικής ουσίας, με το περιβάλλον, είναι μια κρίσιμη πτυχή της αυτοπραγμάτωσης. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, είναι επιτακτική ανάγκη, τα άτομα να παραμείνουν παρόντες και αφοσιωμένα στην εργασία που έχουν (Γαλάνη, 2010).

Το θέατρο είναι ένα πολύτιμο εργαλείο για τη διευκόλυνση της βιωματικής μάθησης και της συνεργατικής διδασκαλίας. Προσεγγίζοντας ένα θέμα από θεατρική σκοπιά, οι μαθητές μπορούν να αποκτήσουν μια νέα οπτική. Όταν δίνεται προτεραιότητα στη συμμετοχή και τη δραστηριότητα των μαθητών, τα μαθήματα γίνονται πιο αποτελεσματικά και ελκυστικά για τους μαθητές. Η κυριαρχία των θεατρικών αρχών μπορεί να αυξήσει σημαντικά τις γλωσσικές δεξιότητες και την ικανότητα αφήγησης. Το θέατρο είναι μια ιδιαίτερα αποτελεσματική μέθοδος βελτίωσης αυτών των ικανοτήτων. Με την ενασχόληση με θεατρικές πρακτικές, οι μαθητές μπορούν να επικοινωνούν πιο

αποτελεσματικά μέσω της γλώσσας (Μουσαδάκης, 2005). Οι θεατρικές δραστηριότητες στην παιδαγωγική πράξη περιλαμβάνουν την εξερεύνηση διαφόρων πτυχών της ανθρώπινης εμπειρίας όπως το σώμα, οι χειρονομίες, τα βλέμματα, οι εκφράσεις, ακόμη και οι σιωπές. Αυτές οι δραστηριότητες, όχι μόνο αναπτύσσουν νοητικές και πνευματικές ικανότητες αλλά ενισχύουν και την αισθητηριακή επίγνωση, ενώ ταυτόχρονα προάγουν την κοινωνικοποίηση. Ξεκινώντας από τις θεατρικές δραστηριότητες, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διευκολύνουν την ανάπτυξη διαφόρων δεξιοτήτων και ικανοτήτων στους μαθητές τους. Από πολύ μικρή ηλικία, τα παιδιά είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να εκτιμήσουν τις έννοιες της μίμησης και της αναπαράστασης (Toivanen, Komulainen, & Ruismaki, 2011).

Το θεατρικό παιχνίδι, έχει σκοπό, πίσω από τη μέθοδο διδασκαλίας ως βάση, τη μορφή ψυχαγωγίας στην εφαρμογή παιδαγωγικών εννοιών. Βοηθώντας στη φαντασία, προσφέροντας ενθάρρυνση και υποστηρίζοντας την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη, μπορεί να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στους μαθητές. Η σύνδεση του παιδιού με την Τέχνη εδραιώνεται μέσα από τις εκφραστικές του ικανότητες. Η έκβαση της ψυχοπαιδαγωγικής και καλλιτεχνικής θεατρικής διαδικασίας είναι εμφανής, κυρίως μέσα από δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την έκφραση, μέσα από το παιχνίδι και τον πειραματισμό. Η ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής των παιδιών στη διαδικασία είναι ο πρωταρχικός στόχος (Παπαδόπουλος, 2010). Ο στόχος του εκπαιδευτικού δράματος, είναι η κατασκευή ενός ενοποιημένου φανταστικού κόσμου. Με την ενσωμάτωση της δράσης στη διδασκαλία, η ανάπτυξη των δεξιοτήτων της φαντασίας των παιδιών μπορεί να ενισχυθεί στο κοινωνικό τους πλαίσιο. Σύμφωνα με τον Τσιάρα (2016), η έννοια της «Θεατρικής Αγωγής» είναι εφαρμοσμένη στον καθημερινό κόσμο. Το παιδί είναι το πρωταρχικό αντικείμενο αυτού του εκπαιδευτικού μέσου και η μετάβαση από την ψυχαγωγία στην εκπαίδευση, σηματοδοτεί μια αλλαγή της εστίασης προς τη διάδοση της γνώσης. Η ολοκλήρωση της προσωπικότητας κάποιου περιλαμβάνει τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης (Τσιάρας, 2016). Η βασική ιδέα, είναι ότι μέσα από τις αλληλεπιδράσεις με τους άλλους, διαμορφώνεται και αναπτύσσεται η προσωπικότητα του ατόμου. Αυτό με τη σειρά του, υπογραμμίζει τη σημασία της κοινωνικοποίησης, στη δημιουργία ενός καλά διαμορφωμένου ατόμου. Με το συνδυασμό δραματικών και θεατρικών στοιχείων, το περιεχόμενο που σχετίζεται με το θέατρο, προσφέρει μια μοναδική και συναρπαστική εμπειρία. Οι θεμελιώδεις αρχές του δράματος στηρίζονται στον κεντρικό πυλώνα δράσης

του, ενώ το θέατρο είναι η γενικότερη εκδήλωση του θεάματος. Ο στόχος αυτής της προσέγγισης είναι να δώσει προτεραιότητα στον ατομισμό κάθε ατόμου, αντί να τηρήσει μια αντίθετη στάση. Η κατεύθυνση της εκπαίδευσης, είναι προσανατολισμένη στο άτομο, ενώ ο σκοπός του θεάτρου επικεντρώνεται στην εμπειρία του συνολικού κοινού. Το θεατρικό παιχνίδι, επιτρέπει στο παιδί να αφήσει τη φαντασία του να εμπλουτιστεί, μέσω των εμπειριών και της ανάπτυξής του. Τονίζεται επίσης, ο προσανατολισμός της σύνδεσης με τα ψυχοσυναισθηματικά συναισθήματα, την πνευματικότητα της ψυχής και τη νόηση του νου (Γιάνναρης, 2001).

Συμπεράσματα

Στο σύγχρονο κόσμο η σημασία της θεατρικής αγωγής αυξάνεται ολοένα και περισσότερο, καθώς η κοινωνία γίνεται όλο και πιο πολυμορφική. Γι' αυτό το λόγο, είναι αναγκαίο να υπάρχει ως γνώμονας η αντίληψη πως κάθε παιδί είναι μοναδικό και ξεχωριστό, έχοντας τα δικά του προσωπικά βιώματα και τις δικές τους εκάστοτε ανάγκες. Η προσέγγιση λοιπόν, της θεατρικής αγωγής επιτρέπει σε όλα τα παιδιά να αναπτύσσουν τις δυνατότητές τους, να εξελίσσονται ως άτομα και μέσα από την εφαρμογή του παιχνιδιού τόσο στον τομέα της εκπαίδευσης, όσο και στο κοινωνικό περιβάλλον, να εντάσσονται αρμονικά στο κοινωνικό σύνολο με αυτοπεποίθηση και προσωπική άποψη, κατακτώντας μέσα από αυτό αξίες και ιδανικά όπου προωθούν τη δημοκρατική συμπεριφορά.

Μέσα από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε παρατηρήθηκε πως η θεατρική αγωγή έρχεται να συμβάλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη και την ενίσχυση της δημιουργικής μάθησης, της γνώσης, της εξερεύνησης του περιβάλλοντος, της παρατηρητικότητας και της κατανόησης των καταστάσεων. Μέσα από το ρόλο του παιχνιδιού, δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να οικοδομήσει αρκετές πληροφορίες και να ενεργοποιήσει την αντιληπτική του ικανότητα. Πιο συγκεκριμένα, η συμβολή της θεατρικής αγωγής, έχει αποτελέσει τον βασικό παράγοντα της εξέλιξης της εκφραστικής ικανότητας του παιδιού. Τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εκφραστούν ελεύθερα, να απαλλαγούν από τα «κλισέ» και να μεταφέρουν το δικό τους προσωπικό νόημα στους άλλους, εκφράζοντας την επιθυμία με τον δικό τους τρόπο. Αποτέλεσμα των συγκεκριμένων σχέσεων, είναι η αλληλεπίδραση με

άλλους, η συνειδητοποίηση της κατάστασης του συνανθρώπου, μέσα από ένα βιωματικό μάθημα για τα παιδιά. Επίσης, στόχος είναι το παιδί να καταφέρνει να εκφράσει και να εξωτερικεύσει τα συναισθήματά του, ενώ καλλιεργεί την επικοινωνία, την ομιλία, την κίνηση, τη σκέψη και ταυτόχρονα τη φαντασία του. Όλα λοιπόν τα παραπάνω περιγράφουν τα χαρακτηριστικά ενός δημοκρατικού πολίτη.

Σε κάθε περίπτωση, η επιτυχία της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής διαδικασίας εξαρτάται από τη στήριξη όλων των ενδιαφερόντων – των εκπαιδευτικών, των γονέων, της κοινωνίας, αλλά κυρίως των ίδιων των παιδιών. Επομένως, είναι αναγκαία η δημιουργία και σταθεροποίηση ενός περιβάλλοντα εκπαιδευτικού χώρου, όπου τα παιδιά στο σύνολό τους αισθάνονται ασφάλεια και στήριξη, ώστε να συνεργαστούν αρμονικά και να απελευθερώσουν τον εαυτό τους μέσα σ' ένα προστατευμένο κοινωνικό σύνολο. Αυτός είναι και ο στόχος της θεατρικής αγωγής, η κοινωνικοποίηση του παιδιού, να υλοποιείται μέσω μιας σειράς πρακτικών και δεξιοτήτων που έχουν σχεδιαστεί να μεταδώσουν γνώσεις και ιδέες στα παιδιά μέσα από έναν πιο ουσιαστικό και ενδιαφέροντα τρόπο. Μέσω μάλιστα της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής προσέγγισης, το παιδί μπαίνει στην τέχνη αβίαστα με χαρά και δημιουργικά.

Εντούτοις, είναι σημαντικό να στηρίξουμε το μάθημα της θεατρικής αγωγής στην εκπαίδευση και την υιοθέτηση αυτής της προσέγγισης τόσο από εκπαιδευτικούς, όσο και από γονείς. Επίσης, η προώθηση του στο εκπαιδευτικό πλαίσιο θα πρέπει να συνδυάζεται με την κατάλληλη εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποδοτικότητα της, καθώς ο βασικός στόχος είναι η απόκτηση δημοκρατικών χαρακτηριστικών με σκοπό την ένταξη του πολίτη στην κοινωνία.

Η θεατρική αγωγή ωστόσο, αναγνωρίζεται ως ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα και ως μια έννοια η οποία ακόμη δεν έχει γίνει κατανοητή λόγω της άποψης ότι πρόκειται για ένα μάθημα θεάτρου και όχι προσωπικής έκφρασης και εξέλιξης του ατόμου. Ταυτόχρονα όμως, παρατηρήθηκε πως βρίσκεται έντονα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και εντάσσεται όλο και σε περισσότερα εκπαιδευτικά συστήματα, αποτελώντας προτεραιότητα για μελέτη. Ο όρος της θεατρικής αγωγής, δεν αφορά μόνο το θέατρο και τα θεατρικά δρώμενα, σε σχολεία μέσα από την συνύπαρξη των παιδιών με συνομηλίκους τους, αλλά στοχεύει στην μεγιστοποίηση των δυνατοτήτων τους, πρώτα ξεχωριστά σαν άτομα και στη συνέχεια στο σύνολο της ομάδας. Η προσαρμογή των ιδιαίτερων προσωπικών βιωμάτων, των ετερογενών στοιχείων που παρουσιάζουν και τις και της

διαφορετικές απόψεις που ακούγονται από κάθε μαθητή, αποτελεί τον χαρακτήρα μιας εναρμονισμένης ομάδας. Επομένως, ο στόχος της η συλλογική αύξηση της ποιότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η βελτίωση της σχολικής ζωής, η δημιουργία μιας νέας σχολικής κουλτούρας και η τροποποίηση του υπάρχοντος προγράμματος σπουδών.

Ουσιαστικά η θεατρική αγωγή, πρόκειται για ένα εναλλακτικό πλαίσιο, το οποίο υιοθετεί και υποστηρίζει ένα διαφορετικό έως σήμερα, μεταρρυθμιστικό σχέδιο μέσα στον εκπαιδευτικό τομέα. Στοχεύει στον εκσυγχρονισμό της εκπαιδευτικής πολιτικής και ενσωματώνει μέσα από την τέχνη του θεάτρου, βασικές αξίες και έννοιες, όπως της δημοκρατικές αξίες, το σεβασμό, την ισότητα, τη διαφορετικότητα, την αποδοχή, τη συνεργασία, την ελευθερία έκφρασης και τη δικαιοσύνη, μετατρέποντας κατ' αυτόν τον τρόπο το σχολικό πλαίσιο σε μια υγιή κοινωνία αλληλεγγύης, συνεργατικότητας και αλληλοσεβασμού. Η θεατρική αγωγή, έχει να προσφέρει μόνο θετικά αποτελέσματα. Μέσω της έρευνας, παρατηρήθηκε ότι μέσα από το θέατρο και ειδικά από τα θεατρικά δρώμενα, τα παιδιά μεταφέρονται από τον πραγματικό κόσμο σε έναν φανταστικό, αλλάζοντας αντικείμενα, καταστάσεις και γεγονότα, δίνοντάς τους σχήμα, ήχο και φωνή, μέσω προσωπικής τους επιλογής. Μέσα απ' αυτόν τον τρόπο, θέτει τις δικές της αρχές και στρατηγικές για την ανάπτυξη και υιοθέτηση των παραπάνω πρακτικών.

Ωστόσο, ο βασικός αρωγός, ο οποίος συμβάλει στην ανάπτυξη και την επίτευξη της υλοποίησης θεατρικής αγωγής, είναι ο δάσκαλος - εμψυχωτής ή ο εμψυχωτής γενικότερα, ο οποίος κατέχει τα βασικά χαρακτηριστικά και δεξιότητες για να επιτευχθεί σωστά μέσα στο χώρο η συγκεκριμένη εκπαιδευτική διαδικασία. Μαθαίνει στα παιδιά νέους τρόπους για να δημιουργήσουν έναν πιο ευχάριστο φανταστικό κόσμο, κατάλληλο για την υιοθέτηση αξιών που θα συντροφεύουν το άτομο στην μετέπειτα ζωή του, να ενταχθεί αρμονικά στο κοινωνικό σύνολο. Μέσω της ενισχυτής διαδικασίας, ο εκπαιδευτικός – εμψυχωτής, ενθαρρύνει το παιδί να συμμετέχει ενεργά, απομακρύνοντας μ' αυτόν τον τρόπο, τον δισταγμό και τον φόβο, παρέχοντάς του, ένα ασφαλές περιβάλλον με σεβασμό και συνεργασία. Το σχολικό πλαίσιο, μέσω του εκπαιδευτικού, προωθεί ένα σύνολο πεποιθήσεων, της ασφάλειας, της αποδοχής και της συνεργασίας, στην καθιέρωση κοινών αξιών, στην οικοδόμηση συνεργασίας, στην ανάπτυξη της αίσθησης του ανήκειν , στην καθιέρωση ενός κοινού "κώδικα" επικοινωνίας και στην προώθηση της ανεξαρτησίας και της εμπιστοσύνης για όλους. Οι εκπαιδευτικοί λοιπόν, ως αποτελεσματικοί ηγέτες της

τάξης, το πρωταρχικό τους μέλημα είναι να παρέχουν ίσες ευκαιρίες για όλους τους μαθητές.

Συνολικά, η θεατρική αγωγή στο πλαίσιο της προσχολικής αγωγής προωθεί αισθητά την αμοιβαία κατανόηση, τον σεβασμό των διαφορετικοτήτων και την προετοιμασία των παιδιών για μια πολυπολιτισμική και πλουραλιστική κοινωνία. Έτσι, με την υιοθέτηση πρακτικών διαδικασιών που αντανακλούν αυτές τις αρχές, μπορεί να δημιουργηθεί ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον, το οποίο προωθεί την αμοιβαία μάθηση, την ανταλλαγή πολιτισμικών γνώσεων και την αναγνώριση των κοινών αξιών.

Εν κατακλείδι, μετά από ενδελεχή έρευνα, παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό ότι η φύση της θεατρικής αγωγής, χαρακτηρίζεται από παιδαγωγικές, ψυχολογικές και κοινωνικές πτυχές. Παρά το γεγονός ότι η εφαρμογή της δεν συνδέεται με κάποιο ιδιαίτερο αποτέλεσμα, παρατηρείται ότι η εκπαιδευτική σφαίρα, υφίσταται έναν μετασχηματισμό που έχει αλλάξει σημαντικά τις ενέργειες που συνήθως αναλαμβάνονται μέσα στην σχολική τάξη. Στόχος, για την ανάπτυξη ενός περιβάλλοντος, που προάγει την πολιτότητα, είναι η συνεχής επέκταση και η πρόοδος στις εκπαιδευτικές επιδιώξεις, μέσα από την ένταξη του προγράμματος της θεατρικής αγωγής στο σχολικό πρόγραμμα.

Ολοκληρωμένα ακαδημαϊκά προγράμματα και εξειδικευμένες βιβλιογραφικές συλλογές χρησιμεύουν ως απόδειξη της σημαντικής αξίας της συγκεκριμένης μελέτης. Στον τομέα της εκπαίδευσης, υπάρχει ζωτική ανάγκη για δημιουργικότητα και είναι σημαντικό να ενσωματώνονται δημιουργικές μέθοδοι κατά τη μάθηση, και αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τη μελέτη των δημοκρατικών αξιών και αρχών. Η επιτυχία του παιδιού συνδέεται αναμφίβολα με την παρουσία του εκπαιδευτικού - εμπυχωτή, καθώς χωρίς αυτήν, δεν θα μπορούσε να ξεπεράσει όλα τα εμπόδια που έχει αντιμετωπίσει. Η θεατρική αγωγή προσφέρει μια μοναδική εμπειρία στο άτομο. Παρέχει μια πλατφόρμα στους ανθρώπους, να βυθιστούν σε μια διαφορετική πραγματικότητα και να ασχοληθούν με τις προοπτικές και τα συναισθήματα των χαρακτήρων, που οι ίδιοι επιλέγουν να δημιουργήσουν. Είναι μια απόδειξη της ικανότητας των ανθρώπων να συνδέονται μεταξύ τους μέσω κοινών εμπειριών, σεβόμενοι ο ένας τον άλλον, ανακαλύπτοντας και υιοθετώντας δεξιότητες και αρχές, όπου θα τους βοηθήσουν να ενταχθούν μετέπειτα ομαλά στην κοινωνία.

Τελικά, η θεατρική αγωγή μέσα από ομαδικά θεατρικά παιχνίδια και τεχνικές αποδόμησης του εγώ και απελευθέρωσης της έκφρασης μέσα στην ομάδα, έχει στόχο να

βοηθήσει κάθε μαθητή, από την προσχολική ηλικία, να αναδείξει τα προσωπικά του ταλέντα και δεξιότητες με στόχο να γίνει ένα ανεξάρτητο άτομο και στην πορεία της ζωής του ένας ενεργός πολίτης.

Αναφορές

Birnie, R. & Baubock, R. (2020). Introduction: expulsion and citizenship in the 21st century. *Citizenship studies*. 24, (3), 1-12.

Bolton, G. (1998). *A conceptual framework for classroom acting. Second international drama in education research*. Canada: University of Victoria.

Careja, R. & Emmenegger, P. (2011). Making Democratic Citizens. *Comparative Political Studies*. 45, (7), 875-902.

Crick, B. (2007). CITIZENSHIP: THE POLITICAL AND THE DEMOCRATIC. *British Journal of Educational Studies*. 55, (3), 235-248.

Delors, J. (2002). Από την κοινωνική συνοχή στη Δημοκρατική συμμετοχή. Στο J. Delors (Επιμ.), *Εκπαίδευση – Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της* (σσ. 90-100). Αθήνα: Gutenberg.

Dinesen, P., Norgaard, A. & Klemmensen, R. (2013). The Civic Personality: Personality and Democratic Citizenship. *Political Studies*. 62, (1), 134-152.

Dolan, J. Rehearsing Democracy: Advocacy, Public Intellectuals, and Civic Engagement in Theatre and Performance Studies. *Theatre Topics*. 11, (1), 1-17.

Eisner, E. (2002). *The Arts and the Creation of Mind*. New Haven & London: Yale University Press.

Erbay, F. & Dorgu, S. (2010). The effectiveness of creative drama education on the teaching of social communication skills in mainstreamed students. *Procedia - Social and Behavioral*. 2, (2), 4475-4479.

Faure, G. & Lascar, S. (2001). *Το θεατρικό παιχνίδι*. Αθήνα: Gutenberg.

Flowler, C. (1996). *Strong Arts, Strong Schools*. New York: Oxford University Press.

- Gardner, H. (1990). *Art Education and Human Development*. Los Angeles: Getty Education for the Arts.
- Geboers, E., Geijsel, F., Admiraal, W. & Dam, G. (2013). Review of the effects of citizenship education. *Educational Research Review*. 9, 158-173.
- Glover, T. (2004). The 'Community' Center and the Social Construction of Citizenship. *Leisure Sciences*. 26, (1), 63-83.
- Goleman, D. (2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Πεδίο.
- Gourd, K. & Gourd, T. (2011). Enacting Democracy: Using Forum Theatre to Confront Bullying. *Equity & Excellence in Education*. 44, (3), 403-419.
- Green, D. (2008). *From Poverty to Power: How Active Citizens and Effective States can change the World*. Oxford: Oxfam International.
- Grurgeon, E., Dawes, L., Smith, C. & Hubbard, L. (2005). *Teaching Speaking & Listening in the Primary School*. London: David Fulton.
- Gurin, P., Nagda, B. & Lopez, G. (2004). The Benefits of Diversity in Education for Democratic Citizenship. *Journal of Social Issues*. 60, (1), 17-34.
- Hallgren, E. & Osterlind, E. (2019). Process Drama in Civic Education: Balancing Student Input and Learning Outcomes in a Playful Format. *Education Sciences*. 9, (3), 231.
- Halstead, J. M. (1996). Values and values education in schools. In J. M. Halstead & M. J. Taylor (Ed.), *Values in education and education in values* (pp. 3-14). London: Falmer Press.
- Isac, M., Maslowski, R. & Van der Werf, G. (2011). Effective civic education: an educational effectiveness model for explaining students' civic knowledge. *School Effectiveness and School Improvement*. 22, (3), 313-333.
- Jennings, S. (2005). *Εισαγωγή στη Δραματοθεραπεία*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Jones, P. (2007). Theatre as Living. In J. Phil (Ed.), *Drama as therapy* (pp. 125). London: Routledge.
- Kiester, G. (1985). Total Education: Arts Balance the Analytical with the Aesthetic. *Music Educators Journal*. 72, (2), 24-27.
- Lawson, H. (2001). Active citizenship in schools and the community. *Curriculum Journal*. 12, (2), 163-178.
- Moro, G. (2009). *Citizens in Europe: Civic Activism and the Community Democratic Experiment*. Rome: Springer.
- Mousena, H., & Kiprianos, P. (2018). The right of quality and identity in early education in times of crisis. Στο D. Karakatsani, J. Spinthourakis, & V. Zorbas, *Identity in times of Crisis, Globalization and Diversity: Practice and research trends* (σσ. 476-491). Patra: University of Patra's, CiCEA. Ανάκτηση Ιούnius 2023, από <https://www.researchgate.net/publication/338585450> *Identity in times of Crisis Globalization and Diversity*

- Neelands, J. & Goode, T. (2015). *Structuring drama work*. [χ.τ.]: Cambridge university press.
- Ngozwana, N. (2017). Civic education in Lesotho: implications for teaching of democratic citizenship. *International Journal of Lifelong Education*. 36, (5), 526-540.
- Nussbaum, M. (2006). Education and Democratic Citizenship: Capabilities and Quality Education. *Journal of Human Development*. 7, (3), 385-395.
- Odegaard, M. (2003). Dramatic Science. A Critical Review of Drama in Science Education. *Studies in Science Education*. 39, (1), 75-101.
- Omasta, M. & Chapell, D. (2015). Theatre Education in the Academy: Major Impacts of Minor Differences. *Theatre Topics*. 25, (3), 185-197.
- Osler, A. & Starkey, H. (2006). Education for democratic citizenship: a review of research, policy and practice 1995–2005. *Research Papers in Education*. 21, (4), 433-466.
- Pavis, P. (2001). Theatre Studies and Interdisciplinary. *Theatre Research International*. 26, (2), 153-163.
- Robert, J. & Montgomery, D. (2012). Drama and Theatre in Social Action. In Robert, J. & Montgomery, D. (Ed.), *Theatre for Change. Education, Social Action and Change* (p. 121-127). Red Globe Press.
- Ryan, H. & Flinders, M. (2017). From senseless to sensory democracy: Insights from applied and participatory theatre. *Politics*. 38, (2), 133-147.
- Simons, H. (2006). Opening Doors: Using the creative arts in learning and teaching. *Arts and Humanities in Higher Education*. 5, (1), 77-90.
- Souto-Manning, M. (2011). Playing with power and privilege: Theatre games in teacher education. *Teaching and Teacher Education*. 27, (6), 997-1007.
- Staeheli, L. (2008). Citizenship and the problem of community. *Political Geography*. 27, (1), 5-21.
- Toivanen, T., Komulainen, K. & Ruismaki, H. (2011). Drama education and improvisation as a resource of teacher student's creativity. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 12, 60-69.
- Urian, D. (2000). Drama in education: From theory to "study cases". *Contemporary Theatre Review*. 10, (2), 1-9.
- Van Dinther, M., Dochy, F. & Segers, M. (2011). Factors affecting students' self-efficacy in higher education. *Educational Research Review*. 6, (2), 95-108.
- Veugelers, W. (2001). Teachers, Values and Critical Thinking. In W. Veugelers (Ed.), *Multi/Intercultural Conversations* (pp. 199-215). New York: Peter Lang.
- Wasytko, Y. & Stickley, T. (2003). Theatre and Pedagogy: using drama in mental health nurse education. *Nurse Education Today*. 23, (6), 443-448.

Wee, S. (2009). A Case Study of Drama Education Curriculum for Young Children in Early Childhood Programs. *Journal of Research in Childhood Education*. 23, (4), 489-501.

Youniss, J. (2011). Civic Education: What Schools Can Do to Encourage Civic Identity and Action. *Applied Developmental Science*. 15, (2), 98-103.

Αλαχιώτης, Σ. (2003), ΓΙΑ ΕΝΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ – Η διαθεματικότητα και η ευέλικτη ζώνη αλλάζουν την παιδεία και αναβαθμίζουν την ποιότητα της εκπαίδευσης. Ανάκτηση Μάιος 2023, από <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>

Άλκηστις. (2008). *Μαύρη αγελάδα. Άσπρη αγελάδα. Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση και Διαπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Τόπος.

Βουτσινά, Κ. (1991). *Το θεατρικό παιχνίδι*. Αθήνα: Δίπτυχο.

Γαλάνη, Μ. (2010). *Η δημιουργική μέθοδος του θεατρικού παιχνιδιού*. Αθήνα: Ίων/Ελλην.

Γιάνναρης, Γ. (2001). *Θεατρική αγωγή και παιχνίδι*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Γκόβαρης, Χ. (2001). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.

Γραμματάς, Θ. (2017). *Θεατρική αγωγή και παιδεία*. Αθήνα: Διάδραση.

Γρόλλιος, Γ. (2000). Όψεις της σύγχρονης εκπαιδευτικής πολιτικής και παιδαγωγικής. *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*. 56, 47-55.

Ζαφειριάδης, Κ. & Δαρβούδης, Α. (2010). *Η δραματοποίηση ως μέθοδος διδασκαλίας στο σύγχρονο σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Θεοδωρίδης, Π. (2015). Προσωπική ταυτότητα, εθνική ταυτότητα και ιδιότητα του πολίτη. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*. 5, 55-82.

Κανακίδου, Ε. & Παπαγιάννη, Β. (1997). *Διαπολιτισμική Αγωγή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Καραδημητρίου, Κ., Λατζουράκη, Μ. & Ζαραγκάς, Χ. (2021). *Παιχνίδια αντικείμενα: Εκπαιδευτικές διαστάσεις και εφαρμογές σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα*. [χ.τ.]: Gutenberg.

Καραμήτρου, Κ. (2010). *Η καλλιέργεια της κιναισθητικής νοημοσύνης μέσα από το θεατρικό παιχνίδι*. Αθήνα: Παπαζήση.

Καστοριάδης, Κ. (2008). Η Ελληνική ιδιαιτερότητα. Σε Κ. Καστοριάδης (Επιμ.), *Η πόλις και οι νόμοι* (σσ.70-89). Αθήνα: Κριτική.

Κοντογιάννη, Ά. (2008β). Τι κι αν λαλεί άλλη γλώσσα ο Αλί; Σενάρια γλωσσικής ανάπτυξης και διαπολιτισμικότητας μέσω δράματος. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 8, 73-88.

Κοντογιάννη, Ά. (2012). *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Πεδίο.

Κοπιδάκης, Μ., Πατρικίου, Ε., Λυπουρλής, Δ. & Μωραΐτου, Δ. (2013). *Φιλοσοφικός Λόγος: Πλάτων - Αριστοτέλης*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.

- Κουρετζής, Λ. (2010). *Παιδαγωγική θεωρία, πρακτική και θεατρολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Κυριαζή, Ν. (1999). *Η κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λαμπρονίκου, Ε. (2017). *Το εκπαιδευτικό δράμα στο νηπιαγωγείο*. Θεσσαλονίκη: Iwrite.
- Λενακάκης Α. (2022). Η Θεατροπαιδαγωγική στην εκπαίδευση: Τάσεις και στάσεις. Μια έρευνα με αφορμή τα σενάρια για τη συνέντευξη των υποψήφιων σχολικών συμβούλων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 6(1), 69–81.
- Μουγιακάκος, Π., Μώρου, Α., Παπαδημούλης, Χ. & Φραγκή, Μ. (2016). *Θεατρική Αγωγή Ε' και ΣΤ' Δημοτικού*. Αθήνα: Διόφαντος.
- Μουσένα Ε., (2023). Σημειολογία της Τέχνης και Πολιτότητα στην Εκπαίδευση – Ανάλυση με βάση τη θεωρία του Peirce. *Culture – Journal of Culture in Tourism, Art and Education*, 3(2), 9-19.
- Μουτσαδάκης, Τ. (2005). *Το θέατρο ως πρακτική τέχνη στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Εξάντας.
- Μπάκα, Ε. (2011). Η θεατρική αγωγή (το θεατρικό παιχνίδι) ως μέσο ενίσχυσης της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης ατόμων τυπικής ανάπτυξης και ατόμων με ειδικές ανάγκες. (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη). Ανακτήθηκε από https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14742/2/BakaEleutheria_PhD2011.pdf
- Μπάλιας, Σ. (2008). Ανθρώπινα Δικαιώματα, Ιδιότητα του Πολίτη και Εκπαίδευση. Σε Σ. Μπάλιας (Επιμ.), *Ενεργός Πολίτης και Εκπαίδευση* (σσ.305). Αθήνα: Παπαζήση.
- Μπερερής, Π. (2001). *Για μια διαπολιτισμική εκπαίδευση σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία*. Αθήνα: arigoshora.
- Νικολάου, Γ. (2003). Δίγλωσσα προγράμματα σπουδών: τυπολογία και ο επιστημονικός διάλογος σχετικά με τη σκοπιμότητα εφαρμογής τους. *Επιστημονικό Βήμα*. 2, 65-78.
- Παπαγιάννη, Α. & Ρέππα, Γ. (2008). *Το θεατρικό παιχνίδι ως εργαλείο στη διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Ανακτήθηκε από http://www.diapolis.auth.gr/diapolis_files/drasi9/ypodراسi9.2b_2013/2_Θεωρητικά%20Κείμενα/2.3_Διδακτική%20Μεθοδολογία/Το%20θεατρικό%20παιχνίδι%20ως%20εργαλείο.pdf
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του θεάτρου*. Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Παρούση, Α. (2012). *Κουκλοθέατρο στην εκπαίδευση – εκπαίδευση στο κουκλοθέατρο*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Σέξτου, Π. (2007). *Δραματοποίηση: Το βιβλίο του θέατρο-παιδαγωγού: μέθοδοι-εφαρμογές-ιδέες*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Τσεφαλά, Ε. (2003). Η δραματοποίηση ως εργαλείο για κοινωνική αντίληψη και προσωπική εξέλιξη. Στο Ν. Γκόβας (Επιμ.), *Το θέατρο στην εκπαίδευση, «Χτίζοντας γέφυρες»* (σσ. 130-145). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Τσιάρας, Α. (2016). *Η αυτοσχέδια θεατρική έκφραση στη σχολική τάξη*. Αθήνα: Παπαζήση.

Πηγές Εικόνων

Εικόνα Εξωφύλλου: Προσωπική δημιουργία μέσω της εφαρμογής
<https://www.canva.com>